CONVIVIUM RABULARUM

ET

DIALOGI FORENSES

DECEM.

JANUARII PARRINI J.C.

NEAPOLITANI

CONVIVIUM RABULARUM

ET

DIALOGI FORENSES

DECEM.

NEAPOLI M. D. CCXLIII.

Publica Authoritate.

JANUARII PARRINI
CONVIVIUM RABULARUM
AD CLARISSIMUM,
Amplissimumque Virum
MARCHIONEM
BERNARDUM
TANUCIUM
POTENTISSIMI REGIS NOSTRI
A Juſtitiæ, Clementiaeque Secretis.

N*Ulla hercle Civitas*, Clarissime Bernarde Tanucj, *poſt florentiſſima illa Romanæ Reip. tempora, ampliora Eloquentiae praemia propoſuit, quam haec noſtra: in qua non modo illuſtris ſemper ac facilis ad ſummas opes per forenſem operam aditus patuit, ſed ad maximum etiam dignitatis, civiliſque potentiae faſtigium. Unde factum eſt, ut rejectis prope caeteris artibus, ac facultatibus, omnia ad leges, cauſſaſque dicendas noſtra juventus ſtudia transtulerit: nec acriori quis ingenio, his praeſertim duobus proximis ſeculis, extiterit adoleſcens, at-*

que indole liberaliori, quin propere in forum a parentibus truderetur. Tanta itaque ex omnibus ordinibus multitudo huic sese tradidit disciplinae, ut & reliquarum ingenuarum simul omnium artium alumnos longe numero superaret; & paullatim effectum sit, ut qui aliud quam Jurisprudentiam professi essent, ne satis quidem honestum in Civitate locum obtinere viderentur. Profecto si eorum numerum reputare animo velimus, qui ducentis ferme annis sese foro mancipaverunt, si maxima, & acutissima nostrorum hominum ingenia, si propositos honores, si gloriam, si praemia, si dignitatem, necessarium omnino videatur, quamplurimos summos Jurisconsultos, eloquentissimosque Oratores ex hac tanta multitudine extitisse. Eoque id magis ita sese habere talia reputanti verisimile fuerit, quod non, ut apud Romanos obtinebat, ita in plurima, & gravissima studia nostri etiam homines distraherentur, sed toti in unam curam per omnem aetatem incumberent. Nam illi bellicis rebus, imperatoriisque artibus, dicendoque juri, & Senatoriis consiliis, nec non honorum petitioni, reique publicae administrandae, atque Eloquen-

quentiae simul ac legibus vacabant : nostris vero nil ultra Forum & caussas curandum . Quod quidem (fatebor enim, MAXIME TANUCJ, quod nequeo dissimulare, quanquam magno cum dolore fateor) diu aliter evenit, ac ea fert conjectura. Nam & forum Eloquentiæ laude diu prorsus caruit, & Jurisprudentia , quanvis plures acerrimos peritissimosq; viros sit nacta; qui & res judicatas literis mandarunt , ac Responsa, Consilia, Controversias, Commentariosq; etiam ediderunt ; in mediocri tamen loco apud nos usq; constitit . Nec ejus rei aliam inveniemus caussam fuisse , quam praeposteram , & sane corruptam studiorum rationem . Etenim quum a nostris Legibus sapienter fuisset institutum , ut nemo de jure respondere posset, atq; ad caussarum patrocinium accedere, nisi qui, postquam stato tempore humanioribus literis, Eloquentiaeque cum primis dedisset operam , per aliquot annos publico in Gymnasio Romanam Jurisprudentiam didicisset ; deindeque studiorum suorum in Seniorum ICtorum Collegio subiisset censuram ; ut ita demum in forum rite pergeret ; haec omnia hominum sive desidia, sive praepropera avaritia subvertit ; ut ea vel omnino ne-

gligerentur , vel nimis properanter , & dicis tantum caussa fierent . Invaluerat quippe ea a primis usque nostri fori incunabulis apud forenses homines opinio , ingenuas prorsus artes , veterum linguarum peritiam , Philosophiam , literasque omnes constantissime foro esse expellendas: ut nihil magis adolescenti , qui se foro addixisset , adversari ad famam , opinionemque forensem vulgo crederetur, quam ea studia attigisse: sine quibus mehercule nec Jurisprudentia, nec Eloquentia constare posset . Nil nisi leges, patriaeque potius quam Romanae, nostratesque Authores tantum , ac externi Pragmatici , repudiatis pene omnino melioris notae scriptoribus, juventuti proponebantur , in quibus operam , diligentiam , studiumque omne collocaret . Quod sane pessimo , & exitiabili prorsus consilio factum est : atque ab hoc pravo , maxime sociarum rerum & reprehendendo dissidio duo magna in forum mala irruperunt. Namq; & Patroni munus facundiae ornamentis spoliatum , literarumque , ac Philosophiae lumine orbatum, improbam quandam artem , & humerorum potius quum ingenii reddiderunt , indoctisque molestorum , ac odiosorum clama-

clamatorum latratibus infestum effecerunt forum ; Et juris scientiam, detracta Romanarum legum sapientia, & latini sermonis elegantia, antiquitatis notitia postbabita, ac spreta doctissimorum interpretum eruditione, in implicatas quasdam inexricabilesque ambages, centonesque imperite sartos, omni doctrina, atque amoenitate rejecta, converterunt. Atque inde porrò nasci oportuit, quod nos certe dolere ex animo debemus, ut nostris Jurisconsultis, quum laborem sane, & ingenium in suis scriptis abunde testentur, magnamque rerum forensium cognitionem, cultus omnis, & doctae illius antiquitatis prudentia, nitorque prorsus deesset : quae si affuissent, Cujacios & nos, atque Alciatos, Fabrosque haberemus. Nam nec ingenii acumine, nec magnitudine controversiarum, jurisque scientia eruditioribus nostri cedunt scriptores, sed ordine, ornatu, sermonis elegantia, historiarum notitia, doctrinaque demum illa, quae nonnisi a Philosophiae fontibus, antiquitatisque studio haberi, atque hauriri potest. Atque haec tanta sunt, ut ipsa per se magnum Jurisconsultum efficiant : & si defuerint, quamvis maximam adhibeas

ingenium , summoque incumbas labore , & quotidianarum quaestionum articulos omnes teneas , jurisque sis (hoc nostro, non illo veteri modo) peritus ; jaceas nihilominus necesse est contemnendus, nulla in posteritatem spe gloriae .

Haec tamen barbaries acerrimos septuaginta fere ante annis in ipso foro hostes invenit : qui inter subsellia bonas artes , Eloquentiam, Philosophiamque etiam audacter profiteri ausi sunt , & cum Rabularum catervis , indoctorumque colluvie , quasi signis collatis dimicare . Nam Patrum nostrorum aetate FRANCISCUS DE ANDREIIS *extitit , qui Neapolitanorum primus tantam eloquentiae vim in forum attulit , quantam nemo nec ante , nec post ipsum ; tantamque simul doctrinam , quantam nullus quidem antea , pauci vero postea attulerunt . Aderant in illo , praeter ea , quae ab arte , & diligentia sunt , fere omnia , quae a Natura in Oratore requiruntur ; maxima ac suavissima vox, status , motusque corporis , gestus, ac pronunciatio ita apta , atque ad dicendum accomodata , ut quidquid diceret , aut in dicendo ageret , cum magna audientium delectatione, deceret . At is pervulgata , & cor-*

& corrupta illorum temporum institutione rejecta, optimis literis, Graecisque, ac Latinis scriptoribus ab ineunte aetate, operam navavit: unde ejus oratio profluens & concitata, optimis verbis, & hetrusco nitore splendida, crebris sententiis, ac rebus ab intima Philosophia, veterumque sapientia depromtis, foro tamen, populique auribus scientissime accomodatis abundabat. Late vero tunc ejus imitandi studium in nostram juventutem manavit: quum quisque quantum posset anniteretur, ut illius in dicendo elegantiam, atque impetum exprimeret, orationisque gravitatem, & copiam referret. Sed nemo tantum ingenium, tantamque industriam ea in re posuit (ut de JANUARIO DE ANDREIIS *Francisci Fratre, viro doctissimo quidem, summoque, & gravissimo Senatore, sed parum eloquenti, taceam) quam* SERAPHINUS BISCARDUS; *quem Franciscus casu oblatum ita arripuit ac dilexit, ut in eo maximam spem retinendae in foro eloquentiae poneret, praeclarissimaque studia propagandi. Nec is magistri spem fefellit; nam etsi nec vi, nec impetu illi fuerit comparandus, juris tamen prudentia nescio an anteponendus: acumine vero*

 quo-

quodam, lenique eloquentiae flumine, tectus undique , et mira in caussis dexteritate ita valuit , ut dignus profecto , qui tanto viro in fori gloria succederet haberetur . Dederunt se se in Biscardi disciplinam duo summa sane ingenia ; JANUS VINCENTIUS GRAVINA, & CAJETANUS ARGENTIUS. *Gravina fori ambages , in quo principem locum habere aliquando potuisset cito aspernatus , & Philosophiae aliquanto studiosior, Romanum ocium, literariumque nomen forensi gloriae , opibusque anteposuit . Argentius autem studiis omnibus liberalioribus egregie perpolitus ita se Jurisprudentiae dedit , ut vix in eo genere aliquid inveniri posset , quod quidem scriptum , vulgatumque esset , quod ille non novisset , nec aliquid unquam legerit quod non memoria teneret . Voce tamen subagresti , gestuque , ac pronunciatione minime oratoria , quamvis incalesceret aliquando , naturaeque vitium rerum gravitate , & copia abunde semper compensaret ; mediocrem tamen in dicendo laudem assecutus est , quum doctrina omnes, qui in foro unquam extiterunt , longo intervallo superarit . Plures praeterea eodem tempore, quo Franciscus de Andreiis*

flo-

floruit , *clarissimorum Jurisconsultorum scholae extiterunt*. *Nam* Petrus Fuscus, *licet ab humanioribus literis paullo fortasse alienior, in enucleando nihilominus jure singulari quadam prudentia viguit* , *tantamque veterum* , *Bartolinae praesertim scholae* , *juris intepretum peritiam praefetulit*, *ut nemo ei in excutiendo, atque explanando jure anteponeretur* . *Nec defuit Fusco dicendi laus*, *non prorsus oratoria illa quidem* , *sed gravi* , *honestoque viro digna* , *ac maxime Jurisconsulto propria* . *Ab hujus schola plurimi Patroni extiterunt*, *qui fere omnes Praeceptoris probitatem retulerunt, jurisque prudentiam; E quibus sat fuerit* Horatium Roccam, & Franciscum Guerrasium *referre*; *quorum funera nos, moerentibus bonis omnibus*, *nuper vidimus, quum* Rocca *in amplissimo V. Virûm Senatu summa sane in foro dignitate esset*, Guerrasius *in* xxiv. *Virûm Consilio magna virtutis* , & *prudentiae fama constitisset*. *Duo praeterea egregia doctrina*, *magnis ingeniis* , *salibusque praeterea*, & *lepore sane Attico praecellentes Oratores eadem illa tempestate floruerunt* , Nicolaus Caravita (*cujus domus omnium*

sui

sui aevi doctorum hominum fuit altrix, quaque e schola, ut duo pro omnibus proferantur, ALEXANDER RICCARDUS, & XAVERIUS PANSUTUS *magnis utrique honoribus usi, extiterunt*) & CAESAR NATALIS, *quibus nullum equidem oratorium ornamentum defuit*, & *cum in dicendo, tum in scribendo acres, acuti, pressi* & *elegantia, ac nitore singulari : licet* CARAVITA *acrior haberetur*, & *forensi fama praecelleret. Tot igitur, talesque Viri, nonnullique praeterea haud parvam fori partem in se converterunt, coepitque juventus paullatim aliquid ultra forenses cancellos audere, nec amplius absurdum, ac monstri simile in foro visum est, caussas defensitare*, & *Philosophum simul esse, ingenuisque artibus excultum. Licuit inde* CUJACIUM *etiam*, HOTOMANNUM, GOTOFREDUM *caeterosque gravissimos Romanarum legum Interpretes impune in medium adducere, eorumq; authoritate uti ad controversias definiendas. Immo quo tempore nos primum in forum adolescentuli venimus, quum supremo* XXIV. *Virûm Consilio* CAJETANUS ARGENTIUS *summa cum laude hominumque admiratione praesideret, probe memoria tenemus, ita tum vulgo*

go inter forenses homines censeri, neminem ad caussam coram tanto Viro dicendam accedere posse, qui non ex legibus Romanis, Cujacioque, reliquisque doctissimis Jurisconsultis aliquid pro se afferret. Ex qua disciplina quot magni viri quot acutissimi Jurisconsulti, quot optimi Oratores extiterint, nemo, cui quidem notum forum nostrum est, non videt. Et si mihi non decretum esset, neminem vivum nominare, possem modo claros Neapolitani fori Oratores nedum brevi quadam commemoratione indicare, sed justum etiam de iis opus conficere.

Quis vero posset illis ipsis temporibus, quibus tot, tantaeque literae in foro versarentur, summam quoque morum perversitatem, supinamque ignorantiam fuisse, suspicari? At sane tunc maxime prava invaluerat disciplina, & forensis corruptio omnem modum excesserat. Satis fuerit, ut id probatum, testatumque habeamus, sermonem illum in medium adducere, quem aliquando a quibusdam Rabulis habitum dicere consueverat XAVERIUS PANSUTUS *affinis noster: vir & in dicendo jure in* XXIV. *virûm Senatu Catoniana plane severitate illustris, & gra-*

gravioribus disciplinis omnibus eruditus, atque in pangendo carmine (ut ejus Tragoediae praesertim testantur) Italorum Poetarum nulli secundus. Is autem memoriter nobis, nobisque audientibus, aliis persaepe narrare solitus erat, CAMILLUM *quendam necessarium suum virum egregium, quem acerbo nimis fato ereptum dolebat, in acerrimos quosdam Rabulas adhuc adolescentem incidisse, quos optimam ejus institutionem in quodam convivio referebat ita acriter detestatos fuisse, ut nihil posset fieri supra. Nomina etiam rabularum, & quid eorum quisque dixisset summo lepore, quo Pansutus in familiaribus colloquiis sane erat mirificus, memorare consueverat. Hunc ergo sermonem, quod haud modicum juventuti nostrae utilitatem afferre posse arbitratus sum, si quos mores, quaeve studia fugienda sibi essent cognovisset, mandare literis decrevi; ne a magnificis indoctorum verbis, arrogantiaque, & fastu ingenui adolescentes decepti, exemploque, ac felicitate invitati ad improbitatem, ignorantiamque ab honestate, & optimis literis, magno cum suo, ac Reipublicae malo desciscerent.*

vent. Institutionem etiam ejusdem Camilli, quem ab eruditissimo viro doctum atque institutum fuisse constabat, operae precium referre duxi: praeclara etenim & optima visa est, ad cujus exemplum juventus instituatur; & ad narrationis fidem pertinebat eam non omittere: nam ita factum esse Pansutus affirmabat, ut nos paullo post exponemus.

Sane quae nos in illo Rabularum Convivio acta, dictaque esse mox referemus, ea sunt, quae certorum studiorum pravitatem, morumque perversitatem ita, tacite redarguant, ut quid probandum, quid damnandum, quidve in hac nostra forensi vita sequendum sit, quid fugiendum, adolescentibus nostris facile fuerit intelligere. Quamvis supervacaneum hoc, atque inutile fortasse fuerit hoc tempore exponere: quum ad Te unum, OPTIME, *ac* DOCTISSIME TANUCJ, *respicientes, egregiam quandam, perfectamque atque absolutam tum virtutum omnium, tum doctrinarum formam possimus intueri. Tu etenim ita Philosophiam cum Jurisprudentia conjunxisti, ita ingenuas artes cum rerum maximarum, ac gravissimarum administratione copulasti, atque*

ita

ita sanctissimis moribus negociosissimae vitae instituta temperasti, ut Platonicum illud plane verissimum ostenderis, virtutes omnes Unum *quoddam esse, & qui ex iis unam apprehenderit omnes necessario tenere. Atque utinam nostri homines, qui tam te enixe admirantur, & laudant, imitari quoque vellent, eamque ingrederentur viam, qua Te istuc pervenisse cognoscunt. Nunc nonnulli nihil ultra verba & inanes laudes progressi, etiam nunc opinionem illam mordicus tuentur, Jurisconsultum totum in legibus esse, atque in foro tantum, ac subselliis habitare debere. Quod mihi quidem pravum omnino, & damnandum videtur. Nec etenim extorqueri nobis potest, quod a prima adolescentia tot clarissimorum virorum exemplo pro vero hausimus, Jurisconsultum, qui nominis dignitatem implere velit, magna quaedam scire, ac profiteri debere: nec forensium rerum angustiis concludendum esse: nisi operarium quendam potius velimus eum, quam vere sapientem, rerumque civilium scientem efformare, & Civibus suis ac Civitati ipsi utilem Civem. Quod eo acrius modo sequendum reor, quod jam Dei benignita-*

te vere in Regno, ſubque optimo, ac Clementiſſimo Rege vivimus: cui & graviſſimis in rebus, juſque publicum nationumque externarum mores & jura reſpicientibus conſuli haud raro debeat, eique Civitatis, Regnique preces in magnis ſaepe negociis offerri. Quinetiam quicquid ad hujus Regni felicitatem, amplitudinem, copiam, communemque omnium conditionem pertinet, diligenter nobis veſtigandum, ac ſciendum, ne unquam graviore aliqua in re erga Principem, Patriamque, Civeſque noſtros officio turpiter deſimus; quum id a nobis, qui caeteris prudentiores, doctioreſque perhiberi volumus, quammaxime requiratur. Hoc ita tu, MAGNE TANUCJ, *amplexatus es, (libenter enim tuo ſaepius jam exemplo utimur), ut quum tantae rerum moli praeſis, non par, ſed valde mediusfidius negociis ipſis major videaris. Quid enim praeſidii in magno aliquo motu, anguſtiſque in Regni rebus, vel in regenda, atque ordinanda Republica in eo fuerit homine, qui formulas tantum actionum, ac libellorum cantiunculas memoria teneat, ſtillicidiorum, ac ſervitutum jura fortaſſe noſcat, inſtrumentorum vim, proba-*

tionum-

tionumque naturam didicerit? Docto, sapientique tunc opus est viro, qui naturas hominum, rerumque pene omnium indolem calleat, cui historiae, praeteritique temporis facta nota sint, gentiumque, ac populorum instituta: doctrinaeque insuper, & prudentiae usum rerum, civilemque experientiam conjunxerit. Quid in condendis, abrogandis, derogandisque legibus? Num mediocri prudentia, num vulgari scientia opus est? Nec ullam profecto paullo majorem rem invenias, quae in Republica sit pertractanda, quae legulejum aliquem, atque e forensi opificio artificem, non sapientem doctumque virum requirat.

Haec porro Reipublicae pars late negligitur: nullique curae est, ne egregii Cives ad ignobilem quaestum detorti ignorabiles jaceant, & ab optimis studiis, in quae magno bono publico incubuissent, ad mercenariam vitam, & vile artificium declinent. Unde saepe mihi de his Civitatis nostrae moribus cogitanti peropportunum, maximeque utile visum est, si Romanorum imitatione Censores *& nos publice instituêremus, qui nullam Reipublicae partem corrumpi, quantum quidem hu-*

humano consilio assequi possent, sinerent, sed ad optimam quaeque institutionem revocarent. Horum quidem officium esset, ut optime educaretur juventus, curare; neve usquam a probato more declinaretur; utque ea studia in Civitate pollerent, quae ad Gentis gloriam, Regnique utilitatem, non ad privatorum tantummodo lucrum & commodum referentur. Nec mores solum, publicamque disciplinam eorum complecti deberet vigilantia: verum & agricultura, quae maxima in uberrimo Regno cura debet esse, Nautica, caeteraeque artes omnes essent Censoribus curandae, ne privatorum negligentia, aut pravitate vetera, si quae essent, bona atque opportuna instituta delaberentur: & si quod ab externis gentibus sapientius, & utilius excogitatum, atque inventum esset, ut in nostram quoque Rempublicam inveheretur. Nec enim patrum familius industria, sed publico factum consilio fuisse arbitror, ut optima omnium late gentium instituta, quae vel ad civiles, vel ad militares artes pertinerent, Romani adoptaverint: quo uno quum caeteras nationes sapientia primum vicissent, armis deinde etiam domuerunt, imperioque complexi sunt. Apud

nos nimia rerum omnium licentia: atque in universa Republica, quum tot legibus securitati civium, eorumque patrimoniis consultum sit, nil quidem videas lege aliqua contineri, unde mores, artes, disciplinae, studia, instituta vitae, atque ejus generis, maxima porro, & gravissima, firmentur, publicaque authoritate aliquo pacto regantur.

Sed nimis extra nostram aream, impetu quodam amoris erga Patriam rapti, vagati sumus: igitur de diverticulo, ut ajunt, in viam. Maxime ergo curandum censemus, ut perfecta, & optima disciplina juventus ad forum, caussasque educetur, ne pravis moribus, falsaque opinione doctrinae corrupta, & inflata in publicum dedecus, privatorumque damnum erumpat. Quod si te ad judicia, & forensia praelia, SAPIENTISSIME TANUCJ, *Fortuna detulisset: porro nobis non aliunde modo, quam a te, quae esset egregia Oratoris institutio petendum esset: in cujus ingenium, quum omnia, quae sui fuerant juris natura contulerit, quaecumque ab arte, a studio, a doctrina esse potuerunt, a te diligentissime cumulata, & collecta perpetuis lucubrationibus admiramur.*

mur. Nam nulla docto, magnoque viro digna aliquo in genere doctrina existit, quam tu non arripueris, ac teneas: nihilque est ex ingenuis omnibus artibus, quod tu non excogitatum habeas, & comprehensum animo, usuque, & exercitatione pertractatum. E quarum quidem maximarum rerum cognitione, quum incredibilis quaedam copia, ac summa in uberrimum istuc ingenium tuum eloquentiae vis profluxerit, patriique sermonis lepos, ac venustas accesserit, nemo sane, meo judicio, tibi in dicendo par, & æque magnus, ac vehemens, & plane perfectus Orator potuisset unquam existere. Nunc quum tibi tantam Reipublicae partem Sapientissimus Princeps administrandam optimo consilio detulerit; maximæ sunt scilicet gratiae Fortunae a nobis habendae, quod te ita potissimum collocaverit, ut forum tibi cum primis curae esse debeat. Quod igitur ductu, exemploque tuo efficere in foro potuisti, ut ab ineptiis, ac Rabularum technis juventutem ad optimam, solidamque disciplinam revocares, id veluti jure a te petimus ut authoritate modo cumulate praestes, efficiasque, ut nostri adolescentes voce tanti viri verae

 lau-

laudis iter ingressi, magnos illos FRANCISCUM DE ANDREIIS, PETRUM FUSCUM, NICOLAUM CARAVITAM, CAESAREM NATALEM, CAJETANUM ARGENTIUM, *caeterosque ejus notae, quos nunc in foro, vel jus sanctissime dicentes, vel caussas adhuc doctissime defensitantes admiramur, sequi, atque aemulari velint: atque ita eos dignos foro, dignos hac Civitate, dignos tali Principe reddas: tuque nobis, ac posteritati, Jurisprudentiae, Eloquentiaeque simul in Neapolitano foro Pater, ac restitutor habeare. Quo facto sane sperandum est, quae est nostrorum hominum indoles, eorumque uberrima, & acutissima ingenia, brevi* CRASSOS *nos*, ANTONIOSQUE, & HORTENSIOS, *sin minus* TULLIOS, & DEMOSTHENES, *habituros: qui eloquentia florentes, doctrina, & consilio praestantes, civilique praecellentes prudentia, optimi cives, Patriaeque amantes evadant, Forumque, & Curiam, universamque adeo Rempublicam ad summum gloriae, & felicitatis fastigium adducant.*

Nunc Camillum Pansuto casus suos referentem audiamus.

CONVI-

CONVIVIUM RABULARUM

EUSTACHIUS, MODESTINUS, CAMILLUS BLANDIDIANUS, VOCONIUS, VULPINUS, RAPIDIUS.

CAMILLUS.

NArrabo igitur tibi, PANSUTE, rem omnem, gemino orsus ab ovo, tametsi hoc Flaccus vetet, quandoquidem tu haud minor poeta ita jubes. Et sane nobis modo vacat: soli etenim, quod raro alias, sumus in hoc amoenissimo litore; tuaque haec domus Pragmaticorum importunitate, qui te ne hîc quidem paullulum sinunt quiescere, magnisque clamoribus saepe vexata, nunc vere Mergellinam nobis, ociumque suavissimum praestat. Rusticatum ergo de more cum Patre, ac Sororibus exieramus in Herculanum: vindemiae namque appetebant, & jam feriarum tempus complures melioris notae cives eodem perduxerat. Venerat nobiscum Modestinus, qui me tunc temporis sanctissi-

me, atque amantissime curabat; vir, ut nosti, ita probus, ut eo probiorem neminem nostra Civitas tulerit; atque ita doctus, ut nesciam quem modo ei ex eruditis nostris anteponam. Illum ego ita observabam, ut optimum, ac dulcissimum parentem: ille tanta me benevolentia prosequebatur, ut sane Patrem ipsum aequaret. Ita mutuo affecti, conjectura potes assequi, quam diligenter, & accurate alter doceret, & quanta docilitate, ac studio alter disceret. Dum autem ibi commoraremur, ambulationibus crebris per salubres agros valetudini subveniebamus, perpetuis literariis laboribus satis affectae, Poetarumque blandimentis superiorū studiorum gravitatem temperabamus. Obturbabamur interea a Patre, qui non modo frequenter a nobis studiorum meorum rationem expostulabat (etsi ipse, probus equidem & frugi, earum rerum prorsum ignarus erat) sed pene quotidie a Modestino flagitabat, ecquando tandem me habili jam aetate, & sex annorum labore satis perdomitum, in forum mitteret, unde aurea scilicet nobis familiaeque nostrae messis obveniret. Tardabat nimiam

ejus

ejus alacritatem vir honeſtus, & biennium inſuper aliud mihi, ſibique precabatur, ut incepta perficeret, prout ſuſcepti curriculi ratio, ac tanti operis moles poſtularet. Non ideo tamen ſatis Patri faciebat, qui me dudum jam pro mendaci fundo haberet, & Modeſtinum aperte culparet quaſi deſidem, & negligentem agricolam. Hanc nos moleſtiam conſtanter, atque hilare perferebamus; nec Patris, optimi ſane viri, avaritiam, ſed domeſticas anguſtias ejus rei cauſam eſſe intelligentes, ſerio in libros incumbebamus: ejuſque anni ruſticationem, non ad relaxandum animum, ut ſuperioribus annis, ſuſceptam putavimus; ſed ad ea, quae didiceram ruminanda, reſque ordine quodam, & nodo nectendas: ut in Urbem reverſi, legum Patriarum interpretes (quod nempe unum ſupererat) forique arcana alacriter aggrederemur. Dum nos id ſedulo agebamus, aliud ſane Pater verſabat animo: & amicorum, qui circa ea loca ruſticabantur, domos frequens circumibat, tum in me quaedam jaciebat, quae ejus rei, quam ipſe ſtruebat, ut deinde cognovimus, argumento eſſe poſſent. Tandem, quum

aliquando multa nocte ad coenam domum rediisset, insueta elatus laetitia: Cras, inquit, Camillule, judicium subibis: ego te in jus vocavi, eosque Judices elegi, quos ob authoritatem nullo pacto recusare poteris, nec ob eximiam prudentiam, & singularem doctrinam fallere. Nesciebam ego quid ea sibi plane vellent, ideoque parum de iis sollicitus coenavi, atque inde cubitum ivi; ignorans miser quantum mihi molestiae in crastinum diem impenderet. Primo diluculo turbari omnia circa culinam e lectulo audiebam, Patremque de nocte expergefactum domum circumcursitare, servosque frequenter inclamare, multarumque rerum ultra morem satagere. Gaudebam ego nimirum, opiparum apparari Convivium sentiens, laetumque mihi, & festum eum diem augurabar: sed vere tunc comitia in meum, & Modestini caput parabantur.

Ne te diutius morer; sub edendi tempus, Blandidianus repente ad nos venit, vir aud modicae, ut nosti, illa tempestate in foro authoritatis, & famae: quem tres adolescentes comitabantur ex illorum turba, qui sub ejus disci-

plina.

plina juri operam dabant, culti, elegantes, atque omnibus munditiis mundiores. Quod quum Patri nuntiatum esset, viro propere obviam exiit, eumque omnibus honoris significationibus exceptum in interius cubiculum perduxit. Primus incedebat Blandidianus titubanti, & incerto admodum gradu, renidens usque, atque unumquemque familiarium comiter ultro salutans, & quaecumque occurrebant profuse dilaudans; subsequebatur cum caetera turba Pater, impense ei gratias agens, seque, domumque suam tanto honore indignam autumans: valde caeteroqui sollicitus, ut cuncta composita, & apta in aedibus tali viro viderentur. Mihi interea (quem ab hortulis, ubi cum Modestino nescio quid lectitans deambulabam, statim evocandum curaverat) Blandidiani dexteram exosculari jussit, eique me accurate commendans: En tibi, Blandidiane, ait, Camillulum meum, quem tuum potius hodie dici, & haberi a te malo. Ille me perhumaniter amplexus exosculatus est; & Nonne vides, ad Patrem conversus, inquit, Eustachj, quod magnus hic vir jam est? Hic sane nostri fori, ut ego

meri-

merito auguror, ingens jamjam erit lumen, & ornamentum. Mihique familiariter subblandiens, modo os, modo caput, & scapulas leviter palpabat. Haec inter Rapidius cubiculum ingressus est, adeo celeriter, ut nemo familiarium eum venientem, ut patri posset nunciare, animadverterit. Hujus etiam dexterae, subindicante Patre, defixum a me osculum est: tum is propere consedit, quum vix & uno verbo omnes, qui aderant, salutasset, negocioso, & occupato admodum similis. Servus inde Patrem propere accersivit, ut Voconium, & Vulpinum exciperet jam venientes: nec vero nunciari id opus fuisset, tantis clamoribus sui nos adventus Voconius admonuerat: Ego quoque iis obviam processi, Modestino cum Blandidiano, & Rapidio officii caussa relicto. Ut in conspectum venimus, memini me nominatim minaci sane vultu a Voconio appellatum, qui me inimicum nominans, in me paratissimum advenisse se clamabat, atque ut aliquo aufugerem, ne in suas inciderem manus, hortabatur. Ut vero ab hoc attonitus mearumque rerum incertus elapsus sum, in Vulpinum incidi, qui pone

se-

ſequens ſedato gradu verba tranquille, & modeſte cum Patre faciebat. Is ut me vidit, conſtitit, & paullo commotior, O quam ſuavis, & modeſta adoleſcentis indoles! inquit, o quam ſancta, & pudica facies! Profecto ego, Euſtachj, optimum hunc tibi, ac pientiſſimum aliquando fore jam nunc praedico, ita temperate incedit, ita honeſte intuetur. Meque inde arcte complexus, & Coelum intuens: Da huic optimo viro Deus, tanquam ex integro orſus eſt, quammaximum ex hoc adoleſcente fructum capere: da huic egregio adoleſcenti parentis vota quamcitius implere; & ſecum me eo pacto complexum in cubiculum peramanter perduxit. Horum adventu exhilarati omnes: mutuiſque interrogationibus, ac reſponſis, inſtitutiſque hîc illîc colloquiis, admiſtoque undique frequenter cachinno (nam plures diſcipulos quiſque adduxerat) eo brevi ventum eſt, ut vocibus diſſonis, clamoribuſque tota domus late reſonaret, nec quicquam ex his, quae dicebantur, exaudiri poſſet. Horam pene integram hic ſibi tumultus praecepit, nec quem finem habiturus eſſet, praevideri poterat, ita tum maxi-

me

me calebat; ideoque jam Modestinus surrexerat, meque secum extra illud praelium eduxerat: Paterque, & familiares pridem ad sua quisque munia per aedes, illis relictis, excurrerant. Quum autem in pomeridianas horas inclinaret jam dies, & prandium corrumperetur; seducto Vulpino Pater extraque conclave illud perducto: Per Deos te oro, Vulpine, inquit, & sapientiam tuam, compesce jam tumultum istum, & optimos hos viros ad silentium perduc: nam & mensae jampridem paratae sunt, & pauca me vobis omnibus praedicere maxime in rem meam est. Suscepit libenter negocium Vulpinus, pluriesque a vociferantibus contemtus, & repulsus, aegre tandem confecit. Quod videns Pater, me, ac Modestino accersitis, in medium prosiluit;

Et quanquam jamdudum, ait, vos, Clarissimi viri, cocus expectat, ne vos pigeat tamen pauca quaedam, antequam discumbatis, a me audire, quae mea maxime intersunt, quaeque ego eo animo vobis eloquar, ut qui omnem in humanitate, & sapientia vestra spem reposuerim sublevandae, ac restituendae domus meae,

meae, quae culpa fratrum meorum & fortasse etiam mea, jam pene prorsus collapsa est. Unicum hunc (me indicans) ex Fortunata mea quae inter bonas uxores certe optima fuit, cujus mihi nunquam, si vel tercentos annos viverem, dulcis memoria excidet, unicum hunc, inquam, virilis sexus, eundēque carissimum filium habeo, qui nunc nobis patrimonii loco est. In hunc enim unum nostrûm omnium oculi conjecti sunt, nobisque persuasimus, si domus fundosque Fortuna nobis eripuit, hunc labanti familiae benignam servavisse, ut quae abstulit redderet, & tot praeterita damna vel uno hoc beneficio cumulate compensaret. Ideo ab usque ineunte aetate eum optimis praeceptoribus educandum, ac poliendum tradidi; & deinde, quum aetas ei maturitatem mentis ad scientias, artesque visa est attulisse, ex multis, qui sese huic muneri ultro obtulerant, hunc Modestinum nostrum rogavi, quem tunc mihi praeter omnes fama probabat, qui eum sedulo ad Jurisprudentiam formaret; Ea quippe consultantibus nobis optima, ac sane ad ditescendum compendiaria via visa est.

Se-

Sextum jam annum assidua opera adolescens Modestinum audit, & jam tempus appetit, quum eum in forum veluti ex umbra in lucem ac Solem, exire ad lucrum mos patrius fert, nostraeque urgent angustiae. Nec ego quantum gnatus aut quid profecerit dijudicare valens quidve rei ad longum hoc curriculum capessendum fortasse desit, ideo ad vos confugio; tanquam ad Oracula Civitatis, viri optimi mihique amicissimi. Vos igitur etiam atque etiam obsecro, resecroque, ut curam hanc serio suscipiatis. Et, quae vestra humanitas est, e Modestino primum, ex adolescente deinde ipso, si opus fuerit, pervestigetis oro, quo sint loco res nostrae, & quid nobis modo sperandum sit, quid timendum; ut e placitis sapientiae vestrae, quae tot civium millibus opem jam tulit, deincepsque est allatura, têmpestive possimus nobis, domuique nostrae consulere, resque, ut decet, utque vobis videbitur, ordinare. Nec diu est enim, quum nonum supra decimum Camillus meus aetatis annum implevit. Nec falli ea in re possũ quippe qui satis, superque memoria teneam, quod hic paucis mensibus duodecimũ annum

num excesserat, quũ Fortunata mea, nunquam mihi sine gemitu, & lacrimis commemoranda, diem suum obiit; ac septimus jam annus nudius tertius fuit, quum ego luce, ac vita orbatus, miseram hanc & infelicem vitam solus, & moerens traho. Te vero, Modestine, per Deos hospitales, & quicquid tibi sacrum sanctumque est, rogo, perque familiaritatem nostram, atque amorem, quo Camillum tuum complexus es, ut omnia syncere, & dilucide doctissimis his viris aperias: nec falsa gloria ductus, aut plura te docuisse, aut perniciosa adulatione hunc plura didicisse affirmes, quam revera factum est. Veritatem, quam caeteris in rebus omnibus te sancte sequi animadverti, sanctius modo, & constantius, si fieri potest, sequere; & quidquid nunc neglexeris auxerisque, id in maximam mei puerique, domusque perniciem evasurum memento. Age ergo, rem, dum comestur, hilariter aggredere, & ab initiis exorsus ad hunc usque diem veluti per gradus perduc. Ite. agite interea vos, lumina Civitatis, hujusque familiae tutela, & praesidium, discumbite tuque, quod bonum, faustum, felixque

mi-

mihi, familiaeque nostrae sit, quum tempestivum videbitur, aggredere ad rem, Modestine. Hic quum Vulpinus, ante prandium haec perbelle Modestinum exequi posse dixisset, eumque jam ut diceret hortaretur: illum indignantium invitatorum omnium voces exceperunt, esurire se se acriter clamantium: nugasque maximas agere Vulpinum, qui qua caussa ipsi Eustachii domum venissent, oblitus esset. Non illud sibi tempus disputationes, & controversias poscere: irent, discumberent, ventrique tunc operam darent, posse deinde, vel inter epulas, vel postea, vel nunquam etiam iis de rebus agi; nec aequum esse se inedia enectos, Modestini fabellas, quasi nil gravius urgeret, audire.

His frangi se Vulpinus simulans (quippe qui, ut nil ipse de prandio cogitare videretur, ita locutus fuerat) obticuit; eosque tunc demum nos turmatim magnoque impetu in coenaculum ruentes secuti sumus. Consedere itaque propere viri egregii, & in primarum mensarum patinas fortiter impetu facto ostenderunt satis, loquacitatem optimam famis parentem esse. Vulpinus tantum, & Voco-

nius

nius inter edendum primum saepe nutantes inter se, deinde etiam collatis capitibus collocuti, subirasci se, ac stomachari videbantur, quod Blandidianus, & Rapidius primos in accumbendo locos praecepissent, ac contra januam, qua inferebantur cibi, consedissent. Nec silentium interea, nec clamor erat, sed tumultus quidam, & vastum murmur, quale ab alto quopiam loco irati maris exaudiri solet. Vulpinus quasi aliud ageret, dissimulanter edebat. Voconius aperto impetu gerebat rem, manibusque quicquid inferebatur avide arripiebat, comminuebatque. Alia Blandidiani ratio erat, nec enim valde cibo intentus videbatur, sed renidebat usque, modo hunc, modo illum ultro leniter appellans, quasi ad hilaritatem excitaret; nec ideo se minus interea opplebat carnibus, avesque peregrinas, atque electiora mensae carpebat. Rapidium mirabamur quo pacto animam posset reciprocare, ita ambas implebat buccas, & se totum ingurgitabat in patinas: ut dormienti similis, graviorem, atque interruptum inter mandendum spiritum ederet: visebantur ante ipsum plures patinae, cibis altam in-

ſtruem erectis, unde ille properanter tanquam de alieno rapiebat. Caetera diſcipulorum turba juveniliter admodum ſeſe gerebat; & intercipiebant mutuo cibos, ſtrepentes, clamantes, menſaſque concutientes, aliquando ita valide, ut jure omnia conſpergerentur, pulmenta per manus jactata in terram demum laberentur, caliceſque in menſam effuſi frangerentur. Talia videbamus aegre a Patre ferri: mundus enim, ut noſti, Panſute, & elegans fuit homo: verum quaſi alio ſpectaret, quae fiebant ſilentio praeteribat; Et ſi quando advertiſſe manifeſtum erat, leniter riſu illos excipiebat, & plaudenti potius, quam indignanti ſimilis videbatur. Baccho largiter indulgebant omnes, ſed Voconius, & Rapidius nimis, ut Comici verbo utar, avariter in ſe merum plenis faucibus ingurgitabant: licet Vulpinus prope eorum aequaret virtutem.

Ut autem erat Pater ejus rei, cujus gratia illos invitaverat, memor, modo Blandidianum, modo Vulpinum ſubmiſſa rogabat voce, ut tandem Modeſtinum dicere finerent; atque inter epulandum, ut polliciti erant, me emendandum ſuſcipe-

sciperent. Assentiebantur illi, Voconiumque, aliosque, ut poterant, per clamorum intervalla identidem rogabant, ut Patri obsequerentur, sed diu frustra. Demum strenue annitente Patre, aliquantulum tandem conticuerunt, auresque praebituri visi sunt. Jamque Modestinus, qui pro temperantia sua epulis ad quotidianum modum refotus jampridem cessabat, dicere aggressus erat:sed obturbavit semel, iterumque Rapidius, aperte id contra pactum esse dejerans,nec aequum esse in primis mensae spatiis consistere, statariamque, & meditatam Modestini oratiunculam audire. Demus antea saltem quod opus est corpusculo, subiratus clamabat, primosque famis impetus retundamus, postea saturi de his videbimus, sedatoque intestino hoste externa curabimus. Plaudebat his Voconius, & Blandidianum increpabat, qui, quum jure vicinitatis Rapidium deberet defendere, sileret: se vero alienae causae patrocinium suscepturum libenter, nec passurum omnino, ut Rapidio invito quicquam ageretur: se se voce, ac clamoribus, si aliter nequiret, diem extracturum. Agerent itaque obsonia, pa-

tinasque etiam ipsas per ocium vorarent; audiendi, ac dicendi tempus nunquam defuturum. Quid te modo, Pansute, frigida hac narratione enecem? Satis sit dixisse, pluries Modestinum coeptasse, pluries ut desisteret adactum esse; nec nisi illatis secundis mensis Patri aegre datum, ut silentes (id est non continenter clamantes) pranderent, & Modestinum tandem audirent. Is itaque tunc demum exorsus, in hanc fere sententiam locutus est; nam verba ipsa meminisse admodum esset difficile. Tu vero, Xaverj, si laudari me a Modestino audies, ne me vanum continuo arbitreris, qui laudes ipse meas referam; accipies enim paullo post, unde has laudes abunde compenses.

Accepi hunc ego, inquit Modestinus, viri clarissimi, jam tertiumdecimum agentem annum, iis literis satis imbutum, quibus de more puerilis aetas ad scientias, artesque meliores informari consuevit. Optima mihi jam inde a principio adolescentuli visa indoles est, ingeniumque, modo cura, & diligentia accessisset, cujuscumque rei capax. Itaque & parentis sui optimi viri obsecrationi-

tionibus,& ipsius adeo Camilli gratia,docendi munus ita libenter suscepi, & tam sancte sum executus,quam si de filio meo ageretur. Itaque eum ad Geometriam primum, veluti ad omnium scientiarum ostium perduxi: eo nempe consilio, ut quantum ei liceret de Mathematicis scientiis degustaret: utque ei simul geometrica perspicuitate Dialectices regulae comprobarentur. Unde veritati quamprimum assuesceret, ejusque notas ita perspectas haberet, ut difficulter in errorem deinceps laberetur, nec falsa aut incognita pro veris unquam acciperet animo. Latinas interea Graecasque literas assiduo studio hauriebat, dum ego ei utriusque linguae Scriptores, quam poteram accuratius explicarem: non ut hic verborum vim,& Grammaticae arcana assequeretur, quod jam satis alii praestiterant praeceptores: Verum ut duarum quotquot sunt aut fuerunt cultissimarum Nationum indoles, mores, religio, leges, instituta, belli pacisque artes ei reserarentur. Quod ego sedulo curabam, & magnum me operae precium facturum rebar,si Romanorum animorum magnitudinis,Graecaeq;virtutis veluti se-

mina quaedam jam tunc, adhuc tenera ejus mente, sererem, quae postea uberem segetem essent latura. Et mirum profecto est, Viri maximi, quanta celeritate ea Camillus arripuerit. Quod ego intelligens, longiore, quam primum statueram, itinere eum ad Jurisprudentiam deducendum suscepi; nil in eo temporis jacturam veritus, quum hunc viderem brevi conficere, quod alii vix duplici temporis spatio exequerentur.

Historias ergo ipsi omnium barbararũ, cultarumq; gentium exposui, ab Hebraeis & Assyriis ad Reipublicae Romanae lapsum; non ideo tantum, ut Regum & Imperiorum varios casus, Urbiumque clarissimarum excidia, Ducumque solertiam cognosceret (quae fortasse ignorari levi admodum jactura possent) sed praecipue ut rerum humanarum vicissitudinem, humanique adeo animi indolem, intimamque Naturam intueretur in tot tam diversorum Populorum atque hominum factis: perturbationumque origines, viasque atque exitus colligeret ex infinita omnium temporum, exemplorumque varietate. Praecipue vero magnorum viro-

virorum vitis immorari eum hortabar, eosque propius in privatis publicisque negociis sequi: quum non minorem utilitatem capi arbitrarer ab eorum fortibus in bello factis, Reiquepublicae administratione, quam ab interiore ac domestica disciplina. Imperatorum dein Romanorũ historiam cum Christiana conjunxi: hisque subtexui breviter Regnorum omnium historias, quae occidente Romanorum Imperio subinde orta sunt: atque ita eum ad proxima usque nobis tempora arctis quidem itineribus deduxi, ampliorem singulorum Regnorum notitiam firmiori aetati, majorique ocio reservans. Ab hac accurata diligentique historiarum lectione Jus humanum, communiaque omnium inter se gentium vincula arripuit Camillus: ut nullo prorsus labore inde ipse per se naturalis Justitiae principia excuderet: comprehensumque haberet animo quid Nationes mutuo firmum semper immotumque servassent, & quo dedecore eos notavissent Populos, quoque etiam supplicio aliquando affecissent, qui ab hoc jure desciverant. Hujus ego juris caussas e Philosophia adolescenti suggerebam, ne more potius &

consensu, quam ratione illud ortum arbitraretur, & late diffusum. Gentilis deinde, Grotii, Pufendorfii, Seldeni aliorumque doctissimos iis de rebus libros ei perlegendos subdidi: quos hic propero gressu percurrit, nusquam pene haerens: immo quid de quaque controversia dicturi illi essent, praedicens, ex antecapta scilicet animo rerum jurisque notitia. His ego (quae ut uno cursu exponerem in unum contuli) admiscebam, partitis nempe opportune horarum ac studiorum intervallis, Principum omnium seriem ordinemque: Imperiorumque magnitudines viresque, atque uniuscujusque gentis confines Populos; montesque & flumina illustriora indicabam, tanquam memoriae adminiculum. Deinde Coelorum et Terrarumque diligentem descriptionem ad hilarandum refovendumque animum subdebam, syderumque ortus atque obitus, ventorumque caussas, atque ejus generis, ut ad universae naturae contemplationem adolescentem inde facilius deferrem. Itaque Philosophorum de naturalibus rebus rerumque universitate placita (veluti alteram humani ingenii historiam) a primis usque tem-

temporibus huic deinceps aperui. Sed parum ei futurum ocii ſciens ad maxime obſcurarum rerum cognitionem funditus aſſequendam: ſelectiores receptioreſque talibus de rebus opiniones delegi, eique perdiſcendas propoſui, addidique quicquid per iterata pericula cognitum penitus atque in Phyſicis exploratum haberemus. In prima Philoſophia aliquanto accuratior fui, Pythagoreorum & Platonis veſtigiis inſiſtens: ac quantum ejus rei hujus aetas capax fuit, ſerio ſategi, ut ad primas rerum ideas attolli diſceret, animoque conſueſceret primam earum naturam comprehendere. Ab hac etenim Philoſophia, cui tantum nomen jure debetur, ſapientiam oriri cenſeo, faceſque illas in humanis ingeniis accendi, quibus rerum omnium, nedum ſcientiarum interiora, clare perluſtrentur. Hinc ad officia eum perduxi; & quid Deo O.M., quid ſibimetipſi, quid Parentibus, quid Patriae, quid Principi, & cur deberet, perdocui: quoque pacto erga conſanguineos, Amicos, Cives, advenas, notos, ignotos, inimicoſque demum ſe ſe gereret: Commune Fas explicans, neve ſe unquam ab aliqua officii

parte

parte liberum & immunem putaret; quum semper aliquid homini ab homine hoc jure deberetur. Humanos affectus ei patefeci, & quatenus nobis utiles essent, atque unde demum a naturali permissoque usu in vitia degenerarent; eorumque regendorum regulas tradidi, quibusque habenis iis facillime moderaretur. Et quando in Forum pergeret, ei tempestive praedicendum censui, ne lucri (quae maxima Fori syrtis est) ita cupidus unquam esset, ut officii aut virtutis vel paullulum oblivisceretur. Nullam etenim majorem hominis laudem esse, utilioremque simul rem, quam honestatem perpetuo colere, veracem usque esse, mendacioque constanter abstinere. Virtutem bonorum omnium principium finemque esse, malumque id solum quod turpe esset, & a virtute recederet. Atque hoc eum, ut perpetuo servaret enixe hortatus sum, ut quicquid ageret, aut agendum in vita susciperet, perpenderet antea sedulo, atque ad virtutis trutinam revocaret: sequeipsum Judicem rerum suarum severissimum constitueret, suumque praeter omnia judicium subire & vereri assuesceret.

Nec

Nec me velim interea, viri clarissimi, id tantummodo egisse arbitremini, nec ad majora advertisse animum. Etenim jam inde a principio, dum Christianam historiam exponerem, ad pietatem hunc sedulo formavi, Religionemque omnem ordine explicavi, assidua Sacrorum librorum lectione inculcata: ac Salomonis praecipue scriptis ita eum operam dare jussi, ut pleraque sapientissimi illius Regis Coelestia effata memoriae mandaret.

Haec veluti Eloquentiae ac Jurisprudentiae communia simul tradidi: fontem enim pariter utriusque, Philosophiam, humanarumque ac Divinarum rerum cognitionem ratus sum. Nec ideo minus interea ad earum alteram, Eloquentiam scilicet, eum formavi; quod facere aliud agentes, & quasi per ocium potuimus; Nam nec nimium temporis a gravioribus occupationibus nobis surripiebat, nec labor ille videbatur adolescenti, qui satis hilare in amoenissimis studiis versabatur. Primum omnium eum pure & dilucide semper loqui jubebam, verborumque nitorem in familiari quoque sermone sequi, & vernacula verba quantum posset vitare: ut ita materies quaedam

para-

pararetur Eloquentiae, eique veluti fundamenta ſubſtruerentur. Facundum deinde eum efficiebam aſſidua Demoſtenis ac Ciceronis lectione; atque ita eloquentiam ei per occaſionem, non e Rhetorum praeceptis, ſed ab intima Philoſophia, Ariſtotele duce, depromſi: perpenſoque probe homine, ac perturbationum natura penitus patefacta, quid, quove tempore, quibuſque hominibus, & cur dicendum aut tacendum eſſet aperui. Omnia quinetiam M. Tullii opera diurna nocturnaque manu, ut ait *ille*, per horarum ſubciſivarum intervalla, verſare eum jubebam: quod hic conſtantiſſime ſervavit, & ſervat: magnumque Philoſophum ſummumque Oratorem, ut humaniſſimum praeceptorem, & ſuaviſſimum amicum reveretur ac diligit.

Sermonis noſtri puritatem ab Etruſcis optimae notae ſcriptoribus hauſit, quos vel deambulans, vel a ſeverioribus muſis declinans, animi gratia lectitare ſolet. Ad elegantiam autem venereſque orationis, Poetarum cultiſſimos, & nitidiſſimos ei commendavi: unde ipſe quid commune cum pedeſtri eloquentia Poeſis

Poësis haberet, me indicante, cognoscebat: quatenusque haec illam adjuvaret splendidioremque redderet, quaeve vitia ex imprudenti & nimia Poetarum imitatione in oratores manarent. Aliam exercitationem Academicorum, & Peripateticorum imitatione postmodum induxi. Nam proposita aliqua non puerili ac nugatoria controversia, in utramque eum partem dicere imperabam, aliquando ex tempore ad acuendum ingenium, dicendique facilitatem comparandam: saepius vero conscripta oratione, ad formandum stylum: neve verbis nimium luxuriaretur, resque leviter (quod in subita oratione evenire necesse est) attingeret. Haec a me ita facta sunt, ut quamminimum temporis in iis insumeretur.

His ego, deviis fortasse nec usitatis, itineribus ad Jurisprudentiae ostium Camillum perducere annisus sum; nec me pervulgatae aliorum institutiones commovebant: quippe cui scitus tantum gnarusque is haberetur agricola, qui arboris radices diligenter curaret: unde postea, & truncus & rami, frondesque & poma progignantur. Itaque ejus ingenium quam rectissime possem formandum atque

exacuendum omni ope suscepi, unde per se ipse ad Rectam Rationem perveniret, quae non bonum juris interpretem efficere tantum posset, sed optimarum quoque legum latorem.

Atque hujus operae maximum uterque precium tulit quum ad legum Romanarum explicationem ipsa nos studiorum ratio perduxit. Nam Camillus (post acceptam legum, Jurisconsultorum ac sectarum historiam) nullo prope negocio Romani juris elementa de Institutionibus hausit: ac deinde ita facile in Pandectarum libros (quibus rectae rationis, civilisque sapientiae mysteria pene omnia continentur) invectus est, ut Papiniani, Scaevolae, Ulpiani aliarumque haud difficulter mentem assequeretur, opinionumque rationes per se ipse mihi proderet; aequitatisque, & naturalis justitiae principiis innitens, traditorumque in historia Romana egregie memor, enuclearet res obscurissimas. Et si quid non satis rectum aequumque, vel legum ipsarum vitio, vel Jurisconsultorum occurrebat, id statim animadvertebat, damnabatque, rectam rationem pro duce habens: quod magnae mihi delectationi

erat

erat, ingeniumque ejus ſuſpiciens, mihi etiam plaudebam, quod tale iter ei ad Juriſprudentiam commonſtraviſſem.

Peracta eo modo prima Pandectarum lectione, eos iterum Camillo perpendendos propoſui, additis magni *Cujacii*, *Hotomanni*, *Donellique* commentariis, ut legum mentem penitus introſpiceret, earumque uſum, forenſiumque controverſiarum aliquam inde imaginem hauriret. Hinc eum ad Imperatorium jus, Edicta, Conſtitutiones, Reſcripta facili gradu perduxi, eorumdem graviſſimorum ſcriptorum comitatus praeſidio: temporum illorum, Caeſarumque naturam, moreſque, Religionis, Imperiique ſtatum, ubi res poſtularet, ſubinde ingerens: & Romanae ſapientiae, purique ſimul ſermonis flexum, atque inde occaſum veluti digito monſtrans: ne ſi obſcurius aliquid, aut abſonum, veteriſque Juriſprudentiae diſſimile in ea lectione occurreret, haereret. Pontificium jus deinde, veluti Romani juris ramentum, expoſui, uſumque ejus, & quid ad ſacra ſpectaret, quid judiciis aptum eſſet, quidque ad eruditionem modo referretur: quod jus iſte uno, ut ita dicam, hauſtu ar-

arripuit, & Civili jure, & Christiana historia mirifice adjutus. Propius tandem ad forum ipsum pervenimus, quum ad Bartolum descendimus, ejusque scholam. Necesse etenim erat, ut iste forensem usum tandem libaret, forensiumque quaestionum, pugnantiumque sententiarum inter posteriores legum Romanarum interpretes, origines, causasque cognosceret, unde facile ad ipsum aliquando forum, forensesque tricas, parato viatico, viarumque gnarus accederet. His subacto & exculto adolescentis ingenio, eum veluti post longam peregrinationem domum reduxi. Nam pressius longe, & enucleatius, quam antea in generali rerum humanarum enarratione feceram, historias ei patrias a prisca illa, felicique Graecorum aetate ad haec tempora exposui; rerumque nostrarum vices, dominorumque varietatem explanare aggressus sum: morum inde, & consuetudinum, certorumque etiam verborum, quae in forensi usu trita sunt, vim & originem indicavi, quidve e tot gentium moribus in nostris etiam nunc institutis, legibusque retineremus. Huic narrationi, quae plures nos menses tenuit, nos-

tra-

trarum legum attexui historiam, ut eas primum a superiori veluti loco universas simul conspiceret notasque jam antea & perspectas haberet, quam eas postmodum singulatim adiret. Quibus confectis, sextum jam mensem leges ipsas sedulo excutimus, additis subinde qualibuscumque nostrorum interpretum commentariis; serioque perpendimus earum mentem, quidque in iis sit cum Romano jure consonum, quid pugnans, aut alienum. Hoc ego opus Eustachio ante annum perfectum daturum pollicitus sum: & Camillum post illa ad Feudorum jura (uti ad postremam Jurisprudentiae partem) satis implicate & incondite usque adhuc a quibuscumque scriptoribus tradita, a me jampridem in facilem atque perspicuam formam, ut mihi quidem videtur, redacta, deducturum, unde recta illi denique ad forum causasque via patefiat.

Hunc veluti succum, & sanguinem discipulo meo comparavi, fontes ipsos rerum, ac scientiarum reseravi, & vias indicavi omnes, quibus ad sapientiam jurisque simul scientiam iter esset: nec plura ingessi, nam ejus stomachum plura fer-

re non posse censui hac aetatula; ideo multa arcte satis exposui, quaedam veluti per transennam tantum ostendi, pleraque in aliam aetatem omnino rejeci. Nunc iste(quod quidem ego bona fide affirmare possum) & honestus est, & satis jam disertus. Juris porro prudens mihi videtur, sapientiaeque semina tot jam in animo habere, ut si quae nos inchoavimus, & quorum veluti prima tantum lineamenta duximus, perficere ipse atque implere in reliqua aetate volet, quod sane speramus, haud certe contemnendus Jurisconsultus evadet, nec postremum in foro locum obtinebit. Denique si male me, & imperite, viri optimi, ac sapientissimi, hanc rem suscepisse, atque effecisse arbitramini, ignorantiae hoc meae, non improbitati, aut malitiae, oro tribuatis.

Haec locutus volubili illa sua & canora voce Modestinus pudibundus obticuit, vultu satis, gestuque praeseferens, nihil se sibi adrogare, sed de omnibus, quae dixerat, sapientum illorum sese judicium libenti animo subiturum. Nolim vero existimes, amice, haec, ut ego modo tibi, ita Modestinum inoffenso cursu eloqui potuisse, nam praeclari illi pluries

eum

eum non modo risu immodico, crebrisque exclamationibus, quum quae diceret, inania iis, aut ridicula viderentur, silere coegerunt: verum etiam modo Rapidius, modo Voconius capita vix e patinis attollentes, dicentem obturbavere, absonis vocibus inter mandendum quae dicebantur reprehendentes, & delirare illum, atque ineptireférociter succlamitantes. Blandidianus, quinetiam bis sueto risu in indignantis faciem converso, miserum Patrem, miserioremque natum exclamaverat, qui ab amico domi tam familiariter, ac liberaliter habito pessumdarentur. Unus Vulpinus constantissime conticuit; sed adeo loquaci silentio, ut dissentire eum manifestum esset, & supplosione pedum mensaeque crebris percussionibus indicaret satis, graviter se indignari, vicemque nostram vehementer dolere. Ut vero siluit Modestinus, tunc ut ventos narrat Virgilius postquam eos AEolus aperto cuspide ostio libere vagari permisit, qua data porta erupisse, aeremque, & mare horridis procellis miscuisse; ita illos vidisses in Modestinum atrocibus conviciis uno omnium continentique impetu vociferantes incurrere, furentibus

 pror-

prorſus ſimiles: aſinum illum, belluamq; pro Modeſtino appellantes, omnia illum foede corrupiſſe, & confudiſſe dicebant, nec prorſus quid forum, quid leges, quid Juriſconſultus ſibi vellet noſſe. Addiderant ſe ſe praeceptoribus ſuis diſcipuli, & acerrime praeliabantur tanta contentione, vocûmque, irarumque aeſtu, ut Modeſtinus, quum non modo tot ſimul furentibus eſſet impar, ſed natura quoque a contentionibus, ſtrepituque maxime abhorreret, tanto impetu proſtratus, & rubore genas late perfuſus, clam ſe rabioſae turbae ſurripuerit, atque in intimū cubiculū abſceſſerit. Quod ut animadverſum ab illis eſt, ignaviſſimum illico, maximeque pavidum, nulliuſque precii Modeſtinum eſſe inter ſe effuſe ridentes jactabant: ſerioque triumphabant interea, quod hoſtem pepuliſſent, campoque vix primo incurſu, ac clamore adegiſſent decedere. Ingentem verò ſpem inde eſſe, me ejus alumnum in forenſibus praeliis fortiter olim eſſe verſaturum ac gnaviter ſcilicet pugnaturum, quum Praeceptorem meum pulvere ipſo, armorumque crepitu, quum adhuc extra teli jactu m eſſet, aufugiſſe, clypeumque trepide vi-

de-

derent abjecisse. Aegre autem revocato summis precibus a Patre in coenaculum Modestino, unusquisque pro vocis suae modulo buccis cibo oppletis vel redarguebat hominem, vel irridebat, vel aliquid ludibundus interrogabat; ita ut nec responderi quicquam iis, nec audiri quae dicebant, posset. Tandem vero (quum voce, & manibus nihil ageret) arrepto e mensa, & in altum sublato linteo, pacem petentis ritu, ab eloquentissimis illis breve intervallum vix pater impetravit, quo silerent, atque eo tam opportune usus est, ut aliquando malacissati ejus audierint preces; legemque sciverint, ut aetatis lege servata, junior ex iis primum adversus Modestinum quae viderentur dissereret: inde senior exciperet. His magno labore firmatis; Rapidium, quem caeteri aetate anteibant, quum modo pronus manderet, modo in cubitum assurgeret; in hanc fere sententiam locutum memini.

Nil hercle mihi modo accidere potuit jucundius, quam haec aetatis praerogativa, qua primo mihi licet libere, ac per aliorum silentium in ingentem hanc belluam dicere. Rumpebar medius fidius,

tales, ac tantas ineptias impune tamdiu effutire istum, quem iterum, atque iterum ex animo belluam appello. An, quaeso vos, hominem eum dicemus esse, qui nil plane sentiat, qui nec quid cogitet, nec quid loquatur, nec apud quos dicat aliquid pensi habeat? Quid malum istunc tu, Eustachj, tot inter doctos homines in hac tanta Civitate praecipuum seligebas, qui gnatum tuum, domumque, teque adeo ipsum pessumdaret? Delirare vehementer mihi homo paullo ante videbatur, quum tricas suas, merosque per Jovem labyrinthos loqueretur. Graecos, Romanos, Geometriam, Historias, Philosophos, absurdas equidem res, & putidas, nobisque incognitas prorsus, & inauditas tanta iste confidentia deblaterabat, quanta vix, si apposite, & ad rem diceret, uteretur. Hunc ego non Jurisprudentiam modo ignorare affirmo, sed & ipsa Jurisconsultorum nomina. Audistis, viri clarissimi, quos nobis pro Jurisconsultis ingesserit homo perditissimus? Atramannum, Pusdorfium, Zertenum, quos nemo nostrûm novit, nec audivit unquam. Ego quidem vicem hujus miseri parentis graviter doleo, qui

unde

unde panem sibi pollicitus erat, inde inopiam, & mendicitatem consequetur. At stulte mihi modo in mentem venit hujus misereri, cui hoc merito contigit, qui asinum istum tam grandem cibo, vestituque suo in suam perniciem aluerit: quum longe utilius egisset, si porcum domi aluisset eadem cura. Ab asino, amabo, quid nisi asinus efformetur! Et porro videmus hunc asellum nobili, ac singulari hujus magistri disciplina tumere, ac satis jam superbire, caeterosque omnes comtemnere. Euge egregie adolescens, fori spes prima, domusque tuae magnum decus, & praesidium! Euge! Te scilicet quamprimum stupentes mirabimur in foro regnantem, tonantemque in judiciis, atque incomparabili eloquentiae, sapientiaeque flumine nos omnes indisertos, & insipientes obruere. Haec te animo volvere, haec jam spe devorare te, supercilium istud tuum abunde indicat. Sed scisne, belle adolescens, quid te pro paterna amicitia familiariter moneo? Si pane eges, si vere e foro panem quaeris, si jurisconsultus esse vis, omnia istaec, unde tumes tantopere, primo quoque tempore omnino dediscas,

Evome propere, evome, quod imprudens hausisti, paupertatis perpetuae poculum; & te sanioribus cibis, forensique disciplina confestim referci: & quasi modo primum in literarium ludum inciperes ire, humanitatis elementa serio arripe, ac perdisce, quae sunt eadem forensis gloriae, ac divitiarum itinera. Odio habe dum vives istum, qui te perdidit; & quum te, DIS bene juvantibus, tandem resipuisse intelliges, caveto diligentissime a teterrimo isto, ac maximo salutis tuae inimico, tanquam ab angue, & rabioso cane. En tibi, Camille, veros, & genuinos disciplinae, quam concupiscis, Praeceptores: hos audi, hos imitare, hos tibi exemplum propone. Ego, qui sum omnium revera postremus, quandoquidem primus loqui per aetatem debui, quaedam & leviora dicam, hi postea summi, doctissimique viri caetera, & majora.

Nec mihi modo longa oratione opus est ad institutum, quod probo, & sequor, resque simul meas tibi exponendas: nec te tot barbaris perterrefaciam nominibus, quot Modestinus, immo Immodestus iste tuus solitus est. Facile, atque expe-

expeditum est iter, ampla, & sane consularis via, nulloque negocio, si me sequeris, eo pervenire poteris quo contendis.

Principio illud ego jam mihi certum, nunc sumo, quod, quae vestra sapientia est, neminem vestrûm, viri magni, inficiari posse reor; artem nempe, quam profitemur (quod quidem & in reliquis artibus aeque obtinet) pecuniam pro meta, ac termino habere. Eam per tot labores quaerimus; ad eam omnes magno consensu properamus. Hoc ergo nobis videndum, & curandum maxime, immo unice est, ut quod tantopere concupiscimus, quam facillime consequamur. Multis multae ditescendi viae fuerunt, ac sunt, & quacunque nos in foro circumvertamus, plures ubique occurrunt, qui e sordido, obscuroque loco lauti, & opulenti dictum factum effecti sunt per forensem operam. Ego quid alii probent, quid faciant, quid sequantur, non referam, nec si vellem plane scirem: mea mihi res semper est cordi, caetera negligo. Mihi vero Deûm munere accidit, ut hanc potissimum insisterem viam, ducemque illum invenirem,

rem, qui me huc perduxit, quo solus numquā profecto potuissem perrumpere. Nam quum e prima jam adolescentia excessissem, nec locus, ubi consisterem, mihi adhuc in foro esset, in hominem sapientem, & civilium rerum callentem opportune incidi, qui me statim veluti filium complexus, compendiaria quadam via ad lucrum perduxit. Is aliquot mihi libros, quos per ocium legerem, indicavit; caeterum me, quod sane maximum erat, in familiaribus colloquiis quod opus erat perhumaniter quotidie docebat: & quae ipse faceret, aut diceret, me sedulo jubebat animadvertere; quod quum me diligentissime agere videret, laudabat, & arctius in dies amplexabatur, & adhibebat me in omnibus causis veluti adjutorem, & suppromum suum. Scribebam ego plurimum singulis diebus, hicque vel maximus noster erat labor, nam libellos nemo uberiores dictabat; & mirum sane est quam multa sustineremus negocia, & quae hominum turba ad nos perpetuo concurreret. Nam praeterquamquod sub galli cantum tercenti consultores ejus ostium pulsabant: ut inde in forum magna stipati caterva descendebamus,

mus, illico ad illum undique confluebant complures viri nobiles, obaerati plerique, & decoctores, atque ab aliis Patronis deserti. Hoc etenim genus hominum praecipuum sibi ipse delegerat: hos praeter omnes affirmans, quod verum esse & nos experti sumus, ingenti lucro, magnisque bolis auctare Jurisconsultos. Magnus equidem, amici, fuit ille vir, & nescio an alterum, quod pace dixerim vestra, unquam talem haec civitas tulerit, aut feret. Depopulantium quis quaeso non novit? Videbam ego quotidie illum ita facile implicatissima quaeque negocia explicare; ita sedate creditorum impetum, Judicumque eludere authoritatem: ita placide desperatas res in tuto tribus collocare verbis, mensesque, annosque integros judiciorum casses effugere, ut plane mirarer, tantam in humanum ingenium cadere potuisse sapientiam. Pro bibliothecae foribus, quam copiosam, & valde exornatam habuit, ita scriptum erat DA MIHI, ATQUE AFFER MIHI. Quod ipse saepe quasi per jocum Consultores suos, ut lectitarent, monebat. Super sellam vero in interiore cubiculo, unde solebat dicta-

rem, qui me huc perduxit, quo solus numquā profecto potuissem perrumpere. Nam quum e prima jam adolescentia excessissem, nec locus, ubi consisterem, mihi adhuc in foro esset, in hominem sapientem, & civilium rerum callentem opportune incidi, qui me statim veluti filium complexus, compendiaria quadam via ad lucrum perduxit. Is aliquot mihi libros, quos per ocium legerem, indicavit; caeterum me, quod sane maximum erat, in familiaribus colloquiis quod opus erat perhumaniter quotidie docebat: & quae ipse faceret, aut diceret, me sedulo jubebat animadvertere; quod quum me diligentissime agere videret, laudabat, & arctius in dies amplexabatur, & adhibebat me in omnibus caussis veluti adjutorem, & suppromum suum. Scribebam ego plurimum singulis diebus, hicque vel maximus noster erat labor, nam libellos nemo uberiores dictabat; & mirum sane est quam multa sustineremus negocia, & quae hominum turba ad nos perpetuo concurreret. Nam praeterquamquod sub galli cantum tercenti consultores ejus ostium pulsabant: ut inde in forum magna stipati caterva descendebamus,

mus, illico ad illum undique confluebant complures viri nobiles, obaerati plerique, & decoctores, atque ab aliis Patronis deserti. Hoc etenim genus hominum praecipuum sibi ipse delegerat: hos praeter omnes affirmans, quod verum esse & nos experti sumus, ingenti lucro, magnisque bolis auctare Jurisconsultos. Magnus equidem, amici, fuit ille vir, & nescio an alterum, quod pace dixerim vestra, unquam talem haec civitas tulerit, aut feret. DEPOPULANTIUM quis quaeso non novit? Videbam ego quotidie illum ita facile implicatissima quaeque negocia explicare; ita sedate creditorum impetum, Judicumque eludere authoritatem: ita placide desperatas res in tuto tribus collocare verbis, mensesque, annosque integros judiciorum casses effugere, ut plane mirarer, tantam in humanum ingenium cadere potuisse sapientiam. Pro bibliothecae foribus, quam copiosam, & valde exornatam habuit, ita scriptum erat DA MIHI, ATQUE AFFER MIHI. Quod ipse saepe quasi per jocum Consultores suos, ut lectitarent, monebat. Super sellam vero in interiore cubiculo, unde solebat dicta-

dictare,& quo vix ego admittebar, haec memini uncialibus literis memorabilia verba fuisse conscripta CAPE. RAPE. CLEPE. TENE. HARPAGA. Nec mihi unquam tanti viri praecepta memoria excident; quaeque ille sapientissime solitus erat dicere, dum vivam recordabor. Praecipue vero singulare, atque acutissimum illud apophtegma usque tenaci memoria retinebo, Oratorem nimirum non tam caussae, quam quaestus sui memorem esse oportere, atque ita clienti consulere, ut sibi maxime consulat. Ab hac ego schola progressus sum, si Magistro meo minor, at certe ejus artibus in foro nulli omnino secundus: ut illum fecisse memini, ita & ego facio, meque ita gero, ut tanto Praeceptore haud indignus videar. Jam primum nil frustra facio, sed omnia ad meum lucellum refero: clientes pro latifundio habeo, inde quidquid opus est sumo: si utilis iis esse possũ cũ lucro meo, bene habet: sin secus res ferat, ne gratuita opera sit, habeo quid sequar. Quid me torve aspectas, Modestine? Philosophetur alumnus hic tuus, Solisque vias, astrorumque obitus noscat, & ventorum naturam, resque arcanas omnes: dum nos

quae

quae in propatulo ſunt cognoſcamus, nilque audeamus ultra faecem, erroreſque noſtros. Ipſe nihilominus cum ſole & ſideribus ſuis, ut tu, tuique ſimiles omnes, valide ſemper egeat, nobiſque, fortuniſque noſtris invideat, neceſſe eſt. Ego vero, qui nec Trimoſtenem iſtum tuum, Modeſtine, nec Cicerionem unquam vidi, ignorantia ſcilicet mea fretus, aediculas jam, ut noſtis, haud parvas, nec ignobiles aedificavi, rus non modicum hic in Herculano comparavi, villamque ibi non contemnendam animi gratia extruxi, aurumque, & argentum ac ſupellectilem plane commodam habeo. Tu interea, Philoſophe, alges, & tibi nec ſervulus ullus eſt, neque arca, ubi palliolum illud tuum detritum reponas. Quum ego domo mane exeo, ad lucrum procedo: quotquot compello, cum lucro meo colloquor, nemini quacumque de re, ſed ejus reſpondeo marſupio: niſi me gratis fortaſſe pro ignotis laborare velit Modeſtinus. Et quis unquam, Praeceptor meus ajebat, vel Judicem adeat, vel libros evolvat, alterius cauſſa, vel ad lucernam ſcriptitans vigilet, niſi propter pecuniam?

cuniam? Quicumque me adit, amplector, non quae caussa sit, non quo de agitur scire curo, sed an largus sit reus, & quid inde sit mihi obventurum lucri. Si rem ad Modestini trutinam referre vellem, tot miseros Cives opis meae indigentes superbe ejicerem: & vix unam toto in anno caussam susciperem, acriterque interea esurirem. Non tacebis tu, omne in aevum, Poeta? Hetruscos ad numeros egregie te cantillare reor: hoc age, caetera ne cures per Deos. Sine in ea nos arte exercere, quam novimus: sine in judiciis & caussis pro experientia nostra versari, ut te nos patimur tam valide delirare. Nos quidem, quoscũque ad nos confugiunt eo tuemur libentius, quo largius & saepius pecuniam ingerunt; jus, an injuriam postulent, Judicum id, per Jovem, munus est non nostrum: modo argentum expromant, nihil omnino de caeteris aequum est nos esse sollicitos. Ego quidem vendo laborem, vendo ocium, vendo vocem, vendo silentium: nec me aliud juvat (haec nempe nobis ars, Modestine), nisi operam vendere, & operae quam maximum precium accipere. Legimus quoque nos, & scri-

& scribimus, nec ocio indulgemus: sed quo id pacto faciamus, paullo post, quum de regulis meis loquar, exponam: nunc de mercimonio, ac mercatura mea, ut occoeperam. Vendimus enim quicquid emtorem invenit, sed nil aeque nostra interest vendere quam fucum. Quid hoc verbi est, inquiet iste? dicam ego tibi; Fucum, o Philosophe, appellare solebat Depopulantius ea, quae tu delicatule appellares mendacia, fallacias, fraudes. His ille ita abundabat, ut totus ex his factus videretur. Illum saepe alacriter pejerare memini ubi opus erat, & veritatem quotidie oppugnare, atque ob ea convicium fortissime & constantissime perferre. Tunc enim maxime exenterabat clientes: qui sui caussa talia illum facere & pati, sine ingenti lucro nunquam sinebant. Ita vivitur; hae nobis artes; hoc omnes, ac noster hic praecipue sequitur Vulpinus: quem colimus, quem admiramur omnes, quem in Coelum ferimus. Habeo ego modo in manibus senem prædivitem, acherunticum, & jam capularem. Is cum fratris filio, qui unus sibi e tota gente haeres superest, sane de lana caprina acerrime litigat. Ea

quippe

quippe senis indoles est, ut quo die Judicem non vidit, eum male sibi queratur periisse. Nonne obsequi, nonne velificari ejus voluntati debui, magno praesertim cum lucro meo? Id nempe libentissime ago: Nam siccum alioquin, parcumque senem, sed litigandi avidissimum, per omnes judiciorum ambages circumduco, atque ita interea argentum in litem sumere jubeo, ac si in nuptias sumeret, victoriam ostentando quotidie, meosque labores, qui porro haud maximi sunt mirifice ut decet magnificando. Adolescenti contra ejus fratris filii peculium carptim per crebra muuuscula excerpo, dum senis aetatem ostendo remque me ejus gratia perducere persuadeo. Ita, ego utrique amicissimus: idque ago diligentissime, ne forte e naxa mea effugiant alioque lucrum deferant. Nonne haec bella sunt, Modestine? Immo turpia tibi, videntur, qui Judicem illum in corde tuo habes, qui haec detestatur, qui semper adversus nos judicat. Pudet sane virum probum lucrum facere, & per nostras artes comparare pecuniam: & non pudet quũ quid comedat non habet, quum vestitu, quo in publicum prodeat caret,

caret, quum a piſtore pro tribus obolis in judicium rapitur. Tunc te aequum esset maximopere pudere, aſine mi, graecis, latiniſque libris onerate, non quando nihil opus eſt, non quando id agitur, ut magnos, claroſque viros imitatus, pecuniam editiorum ſcriniis per ingenium, arteſque optimas in tuam crumenam deducas. Ego, qui ſanctum, ac venerandum Tribunal iſtud veſtrum (vah! Judicem formidandum) in animo non habeo, paucos intra menſes a ſicco hoc ſolummodo pumice tantum jam ſucci extruſi, ut non modo inde magnifice lectum inſtraverim, ac in trophaei modum inaurata ſuper impoſita machina cooperuerim, ſed uxori quoque inaures adamantibus, & ſmaragdis diſtinctos, armillaſque aliquot ex eisdem lapillis, accuratiſſimo, elegantiſſimoque opere perfecerim, aliaque multa inde etiam, DIS bene juvantibus, perficiam. Quod ſi me magnus iſte Philoſophus tuus, Euſtachj, nugas, & fabellas, ut Camillum fecit, docuiſſet, ſane modo cum liberis meis frigerem, & uxor veteri quopiam centone induta, me, meamque inertiam noctes, atque dies jejuna, aut male pa-

ſta merito accuſaret . . . .
Hic, quum caeteri convivae arriſiſſent, quod Vulpinus veteri centone indutam Rapidii uxorem pluries olim ſe vidiſſe dixiſſet, quum Rapidius ipſe ſordido quodam palliolo involutus male interiorum veſtium obſcaenitatem tegeret; ſurgens Rapidius adeo acriter in Vulpinum invectus eſt, ut is modeſtiae oblitus ſuae, ac repente ad ingenium rediens ob iram, in quam poſtquam ſe laetius invitaverat, ſat pronus erat effectus, impudentem, impurum, inverecundiſſimum illum, latronemque teterrimum, ac vere baratrum, ac voraginem clientum eſſe diceret, eoque acriorem in rapiendo, & expoliando modo eſſe, quo fuiſſet olim nudior, atque indigentior. Nec Rapidius tacebat, nam Vulpinum non vulpem, ut nomen ferret, ſed vere Lupum, furemque acerrimum eſſe jactabat, eoſque, qui in tam tagaces manus inciderent, expalliatos, expilatoſque diſcedere. His accenſi animi: & jam ſigna, jam arma inter verborum velitationem parabat uterque, ut alter in alterum impetum faceret; Jamque impellebantur, ac ſubvertebantur menſae, ingenſque
cer-

certamen instabat: nec pugnantium ardor ulterius contineri potuisset (nam & utriusque discipuli sese expedierant) nisi assurgens Voconius clamore ipso strenue fregisset homines; longeque plura, & atrociora in Vulpinum, Rapidiumque convicia ingessisset, amicitiae, pacisque conciliandae gratia, quam antea ipsi inter se hostili impetu effuderant. Heus vos, clamabat, ignavi, quid hîc vos me,hisque praesentibus ausi estis hujusmodi turbas ciere? scelesti propudiosi: quorum quidem numquam cuiquam venit in mentem, ut recte quicquam faceretis. Eja considite, & tacete; vestrae vos, nostraeque dignitatis oblitos esse haud mirum est, ita numquam quid ageretis, aut diceretis pensi aliquid habuistis. Agite jam considite, aut ego vos . . . . Lupi vere, non Patroni, rapacissimorum rapacissimi. Dein preces minaces admiscebat, aliosque convivas excitabat, atque hortabatur, ut secum idem agerent. Quibus etiam annitentibus pacta demum pax est, mutuoque fortissimorum virorum Rapidii, & Vulpini amplexu firmata. Ad hilaritatem inde, jocosque deflexit convivium,

 plu-

plurima effutiente Voconio, qui laudantis specie malum quidem, ac nequam hominem esse dicebat Rapidium, sed longe nequiorem, atque improbiorem esse Vulpinum; cujus calliditas inevitabilis, ac plane esset certissima. Hae laudes risu, plausuque excipiebantur, gratesque Vulpinus, Rapidiusque Voconio agebant, quod tantus vir tam bonam de iis opinionem praeseferret; Tantusque postea strepitus inter bibentium, clamantiumque voces atque acres sane contumelias, quas mutuo inter se per jocum jaciebant, exortus est; ut nec servuli patris vocem quae facto opus erant imperantis audirent, nec nobis, ne vicinorum quidem sermonem liceret excipere. Vastus quidam boatus tantum exaudiebatur, voxque e plurimis vocibus mixta, unde facile quis conjicere potuisset, Rabularum Convivium esse. Quod cum nimis diu fieret, Pater, cui ego cordi eram, voce, manibus, pedibus tandem aliquando silentio a clarissimis viris impetrato: Quid hoc rei est, amicissimi viri, inquit? An vos putem nostri oblitos, cujusque rei caussa huc invitati estis? Sane-

ne hunc, me ostendens; vobis commendavi, iterumque commendo, ut sapientia vestra frugi eum, utilemque mihi, familiaeque reddatis. Agite ergo, obsecro, quod humanissime doctissimus hic Rapidius inchoavit, perficite. Ad haec quum Rapidius vix se extranea quaedam, nec rem ipsam respicientia dixisse impetu quodam in Modestinum affirmaret: nec adhuc prima elementa forensis disciplinae tradidisse, pluraque, & utiliora superesse: non ferens hominem Voconius, satis jam eum superque turbellas, technasque aperuisse suas inclamavit, nec reliquis opus esse. Sineret modo Vulpinum aliquid de mirabili artificio suo dicere, ut tandem ad se, & Blandidianum, qui seniores essent, res rediret. Multa reclamantem Rapidium omnium consensus vicit, & vix aliquando Vulpinus ut me dedoceret, remissa voce, modestoque admodum vultu dicere aggressus est, nihil sese alicujus laedendi studio dicturum praefatus, sed suae tantum sententiae explicandae caussa.

Neminem enim, inquit Vulpinus, irasci ego aequum esse censeo, quod alius aliter ac ipse sentiat. Porro ego, viri

optimi, toto Coelo a Rapidio dissentio, cui tamen me amicissimum esse, ut qui maxime, syncere profiteor; viamque, quam ivit ipse, ego profecto non irem, nec illum ei, quem diligerem, imitandum proponerem. Atque ut ego facile patior illum, quae optima sibi visa sunt, sequi, ita mutuo eum passurum reor, me meis legibus mea regere, simulque pudori meo, ac fidei satisfacere, Eustachioque nostro pro filii sui salute laboranti, quid probem ipse, quid improbem libere, atque aperte edisserere. Et primum, ut hinc potissimum exordiar, quis vestrûm quaeso Rapidio assentiat, Patronum (absit, Rapidj, verbo injuria) quasi grassatorem, aut piratam aliquem, clientum spolia tantummodo quaerere, palam profiteri? Sane durum admodum, & absurdum videtur hoc; & nescio an alteri tam prospere istuc quam ei, & Praeceptori suo, atque aliquibus ex eodem surfure, processurum sit. Ergo, inquiet Rapidius, tu a lucro abhorres, clientes ex animo diligis, serio, ac gratis pro iis angeris, teque, vitamque teris tuam? Nequaquam equidem: Nam & nos eodem quo Rapidius tendimus, nec

de

de finibus nobis controversia est, sed de modo. Et certe plurimum interest quo quid pacto facias, quidque de te opinentur homines; plurimum interest porro; nam inde est omnino ut diteris, ut in omnis generis deliciis vivas. Mox ego haec cujusmodi sint ostendam; modo pauca quaedam praefari opus censeo de Camilluli nostri institutione, quam ego non perversam modo, & inutilem, sed maxime damnosam puto: & ni propere adolescenti subveniatur, de eo reor brevi admodum omnino conclamatum iri.

Tu mihi hominem, Modestine, pace tua dixerim, qui ad mare pergat, per montium cacumina, valliumque anfractus ociose circumducas, eumque & tempus male perdere sinas, & quod longe est gravius, montanis, ac campestribus assuetum itineribus, a marinae vitae consuetudine adeo abstrahas, atque abhorrentem efficias, ut quum litus eminus multos post annos viderit, ipso undarum strepitu perterreatur, taedioque mero conficiatur, ac nausea? Profectó adolescentes in forum, ut ita dicam, immittere opus est, inberbes & statim ac Paedagogum deseruerunt: ut nostris il-

lis clamoribus, noſtroque pulveri aſſueſcant ab illa ſtatim aetatula. Illic ſcientias, illic Eloquentiam, illic Juriſprudentiam docentur: haec illis optima diſciplina, haec rectiſſima ad proficiendum via. Dum tuus hic Camillus Hebraeorum, atque Aſſyriorum hiſtorias per ocium legebat, Paullinus meus ejus aequalis conſultoribus reſpondebat; matrique ſuae uxori meae jam tum pecuniam forenſi opera partam effundebat in ſinum. Poſt deinde, quum tu ad propiora tempora accedens Graecorum, Romanorumque mores alumnò tuo atque inſtituta explicabas in cubiculi umbra, meus cauſſas dicebat, & inter doctos, & diſertos reponebatur jam plurium judicio vix viginti unum natus annos. Modo hîc nos quid de Camillo agendum ſit deliberamus, quave ſemita in forum deducamus paventem, rerumque noſtrarum ignarum: ille ab hoc Convivio abeſt, ut videtis, negociorum multitudine diſtentus. An, quaeſo, ſi huic optimo viro Euſtachio optio daretur modo, ecquem ſibi filium dari vellet; huncne ſuum potius praeclara inſtitutione tua diſtortum atq;corruptum optaturum eum

censes, an meum, etsi tuos istos clarissimos Authores atrine, an albi sint prorsus ignorat? Nec tu hujus tantum temporis jacturam discipulum tuum facere curasti, sed praevidisti sedulo ne unquam quicquam, vel si sexcentos vivet annos, proficiat, ni a te protinus abstrahatur; Philosophum eum effecisti: papae! optime factum. Legum conditorem efformasti pro juris interprete: Eugepe! Quid praeclarius? Avaritiam omnem ei expectoravisti, lucrique ei, nisi honesti, amorem, & cupiditatem abstulisti omnem. Vah! magnum hominem! at quid ego singula persequar, quae tu modo nobis tanta gravitate obtrusisti? Nihil hercle ex omnibus est, quod non ridiculum, non vanum, non damnandum sit. Verum quid a te, amabo, speraret Eustachius? Videbat te cano capite alienae opis indigum, & Jurisprudentiam tot jam annis profitentem ne uni quidem unquam in foro adhuc adfuisse, nec a quoquam de trioboli caussa consultum unquam, aut consuli; & filium tibi nihilominus commendabat suum? Merito id ei evenit. Nam si in hoc is fuisset Eustachius, qui in caeteris rebus

omni-

omnibus ſolet, vel huic Voconio mirabili quidem viro, vel Blandidiano noſtro victorum victori, vel demum nobis, quamvis ſimus omnium poſtremi, inſtituendum filium ſuum dediſſet, non tibi, qui tute magiſtro, immo & pane egebas. Sed ne contra morem atque inſtitutum meum contendere tecum potius velle videar, quam hunc adoleſcentem docere: age mi Camillule, animum adverte, & mihi, qui te, tuamque domum enixe diligo, auſculta, hujusque magniloqui nebulonis nugas nihili pende.

Jam primum omnium tibi libros omnes de manibus excutio, & ad ocium revoco. Nonne hoc tibi jucundum eſt? Satis jam ſapis: immo ſatis jam tunc quum quindecim natus eras annos ſapiebas, naturae ipſius vi, ac indolis virtute. Deinde illico dediſcenda tibi illa omnia eſſe, quaecunque hic ingeſſit, edico: & caveſis, fili, ne quicquam unquam tibi ex iis, vel in foro, vel in familiaribus amicorum colloquiis excidat. Nam ſi te aut Philoſophum, aut Poetam aliquem, aut e ſummis illis Juriſconſultis, ut ſuavis iſte magiſter tuus appellat, nominare audiet in foro quiſpiam,

piam, plane occidisti, & tecum spesque, opesque tuae simul omnes tumulabuntur. Scio ego quid dicam: pluresque novi, qui quum alacres, erectique in forum egregia istac Modestini supellectile instructi advenissent: post paulo demissis auriculis ab omnibus contemti, & irrisi foro indignati cesserunt; eoque demum eorum sapientia recidit, ut per bibliopolarum tabernas, ac saepe etiam per tonstrinas multis nos maledictis proscinderent; nostramque, & fori vehementer accusarent barbariem. Nos tamen si quando conspicantur isti ipsi eruditi, oppido venerantur, ac si blandius, & humanius eos nos compellamus, in Coelum illico ferunt, nostramque sapientiam dilaudant, promtissimo, & usque parato in quemqunque nostrum obsequio. Sed ut ad rem redeam: nimis sane tibi oneris imposuit Praeceptor tuus: tot te libros vorare, tot per diverticula errare jussit, antequam ad locum, quo tendis, pervenires. Frustra id quidem, & nil ad summam relaturum, etiamsi quam viam iste commostravit tibi, posset te ad Jurisprudentiam ducere, quod prorsus fieri

nequit.

nequit. Nunc si tribus libellis te ego Jurisconsultissimum efficiam, eloquentiamque haud mediocrem comparo, ecquid mihi, Camillule, a te erit precii? Si te voluptatibus omnibus frui, si genio, ut lubitum fuerit, indulgere sino, nonne melior, utilior, & acceptior mea tibi disciplina erit futura, quam hujus, qui te nimis in arctum cogebat, qui vitam suadebat agere nimis aspere, & per Jovem nescio an prorsus inhumane? At jam ad rem ipsam aggrediamur: atque illud sis vide, Camille, quot in verba maximas, atque utilissimas res conferam. Principio hoc tibi praecipio (quod si sapies aeternum pectori infixum tuo servabis) ac diligentissime sequendum propono; maximopere, Fili, labores oportet, ut probus, ut doctus videare; ut autem sis, id enim vero, quantum quidem ad personam, quam sustinere debes, pertinet, susque deque habendum. Quantulum, quaeso, hoc est quod dico? At mirum profecto quantum hoc, & quam ingens revera sit. Expertus loquor, plurimarumque rerum diutina experientia didici, hominum bonam de nobis opinionem

uber-

uberrimum , ac certiſſimum quaeſtum eſſe : bonamque hanc opinionem facillime , nulloque prorſus labore , paullum modo intendas animum , parari. Nota vobis loquar, clariſſimi viri: quaeque omnes ſcitiſſime facitis , ego qui eadem imperite ſequor, modo proloquar. Quam difficile factu eſt , Modeſtine (ut aliquid modo de hoc genere deguſtem) quod nonnulli aud contemnendi viri ſequuntur , inflexo collo incedere , oculos demittere , quodvis ſacrum ſignum , aut tabulam modeſte venerari , Deum uſque in ore gerere , parce loqui ? Quid illa tibi videntur quae a ſummis plane Juriſconſultis ego fieri didici, noſtrates Juriſconſultos tertio quoque verbo laudare; vel ſine cauſſa , & ſine ratione ultro eoſdem (at inter imperitos) reprehendere: librorum , chartarumque aggeres hic illic domi diſponere : ſemper occupatum, ſemper graviore quopiam negocio ſe diſtineri dicere : raro faciles aditus , plerumque brevia alloquia praebere : numquam dilucide , & clare ad propoſitas controverſias reſpondere , ſed ambigue ſemper , & perplexabiliter : quicquid alius quiſpiam Patronus dixerit , id ſeſe lon-

longe melius ſcire praeſeferre, & quodcumque ad rem faciat, optime ſe callere ſedulo aſſimulare: caeteros ita laudare, ut contemnas, ſemetipſum ita contemnere, ut laudes: aliena mendacia acerrime deteſtari, ſuis opportune, & cum gravitate uti. Vetus haec quippe diſciplina, & felicibus ſemper eventibus confirmata. Quid multa? nil profecto tam facile fit, nihilque ſimul nos tanta afficit delectatione, quam quum decipi homines nutu ipſo conſpicimus, celeriterque ad omnem orationis noſtrae auram circumverti. Pecuniam interea ejuſmodi Oratores, quantam quidem volunt, a conſultorū arcis excutiunt: nemo etenim gravem virum, veracem, doctum, ac Deorum verentem ne adire quidem audet ſine pecunia, non modica illa quidem, ut cum Rapidio fit, ſed plane grandi. Res agitur, Judices docentur, ſcripto cauſſa mandatur, agiturque demum in conſilio: per omnes cauſsae gradus jure merito pecunia extruditur a litigatore: quum vero acta eſt, tunc propter honeſtiſſimum laborem fundos integros, tunc aedes ſanctiſſime lucrantur; paullo quidem amplius ſi vicerint, arctius aliquan-

to

to si caussa ceciderint. Nil de nobis loquimur, nullo enim numero sumus: de summis istis Patronis mihi modo sermo est. Hoc sane isti pacto ditescunt, Modestine; nec iis unquam curae est quum caussam aliquam suscipiunt, quid ista officia tua sibi velint inspicere, nec cujus generis lucrum sit quod faciunt; nec enim ita sunt, ut tu, delicati. Sciunt enimvero paullo melius quam vos, quid ipsi praestare debeant: satisque esse si consultores attente audiant, scripto quae oportet (quam rem plerumque oscitanter usu ipso edocti eorum peragunt discipuli) diligenter mandare, per Judicū domos circumire, clamare etiā & cum adversariis digladiari. Posthaec, Djs hominibusque jubentibus, pecuniam accipiunt, nil hercle de reliquis rebus solliciti. Nec magno labore stat nobis quae audisti, Modestine, agere. Nam, ita me Dj bene ament, faveantque, ut nec sudare nobis, nec algere opus est ad omnia, quae negocia, & caussas respiciunt, efficienda. Sedemus plerumque domi oscitantes, vel placide deambulamus, dum mente, animoque, quae dicenda, ac facienda sunt, volutamus, isque nobis maximus est labor.

bor. Quum domo prodimus, rheda semper vectamur, quum vero ad Judicem ventum est, tunc raro meditati dicimus quaedam, vocemque extollimus aliquando; irascique etiam, atque indignari in causis defendendis debemus. Oratoris proprium id quidem: at nunquam serio perturbamur: sed pecuniam, quae nobis jure debetur, exspectamus. Scribendum vero vobis saepe est, inquies Modestine, doctisque respondendum adversariis: quid tunc ergo facitis cum ocio, & negligentia vestra? En tibi, Philosophe, quomodo istuc fiat; & nosce simul quid nos inter teque, tuique similes intersit: nam quae vobis difficilia, vixque fieri videntur posse, nobis plana sunt, atque ea dormientes exsequimur. Nos omnium primum illi ipsi, quorum de re agitur, caussas suas docent, scriptasque plerumque magnam partem afferunt. Deinde discipuli nostri quaedam a Jurisconsultorum libris excerpunt; postremo & nos aliquid invenimus, atque excogitamus, quod maximum scilicet est, atque ita omnibus his coagmentatis, pulcherrima de jure responsa edimus, egregieque nos in foro venditamus;

mus ; eloquentesque etiam , ac copiosi, quum caussas dicimus , nec fortasse injuria perhibemur . Novi ego , claros quosdam Oratores egregia quadam arte haec insuper concinnare & componere . Nam quum nunquam in caussis nimis allaborare essent soliti , ita tamen se gerebant, ut viderentur semper in negociis & caussis mente & animo haerere . Modo acriter perterrefaciebant clientes , veluti desperatis rebus : modo ad spem derepente erigebant , quasi aliquid invenissent , quod eorum caussas juvaret. Interdum etiam memini , cate eos valde se sollicitos assimulasse pro cujusque caussa , noctesque aliquando integras eorum gratia in bibliotheca vigilasse . Quibus , optimis sane , artibus illos vidi ad summas opes , summamque in foro authoritatem pervenire. Haec ita fieri scio; nec si nos tantum laboramus, quantum opus est , non ultra , reprehendendi ideo sumus . Nam si quis digito uno saxum movere possit , quis eum jure accuset, quod non ambabus manibus idem illud effecerit ? Scimus nos fori nostri indolem : novimusque , eam demum veram sapientiam esse , quae prudenter homi-

num erroribus uti calleat, eorumque stultitiam, & credulitatem in proprium lucrum convertere. Paullinum meum non ego, sed ipsa natura, seu Praeceptor suus longe sapientissimus, quae in rem facto opus essent, docuit. Nam eū ego videbam, quum primum ad res gerendas accessit, properare semper, & per forum volitare codicillos manibus gestantem, ut negociosum semper & occupatum crederes, & cum occurrentibus amicis nusquam consistere, vixque salute data acceptaque abscedere, quasi negocii caussa. Domi eum gaudebam, quum illi magna Consultorum turba esset, in bibliotheca, quam amplissimam comparavi, delitescere, librosque modo hos, modo illos versare, atque excerpere se inde quaedam simulare; inspectantibus, ac plaudentibus qui aderant; quum ego illum identidem peramanter, iisdem audientibus, increparem, quod nimis intemperanter laboraret, nec se respiceret, salutique consuleret suae. His artibus, atque hac sapientia potissimum, quam nemo sanus non laudet, brevi eum Jurisconsultum, ac Oratorem hominum opinio effecit;

mi-

mihique eum ego haeredem in foro jam destinavi, ut bonorum meorum, si Deus opt. max. sinat, testamento scribam. Ille vero tot inter negocia ocio diffluit; & qui semper a putidis vestris literulis, Camille, prorsus abhorruit, nunc nullo prope libro perlecto, apprime doctus est, jurisque sane scientissimus. Quid ita? Forum quippe Patronos efficit, Modestine, non labor iste tuus improbus, ac intolerandus: scribendo, dicendoque, doctiores quotidie efficimur, agendo agere discimus, & loquendo bene loquimur. Sed ut ad Paullinum redeam; is tot maximos viros imitatus, tanta jam probitatis fama merito est, ut nec adversarius aliquis eum, nec Judex mendacii unquam insimulare audeat, aut quippiam per calumniam agere. Ille vero quae in rem opus sunt, probe novit; nec juvenis a senioribus unquam per Deos decipitur, meaque ita jam vestigia urget, ut me magistrum, parentemque, ac praemonstratorem suum jam jam praetergressurus videatur. Haec porro compendiaria, vel ut verius loquar, recta, est via; hac perducendi adolescentes, non per angustam istam tuam, Modesti-

 ne,

ne, sentibus obsitam, quae exitum plerumque non habet.

His dictis Vulpinus, aliam veluti ex integro Orationem ordiri volens, incubitum se reclinaverat, quum Voconius, morae jamdudum impatiens; satis jam, inquit, satis, Vulpine, inaniis tuis aures nostras opplevisti, jam locum & aliis loquendi relinque. Arcana sapientiae tuae didicimus, quove pacto sine labore, ac lectione ulla ad istud fastigium conscenderis: sine modo, & nos hiscere, nec integrum tibi diem assumas. Loquamur & nos aliquando: Et si minus artis, & fallaciarum in medium adducemus, plus itidem afferemus fortitudinis, & ingenui laboris. Ridiculum plane fuit, Vulpinum cernere torvis oculis Voconium intuentem, dimidiata quaedam verba proferre, & loquenti similem, ac excandescenti, intervalla Voconiani sermonis captare, ut quod meditatus erat diceret, quod numquam eũ maximus ille rabula facere sivit. Nam impetu quodam, aestroque abreptus, inflammatoque ore, Blandidianum intuens, Vulpinum aversatus, non loquebatur, sed plane latrabat, illumque qui se non Rapi-

dium

dium esse, sed Vulpinum dicebat, ita acribus repellebat maledictis, ut nimius, ac intolerabilis omnibus videretur. Demum non voce, sed strepitu, crepitu, sonitu tam valide tonuit, ut silere tandem Vulpinus coactus sit, & ipse victor, per omnium silentium, ita fere locutus est.

Quid mihi modo, Blandidiane, author es, ait Voconius, an ut putidam, & inertem Vulpeculae hujus malitiam confutem, an recta ad institutum meum pergam? Sed quo ego pacto possem, tot pueriles captiunculas, tot ridendas decipulas summi hujus magistri silentio praeterire! Videbam ego hunc in foro maxime secundo vento ferri, & saepe socium egomet ipse in caussis eum advocabam, ignarus artium suarum, quave sapientia tantum in judiciis posset. Nunc nec inaniorem quempiam, nec ignariorem in universa Civitate novi, ipsoque pejorem vix hunc Rapidium nostrum. Attamen hic tam bellus Patronus fucum mirifice facit, atque os tot summatibus viris sublinere facete callet. Tu mihi audes, inepte, Jurisconsultum, & Oratorem profiteri, qui quid lex sit,

 quid

quid judicium, quid forum ignoras? En vobis ociosum, & nihilominus magnum Patronum: Ecce qui rosas inter ac pulvillos nobis de jure sibi ignoto respondeat. Militare oportet, Vulpine, strictoque gladio in judiciis versari: magnorum Jurisconsultorum opera non lectitanda modo, & saepe consulenda, sed pene dixerim ad verbum omnia ediscenda. His praesidiis fortiter in campum descendendum est, collatisque signis cum hostibus dimicandum. Scitum hercule, & mirabilem Jurisconsultum Vulpinum! Qui in quovis circulo, in quavis stipulatiuncula decipiatur. Hoc nobis, qui aliorum patrocinium suscipere profitemur, videndum, hoc ante oculos habendum maxime est, ne a quoquam ulla in re unquam circumveniamur: sed debemus magnum, uti est, & gloriosum putare, quoscumque possimus, per doctos dolos, jurisque peritiam circumvenire. Quod certe numquam fieri poterit, nisi patria jura, & leges teneas, nisi contractuum omnium anfractus calleas, nisi formularum, & verborum, quae usquequaque quibusvis in negociis adhibentur, vim, flexus, ambiguitates intime scias.

Hinc maxima illa in foro authoritas oritur, hinc hominum admiratio, hinc justa sapientiae opinio. Sapientes nos clientes nostri vocant; & quo jure ita nos appellent, si res suas procurantibus nobis, in laqueos incidant adversariorum, & quod lucri facere potuissent, per nostram inscitiam amittant? Ego mediusfidius plus librorum pulveris sorbui, quam vini; noctesque integras somno me abstinuisse memini, ut clientem vel a molesto petitore per legitima effugia (non ut vos ineptissimi consuestis) liberarem, vel tutum adversus inevitabilem aliquam actionem redderem. Rapidius haec aperta fraude, & spurce aggreditur; Vulpinus noster fabre magis consutis dolis: ego ut Jurisconsultum decet. Judicem ego doceo, vos fallitis: me ille admiratur, legesque quam maxime callere praedicat; vos contemnit. Scio me cum Praeceptoribus meis loqui, vobisque supplico ne calorem meum, secus ac par est, interpretemini: habeo enim hoc a forensibus praeliis, assiduaque concertatione; nec me; ut taceam quicquid in buccam venit, possum comprimere. Et quis, quaeso, tam frigidus unquam, ac

fungus fuit, qui haec audiens, quibus tandiu jam aures obtunduntur meae, se continere potuisset? Parcite si quid dicam asperius, atque in bonam potius partem accipite. Numquam ego, libere fateor, ineptiores ineptias audivi, nec tam serio, ac veluti data opera viros senes, magnaque authoritate insanire. A Modestino initium ineptiendi factum est, quem porro, si tacuisset, tam ego stultum numquam credidissem: Secuti estis vos imitatione credo viri, vel potius aemulandi studio accensi. Atque hoc mihi solum illius inter ac vestram insaniam interesse visum est; quod vos quum indoctum, omniumque bonarum rerum inanem vestris praeptis efficeretis Camillum, aliquam tamen ei, licet improbam, & immundam, ad lucrum commonstrastis viam. Philosophus vero iste egens, ac ventosus, non spem modo ei omnem proficiendi abstulit, sed radices quoque ipsas spei excidit: ut aeque possibile sit Camillum Patronum evadere, ac Rapidium se se a furando abstinere. Et mirum certe est, ut hinc potissimum incipiam, tantum a recta via deerrasse Modestinum: qui mihi ignarus quidem & insipiens sem-

per

per visus est, numquam vero tam amens, ac furiosus. Euge Modestine! Huic hercle tradas, si quem recte institutum velis. Si tibi quispiam, fatue, nauclerus esset efficiendus, num illum pro thalassica arte, Assyriorum, ac Graecorum ritus, ac caeremonias doceres? Si sutor, si tonsor quis fieri vellet, num eos vel latum unguem a sutoria, tonsoriave re divertere sineres? Quis sanus unquam de his dubitavit? An tu aliquid differre putas tonsoriam, sutoriamque artem ab hac nostra? Unum prorsus sunt omnes artes, eodemque pacto perdiscuntur. Ego Deos omnes, hominesque testor, hac aetate, qua sum, nihil nisi modo de Graecis, Hebraeisque istis tuis unquam inaudiisse. Et consanguineum quendam meum virum, bonum & sapientem dicere saepe memini, se honestatem aliam (quam tu tantopere Camillo commendasti) non novisse, quam foeminarum, quas honestas esse debere didicerat. Nihil ignorare alumnum suum voluit Modestinus: at fuisset satius, si eum unum scire docuisset, nimirum quo pacto pane, quo eget, abundaret. Iterum juro, me cano, & calvo jam capite nec Cajacium, nec Daniellum,

aut

aut Vottomanum, Sturdorfiumque, ac caetera barbara plane, & ignobilia nomina, ne eminus quidem unquam salutasse. Novi ego veros Jurisconsultos, qui res nostras funditus tractant, qui supremorum consiliorum res judicatas afferunt, qui quaestiones omnes forenses, ut Magistros decet, explanant; quique demum ita plane, ac dilucide loquuntur, ut vel septuennis puer possit intelligere. Me a tertia activorum regula ad Muscatellum recta memini a prudentissimo Patre meo fuisse translatum; nec aliquam mihi ex tam multis, quas miser iste Camillus subiit, molestiam in studiorum meorum curriculo occurrisse. Ab hac institutione, non verba ego Judicibus affero, sed res, sed Scriptorum gravissimorum authoritates, sed summorum Collegiorum definitiones. Clamo, irascor, strepo, perterrefacio, ac frango Judicem; doceo quid ei faciendum sit, normam, ac regulam judicandi trado. His artibus vincere gloriosum est, hisque triumphare. Perculso, ac dejecto adversario, Judicibus pavefactis, nonne sese efferre, sibi ipsi plaudere aequum est? Bellulus iste noster Vulpinus, pallio

ad pedes demiſſo, magno, magnique precii capillamento caput ornatus, graviter incedens, verbaque parce diſpenſans, per forum incedit quaſi aliud ſemper agens, maximaque mole curarum oppreſſus. Rideo ego hominem, & palam ſaepe laceſſo: at ipſe falſo ſubridens (nimis enim eſt mortalis doctus, nimis verſutus, nimis malus) me praeterit caput quaſſans, felicemque me, atque ocioſum appellans. Ego exporrecta ſemper fronte, ac plerumque clamitans incedo: Juriſconſultum me profiteor, & revera ſum; ſcio fallere, ne hoc tibi proprium ſumas Rapidi; ſcio atrum pro albo ſubdere, ſcio denique quicquid eſt opus: at omnia iſtaec non ut vos, ſed ut ſcire Juriſconſultum decet, ſcio. Nunquam a legibus diſcedo: nunquam ſine Scriptore aliquo loquor: expugno authoritate Judicem, qui mihi, velit nolit, plerumque morigeratur. Audiſtis vero Modeſtinum dicere, ſe valde annisum fuiſſe, ut loqui Camillum doceret? Nos ergo, qui in hunc tantum magiſtrum non incidimus, quomodo loquemur, obſecro? Quid ais bucco, blenne? Quaſi muros nos, ineptosque ad lo-

ad loquendum, veluti saxa, & truncos, natura effudisset, ita nos loqui discere jubes. Canis latrat, Passer pipilat, Corvus crocitat sine magistro; nos vero homines, in postrema animalium sorte nati, sine magistro loqui non possumus. O ridiculum caput, & plane infelicissimum! Ego quidem loquor; (velles credo mutum esse me modo) ac me dicere aud inepte, Judicumque, & coronae tenere, ac permulcere aures intelligo: & sane certum est, imparatum me plerumque accedere ad dicendum; & quicquid nativus ille impetus meus suggerit effundere, nullo unquam delectu verborum adhibito: nec curo, aut curandum adeo cuiquam censeo, quo pacto Hetrusci loquantur scire; sicut eos quomodo nos loquamur vicissim negligere pro certo habeo. Vernaculum sermonem vehementer reformidat Modestinus; at ego famem vellem, & inopiam magis timuisset. Quaenam est ista tandem laus pure loquendi? si de mero sermo esset, intelligerem, at de sermone quis tuam assequatur mentem? Quatuor nos hic sumus majorũ gentium Patroni, tot jam annos caussas dicimus, tot jam alios dicentes audimus:

ecquem

ecquem, obſecro vos viri lectiſſimi (praeter aliquem ex eruditulis iſtis, qui FRANCISCUM DE ANDREIJS ſecuti ridicule ſane ſeſe in foro ac fruſtra jactant) ecquem, inquam, Patronum purum iſtum Modeſtini adhibuiſſe meminiſtis ſermonem? Iterum dico, quid merum purum ſit omnes novimus, ſed quid iſta tua pura verba, ignoramus. Et dicere, & ſcribere, diuque de qualibet quaeſtiuncula commentari docuit te Praeceptor tuus, Camillule: mirum ni, & memoriter eas ediſcere juſſerit. Nos quidem, qui ternas, quaternaſque majores cauſſas, plureſque etiam minores, trium horarum ſpatio ad clepſydram dicere ſaepe ſolemus, ſapientiſſimum iſtuc magiſtri tui praeceptum ſequi non poſſumus. Ad inſtar militum nos ſumus: ut increpuit tuba, illi in aciem deſcendunt, manuſque conſerunt: nos ubi Accenſus ad Judicium magna nos voce advocavit, accurrimus extemplo, animiſque, voce, legibus, clamore decertamus. Suave etenim fuerit, ſi quum ad dicendum appellati ſumus, imparatos nos dicamus, nec probe meditatos, & commentatos, nec verba adhuc ad eam cauſſam

apta,

apta, atque ad Modestini trutinam examinata, delegisse. Quis nos ferret? Aliud in umbra sedentes ocioque diffluentes magistri imperitis adolescentibus venditant; aliud omne nos in acie ipsa, & certamine servamus. Et quando opportunum nacti sumus locum, ubi libere de rebus nostris loquamur, audi Camille aliquid, quod te in viam poterit aliquando reducere, si graviter insistas, & animo, viribusque omnibus incumbas. Audi meam forensibus in praeliis consuetudinem. Nunquam ego, nisi quum res praesens requirit, libros in manus sumo: ubi negocium urget, primum omnium caussas, de majoribus loquor, pluries a clientibus ipsis audio; resque, quas afferunt, memoria comprehendere satago: id enim mihi satis, superque esse solet ad caussam defendendam. Ut causa agenda est, quo de agitur considero, si vetus mea & quotidiana supellex ad eam satis est, nil ultra conor, sed recta ad judicium pergo, scriptoque quae in rem opus sunt celeriter mando. Si obscurior, atque implicatior res est, aliquem Scriptorem consulo, indeque tantum corrado quantum opus est: oportet

tet

tet enim utique, magnis in caussis aliquid novi afferre: in mediocribus enim, & modicis omnia semper de penu mea depromo. Si testamentum impugnandum est, de testamentis continuo quaecumque memini effundo, illudque quo de agitur, nullum, aut falsum affero; qua ratione id affirmem parum curo, nec ad rem id mehercule pertinet. Si adversarius acer est, tunc tertio quoque ejus verbo obstrepo; quidquid occurrit objicio; & rem statim clamoribus involvo; tum caute me demum ad testamentorum materiam, tanquam ad arcem meam refero, illudque testamentum, quod in quaestionem venit, a Judicum oculis prorsus eripio. Inde quasi e specula rimor quid rerum agatur. Si me nihil agere intelligo, nec Judicibus satisfacere, tunc enimvero tempus extrahere annitor, ne sententia ea de re illo die ferri possit, utque simul caussam rursus pertractem melioribus avibus. Si vero bene rem mihi video procedere, vel bonitate caussae, vel adversarii infantia, vel Judicum inclinatione: vela tum celeriter colligo & plurima me omittere clamo, ne quae notissima, atque apertissime

tiſſima ſunt doctiſſimis viris importune inculcem. Idem omnino ſervo, ſi de donatione aliqua, ſi de mutuo, ſi de quovis alio contractu, aut controverſia agitur: Nam ſemper de genere quam diutius poſſum loquor (quod hercule nulli niſi juris peritiſſimo facere licet) parum de cauſſa, quam me adverſarius ipſe docet, vel Judex rogando, aut objiciendo. Hîc porro verſuto, & ſolerti mihi eſſe opus eſt; nuſquam namque haerere debeo, numquam nihil reponere, nihil omnino quaſi novum, & inauditum mirari. Si nihil ſuppetit probabile quod reſpondeam, tunc quaſi me colligens longe repeto argumenta, & quaſi reſponſurus ex integro rem aggredior, ſenſimque ad moenia mea revertor, unde me facillime, cauſſamque tueor, donec hora ſublabitur, & ad alium diem res rejicitur. Eximus inde e judicio, ego hilaris, & clamitans, adverſarius nauſeans, & moeſtus; mihi omnes in Juriſprudentia (nec immerito) primas dant, qui tandiu de jure, tamque varia perlocutus ſim: adverſarium contemnunt, qui cauſſae ſolum innixus, pauca, & trita protulerit. Eja quid agimus, Modeſtine? Ecquandonam

donam erit, ut filius iste tuus, ita enim paullo ante vocabas, hujusmodi incoeptet facinora? Quaeret is ex Pandectis, & Codice Leges; ex ignorabilibus tuis Jurisconsultis loca conquiret, ut vel donationem subvertat, vel testamentum defendat. Quod quum fecerit, verba misere conquiret, ordinem commentabitur, verum a falso dijudicandum summa sollicitudine suscipiet, ne in tua praecepta infelix committat. At scine quid accidet? quum haec sua tam serio meditata in Forum adduxerit, risum scilicet movebit Auditoribus, qui adhuc eum puerum esse, & scholae rudimentis, & umbratilium Scriptorum authoritatibus uti succlamabunt, propter meliorum ignorantiam. Et quisnam unquam, nisi tu, id non videat, tuis istis armis vanos ictus ferri adversus homines viva Jurisprudentia eruditos, ac veterana fortitudine invictos? Animadvertere enim jam, nisi plane fungus es, e sermonibus nostris potuisti, Philosophe, quid requirat forum, quid respuat. Et si non convivalis hic sermo esset, sed ociose tecum pro arbitrio colloquerer, alium sane brevi te hominem efficerem: non jam

 ut

ut Patronus, saltem unus e multis, evaderes, quod nec expectandum amplius est, nec possibile: verum ut tute ipse confiterere errores tuos, omniaque, quae alumno isti tuo, quo nihil est hercle infortunatius, obtrusisti, statim ut disceret, juberes. Crede mihi: Sex tu annis asellum hunc satis rotundum efformasti, sex ego diebus eundem aud contemnendum Patronum efficerem. Et hoc mihi jure meo arrogo, nec gloriosi notam pertimesco. Maximae, ut vides, ad me caussae deferuntur, summatumque, virorum oppletae sunt a primo usque, mane aedes meae; quotidie, modo fastus sit dies, in foro pluries dico; quotidie plurium Judicum domos circumeo, eosque, ut nostra fert consuetudo, vel caussas, antequam in consilio agantur, doceo, vel ab iis ipsis ex tempore decidendas propono. Quantum hoc est, medius fidius? Certe in his domesticis praeliis plus nervorum, & virium saepe requiritur, quam in ipsis subselliis. Sane ibi, nec quo effugias ita paratum habes, ut in foro; nec tempus facile deest ad res ad calcem perducendas. Adversarius instat, urget, cominus pugnat: Judex domi sedens,

dens, ociosus, idque tantum agens: Corona electorum virorum adest, qui in loquentem intenti, quicquid dixeris, illico arripiunt, notant, traducunt. Huc nempe descendat delicatulus iste discipulus tuus, Modestine, cum suis Assyriis, vel cum Cajacio, & Daniello. Palleat primo occursu; & male nauseet necesse est, tenebraeque mox ejus oculis, atque animo offundantur. Cuicumque ex his alumnis meis ita facile cedat, ut feli mus miser solet. Mihi vero ludus iste profecto est: ex eodem penore tunc sumo, quod opus est, unde in foro ipso soleo. Obruo statim adversarium clamoribus; adducendis, ac recitandis magnorum Jurisconsultorum locis protero; rationibus ab intima Jurisprudentia proculco; vix eum loqui sino; contemno illico quidquid dixit; rideo, nutu, gestu, ira deturbo hominem de propugnaculis, meque ita magnifice infero, ut voce ipsa, oculisque Judici fidem faciam, me ex sacrario legum veritatem ipsam proferre. Abundamus rerum copia, dicimus quae millies jam diximus, confidimus artibus feliciter toties expertis. Et si quid aliquando deest, ad Oratorias artes convertimur, & Scriptorum

locos extemplo cudimus ; res judicatas supponimus;omnium Scriptorum consensum objicimus ; res inficiamur ; graviter indignamur , & quaquaversum nos vertimus , ne muti , paventesque ab adversario conficiamur . Illa ipsa dicendi libertas , atque affirmandi confidentia sine alio adminiculo , etiam ubi aperte tenemur , Judicem aud raro , atque Auditores dubios efficit ; ita ut saepe non solum nobis dicentibus pactum non pactum iis videatur ; non pactum vero pactum: sed fiat quoque , ut id , quod vident, ne videant , quodque audiunt , ne audiant. Rideo ego quos mea de jure responsa sedulo conquirere video ; ut inde scilicet arcam forensis sapientiae assequantur . Et quidni rideam ? Pectus hoc iis recludendum esset , caput hoc interius explorandum , ubi nostrarum artium sedes est , ac domicilium ; frustra sane haec stulte quaerunt , ubi non sunt . Ut dico , ita scribo, nec in Scriptura mea quicquam ultra apparet , quam in Oratione . Nesciunt homines quid fiat,& cur; atque eos id nescire aequum est,quum ego, qui scio, plane aliquando nesciam . Procellae me comitantur, ac nimbi ; obcoeco pulvere ipso adven-

adventus mei adversarium, quem deinde graviter affligo impulsu vocis, atque impetu Jurisprudentiae. Memini ego me aliquando hunc Rapidium, quum magna res apud Judicem domi ageretur, ita callide excepisse, tantaque vi, clamorumque authorumque turbine in hominem incurrisse, ut ipse, qui & callidus maxime est, & impudens, locum ubi consisteret non inveniens, elinguis repente effectus sit; ac sudore misere perfusus, optimam sane causam deseruerit: plaudentibus mihi de corona omnibus, primumque me, ac maximum fori nostri Patronum salutantibus. Atque ego tales pugnas ex tempore edo; arma mecum semper circumfero, cumque omnibus manus audacter consero; quaecumque agenda est caussa, prosilio statim, ac loquor: parum interest sciam nec ne quid controversiam faciat, quid meus petat cliens, quaeve in eum actio scripta sit. Tribus ego de caussa auditis verbis, inscendo alacriter navim: ventus deinde forensis verba prosequitur mea, & me nonnumquam totius ignarum controversiae in portum feliciter deducit. Nec id casu fit, sed ita evenire prorsus necesse est; quum

enim oporteat, ut e reis alter vincat, sive bene, sive male, sive scienter, sive imperite dicatur, eveniet saepissime ut secundum me detur caussa, non quod ego Judices bonum jus docuerim, sed quod ego bonam, aut quae bona visa est, caussam defendebam; mihi interea plauditur, mihi occinitur triumphus, mihi corbibus pecunia advectatur: Id mihi satis est, nec ulterius quicquam curo, quum homines de me bene opinari video, & me Jurisconsultissimum perhiberi; quod certe unum sapienter dixit Vulpinus. Sed non necesse est deinde, ita nudum, atque ignarum rerum omnium esse, ut idem sese Vulpinus paulo post esse professus est. Si nonnulla scias, te omnia scire, vel pleraque facile credent homines: si vero nihil scias, admodum de Populi judicio male sentire opus est, ut inducamus in animum, nos unquam pro doctis haberi posse. Novimus omnes, qui adsumus, quale fit de Vulpino nostro hominum judicium: ego eum, uti Praeceptorem meum veneror, sed quid de eo sentiam, libere modo ipso audiente vobis familiariter proferam. Erat quoque mihi certum, quum hunc sermonem exorsus sum,

ali-

aliquid de Rapidio dicere; sed postea puduit me inter quisquilias impurissimi hominis, ac rapacissimi versari. Quae corruptelae ejus domi fiunt, DJ vestram fidem! Quodvis ibi genus hominum videas, equitem, peditem, furem, decoctorem, rusticum, urbanum, lenonem, meretricem; in totis aedibus latebrae, ubique adscribitur, abraditur, corrumpitur aliquid. Itaque de Vulpino, quem sane magni facio, breviter dicam. Rapidio igitur in malam rem ire jusso, perfer, quaeso, aequo animo quae dicam, Vulpine; ac sine me modo, quae diu continui, te praesente, ut omnis absit contumelia, effundere. Te ego semper hominem egregie subdolum, mirisque instructum artibus aestimavi: quem nec facile subverteres in judicio, nec falleres; sed quae istae tandem artes essent, quamvis aliquid suspicarer, nesciebam. Nunquam te vero magnum Oratorem esse ratus sum, nec magnum Jurisconsultum. Balbutis nam usque in defensionibus, & mente potius, ut mihi quidem videris, quam ore magnopere impeditus es, praecipue quum a narratione ad jus transire opus est. Si verum eloqui nunc velles, id

ignorantia juris, & sane supina, fieri confitereris. Nec id magnum virum profecto dedecet; nam si aliis artibus excellis, imperitum te juris esse vel gloriari potes. Et sane ignarum te . . . . . .

Non tulit, nec erant sane ferenda, haec Vulpinus; sed maxime exardescens, ac voce admodum impedita nescio quae praefatus, panem semesum, patinamque inde, & quicquid occurrit manu incerta, & propera arripiens, in Voconium jaculatus est; maledicta ingerens ita expedita, & volubili facilitate, ut notari nequiverint, ac memoria condi. Huic favens Rapidius, intolerandam plane esse Voconii arrogantiam, ajebat, qui viros primarios impune sibi laedere licere arbitraretur; nec se ipsum respicere, qui omnibus flagitiis commaculatus esset, qui foede deturbasset aedibus, fundis, bonis omnibus plures pupillos: qui non orator, sed vere canis esset, importuneque admodum in foro, ac dissone oblatraret. Nec enim aliud in eo esse, addebat, quam ingentem, & stolidam ferociam, bonae, quam quidem ipse solus de se haberet, opinioni subnixam. Et de quibus tantopere gloriare-

tur

tur, ea e media faece, ac ipsa fori sentina illum hausisse neminem ignorare. Audisse se doctos aliquando viros, scite Voconium pauperi & imperito phrigioni comparantes, quod vetera quaedam semper ac vilia male consuta ostentaret, centonesque inscienter concinnatos in medium adduceret, & ad eadem usque ob rerum inopiã reverteretur. Exerceret quippe ille valide vocem, qua una viveret; nam si paullulum a clamando destitisset, tacitum illum continuo famem occupaturum. Horride rudebat interea Vocònius, Patremque Blandidianumque, pluresque familiarium apprime fatigabat, ex eorum manibus summa ope annitens elabi: furesque manifestarios, nihili homines, sicarios, ignavissimaque capita, qui eum detinebant, appellabat. Et tu, o bellule, clamabat, Vulpes, immo Feles forensis, mecum tibi res est: non hic vidua est, quam admordeas, non ignarus quispiam, ac dives adolescens, quem vindemies. Evadam ego hodie ab horum latronum lacertis; tunc equidem nulla tibi erunt effugia, nullus fraudibus locus, vectisque dolis; palam geretur res; efficiam ego, te ut maxi-

xime hujus diei poeniteat, ſceleris, furti, perjurii pleniſſime. In me tu panem, ignave? In me patinam? In me? Vulpinus in Voconium? Hercule ſi te hodie arripiam, cincinnos iſtos tuos, tam ſcite delibutos, ac vibratos, pedibus meis calcandos dabo:teque ipſum tam bellum, & venuſtum, edentabo prius, ac poſtea cum modeſtia iſta, ac virgineo pudore probe, ac valide calcibus contundam, & proculcabo. Dentibus infrendebat haec dicens, & majore niſu ſe in libertatem vindicare contendebat; Patrem & Blandidianum ſatis facunde, & oratorie brevibus quibuſdam, ſed acribus contumeliis inceſſens. Nec Vulpinus, poſtquam patrato facinore propere e menſa ſurrexerat, mutire audebat amplius: & ſane ſuave erat eum audire ſemetipſum palam increpantem, quod irae praeter ingenium, & conſuetudinem indulgens, eo provectus eſſet; & Blandidianum ſimul orabat miſeris modis, ut hominem arcte continendum curaret, illiuſque compeſceret furorem. Rapidius utique implacabilis videbatur (quem negligebat tamen Voconius) & ne ſilere crederetur, quum nemo ei amplius de

con-

convivis praeberet aures, ad servulos, servasque (quae e gynecaeo paventes tantis clamoribus excitae accurrerant) conversus, valide Voconium dilacerabat. Quicquid is possideret, exclamans, spolia miserorum clientum esse, quos ille perfide, ac avariter jugulasset. Egentes, inopesque ab illo honestissimos cives, & antea copiosos discessisse post victoriam; ut pejus longe, eo Patrono, victoribus fuerit, quam victis. Denique a servis etiam desertus, clamitabat nihilominus, & mirificos ciebat strepitus, ut aliquem ad se converteret. Sed Voconius nos gratiore spectaculo detinebat: nam incredibile sane est, relatuque difficillimum quid ille dixerit, egerit; horam integram ita multa, tamque vehementer effutiit, ut vox tandem defecerit hominem, neque jam quid loqueretur prorsus intelligi posset. Post haec quum jam dilapsae vires, sudorque, & raucitas, quod tot precantium voces,& Blandidiani authoritas nequiverat, effecissent, & mitesceret jam paullatim Voconius: suadente, ac impellente cum primis Blandidiano, Vulpinus ad Voconii pedes accidit flens, maerensque, & pecca-

catum suum accusans. Alium tunc repente vidisses hominem: nam Voconius Vulpinum surgere jussum ita arcte amplexus est, tamque amanter exosculatus, uti vix mater filium exciperet e longa peregrinatione nec opinato redeuntem. Nec his contentus, maximum, ac mirabilem virum vocabat Vulpinum, caussasque commemorabat, in quibus ille sibi plane Deus visus esset. Exaudiri quae dicebat vix poterant: ipse tamen plurima glomerabat, laudabatque inimicum suum accuratissime: nec ipsi Vulpino locum quicquam respondendi dabat: qui tamen gestu, corporisque crebris inclinationibus multa se vicissim dicere velle significabat, multasque Voconio pro tantis laudibus gratias agere. Hac laudantis, gratiasque agentis contentione, multo tandem taedio, multoque omnium labore diremta, suo quisque loco rursum accubuerunt, reliquiasque mensae hilare aggressi sunt; atque in ingentem vini veteris cadum, qui in subsidiis extra ordinem asservabatur, impetum, irasq; converterunt. Laeto quidem Patre, quod res tam prospere quasi ex insperato resedissent. At Rapidius contumaci silentio

tio inter pacatos convivas minitari nescio quid solus videbatur: apertam manum saepe mento applicans, leniterque inde subducens, ore nunc dehiscente, nunc nimis presse clauso, quasi labia admorderet, oculisque pertinacissime in mensam defixis, magnae alicujus curae erat manifestus.

Denique ad me res rediit, & increpare ultro aliqui ex adolescentibus illis Modestinum coeperunt, quod me corrupisset, indole abusus mea, Patrisque facilitate; & undenam concinnam illam & sane lepidam institutionem eruisset, interrogabant, ridebantque simul, exertaque lingua bucconem illum appellabant. Caeterum me perditum esse affirmabant, nec salutem ipsam mihi, si vellet, jam saluti esse posse. Addebantque (quasi Patrem miserarentur) nobis angustam domi rem esse, validoque aere alieno premi, virginesque praeterea me duas jam grandes nubiles sorores habere, quibus ut dos modica corraderetur, domus esset funditus subruenda. Irem tunc, ac a Modestino suppetias inopiae meae peterem, aut meos Poetas, meosque Philosophos in mensa apponerem, ut coena-

rem

rem. Vivo adhuc Patre, qui labore, & industria aegerrime tunc sustentaret domum, me haec ignorare quid essent, eorumque dicta parvi pendere: sed quum is ad plures commigrasset, tunc demum & frustra animadversurum me, quid esset acriter indigere, rerumque necessariarum omnium inopiam pati. Exceperunt sermonem Magistri, & discipulis plaudentes, quod vix integra aetate jam satis ingenio pollerent, nullum contumeliae genus omiserunt, quo in Modestinum non uterentur. Nasum quis hominis deridens admirabatur, & supercilia; oculos refugientes alius, gravitatem importunam oris hic, vocis sonum ille: ita ut omnia miris modis crebro cachinno culparentur, nec a me abstinebant, quem octavum sapientē olim, si Djs placuisset, fore dicebant: quod jam tunc sat proderet meum silentium, plane magno Philosopho dignum. Unde me Assyrium alter, alter Jurisconsultum vocitabat, innumerasque cuncti ineptias de coeli, terrarumque, ac scientiarum natura ex me crebro sciscitabantur, nec responsum exspectabant, sed ridebant, & quisque pro dictis suis sibi mirifice plaudebant. Voconius me ma-

xi-

xime vexabat; nam prope me nescio quo fato meo post pugnam cum Rapidio consederat: at Blandidianus, quasi me ab ipso tueretur, acrius profecto invehebatur in me, ac Modestini institutionem. Post multa, quum casu factum esset puncto quodam temporis, ut silerent alii, me intuens talibns suam ingressus est Orationem Blandidianus.

Doleo equidem, mi Camillule, & serio quidem doleo, te eo adductum fuisse docilitate ista tua, & Patris bonitate, unde nescio, an reditus jam tibi ad salutem aliquis pateat. Ejusmodi etenim disciplina, qua tu imbutus es, vehementer homines inflat, nec facile forense jugum subire adolescentes finit. Omnia, & omnes superbe contemnitis prae vobis ipsis vestrisque scientiis: vobis tantummodo plauditis, caeteros veluti barbaros, indoctosque mirifice irridetis. Stultos quidem, & ineptos homines! qui ne illud quidem perspiciatis quod palam est, vos ob istos mores odio ab omnibus haberi, & tanquam communes omnium hostes undique expelli ac detrudi. Si mihi minime credendum hac in re censes, ecce tibi amantissimus Praeceptor tuus Modesti-

ſtinus, qui eadem te doceat, malo ipſe edoctus ſuo, quem averſantur omnes, quem in paupertate ſeneſcere dulce, ac ſuave eſt nobis omnibus. Ego quidem tibi teſtari ſyncere poſſum, me parentis mei optimi, ac doctiſſimi viri veſtigiis inſtitiſſe, qui fori Princeps aevo ſuo fuit; & argutulos adoleſcentes omnes, qui ſupra ceteros ſe ſapere praeſetulerunt, coram laudaſſe me quidem ſemper, at nunquam aliqua ope juviſſe. Eos nunquam ad aliquam cauſſam adhibui; numquam clientes iis paravi; nunquam abſentes niſi cum contemtu nominavi. Quis enim noſtrum, qui ſeniores jam ſumus, ferret, quaeſo, magiſtrum inberbem; & tertio quoque verbo, ſi non palam, at ſilentio ipſo, ac riſu inſcitiam noſtram redarguentem? videtis a ſchola mea pluribus jam Patronis, nec iis imi ſubſellii, auctum fuiſſe forum, hoſque mecum hic modo videtis ad eamdem ſpem alacriter ſuccreſcere: at nec hi, nec illi ultra menſuram noſtram ſapiunt. Doctos iſto veſtro ridiculo more aliquot habeo qui ſe ſe in diſciplinam tradiderunt meam: at eos nec vidiſtis adhuc, nec ſane videbitis poſthac trioboli cauſſam unquam defen-

defendere: blandis eos verbis lacto, suasque merces (quum a negociis mihi vacat) quasi magni faciens identidem jubeo depromere, meque eorum ingenium, ac doctrinam impense admirari simulo. Interea ipsi, quod nunquam fiet exspectantes, magis magisque adolescunt, & pauperiores in dies fiunt, spemque omnem tandem amittent, & se vel ad docendum maleferiati conferent, vel per Patriciorum domos, in quibus nos solemus regnare, perreptando carmina sua venditabunt: & servili adulatione paupertatem sustentabunt, inglorii, & contempti. Quorsum haec tandem? Audi. Vis ne tu, Camillule, horum similis esse, an mei, an hujus Voconii? Communi plane sensu careres, si quid tibi optandum esset, vel uno temporis momento deliberares. Velle debes profecto, immo enixe cupere, ut unus e nobis evadas aliquando, ut a nobilitate colaris, a civitate observeris, suspiciaris ab omnibus. Quod si tibi stat haec menti sententia, illud primum omnium tibi faciendum impero, ut primo quoque tempore malam istam mercem omnem, qua oneratus es abjicias, teque ad meliora, & utiliora

quam citissime conferas. Video ego haec a te, & Modestino infestis animis accipi: at quid iste cano capite faciat, quid ad me? Te ego vellem tandem sapere, & recta consilia, dum viget aetas, amplecti. Tecum ergo loquor, istum despicio, & odi.

Audisti ab his gravissimis Viris, Praeceptoribus, ac Dominis meis, quo quisque eorum pacto opes, famam, & authoritatē sit assecutus: & jam tecum fortasse, nisi prorsus insanis, quid facturus sis decrevisti. Ego modo supersum, & certe non auderem post eos loqui, nisi me officium impelleret, & nisi adolescentiae me tuae, ac hujus optimi viri Eustachii senectutis oppido misereret. Nec modo ex me audies reconditae cujusdam sapientiae leges, nec arcana quaedam forensis vitae praecepta. Vulgaria omnia dicam & nota omnibus, nec enim unquam recondita me ista vestra doctrina delectavit: existimans omnia a natura ipsa in medio fuisse posita, eaque optima factu esse, quae maxime obvia, & facilia videantur. Nos certe natura ita finxit, ut nullo labore, ac ipsa ducente potentioribus ultro supplicaremus, di-

tiori-

tioribus ſubblandiremur, nobiſque in noſtris rebus egenis ex hominum facilitate proſpiceremus. Omnes hoc homines ſponte, nulloque magiſtro, ac pene imprudentes faciunt; & ſi rerum quiſque ſuarum recordari modo velit, quis ſe aliter in vita geſſit? Scio hunc praeclariſſimum virum Voconium aliud omne ſentire: atque id fortaſſe magnitudinem animi ſui, & ſpiritus plane ingentes decet. Sed nos, qui nihil ultra reliquos ſumus, ea ſequi oportet, quae tuto, nulloque incommodo quo tendimus nos perducant. Ego nullum potentiorem irritavi, immo nec ei unquam taedio, aut moleſtiae fui. Hoc mihi nempe fixum fuit animo, omnibus obſequi; & ideo quicquid ajunt, ajo, quicquid negant, nego. Nunquam ego cum aliquo, qui eſſet aliquis, locutus ſum, quin laudaverim, admiratuſque ſim, aut gratum aliquid ei obtulerim. Quid enim? Judicem (de hoc enim nunc praecipue agimus) adeo, ut mihi faveat, ut mecum ſentiat, ut adverſario meo adverſetur: & vos mihi authores eſtis, ut eum a me inani doctrinae oſtentatione abalienem? contentione in aliam ſententiam commigrare

 cogam?

cogam? odio denique, & importunitate in me acuam, adversarioque placem? Scio ego tot jam annos hunc lapidem volvens, quid sit benevolum Judicem, vel malevolentem habere. Et eo plus novi, quam quivis alius, quod huic praecipue innixus adminiculo, ad principem fori locum perveni; mirantibus omnibus, qui me cominus, & studia mea cognoscebant. Occultum non est, me a tibia, & cantu, armorumque studio in forum repente delatum fuisse casu, & fortuna; quum nec quid forum esset, nec quid ibi ageretur nossem. Mane Patronus incessi, qui vesperi itinerum, & armorum meditationem numeris, & cantionibus immiscuissem. An me putatis fortasse ita subito commutata veste, ad libros, ad leges flexisse animum? nequaquam: nam eo me nec natura mea vocabat, nec id ad eam rem, quam eram aggressus, necesse esse prudentiores amici affirmabant. Itaque ego, qui sero & jam grandis forum ingrediebar, veteres Patronos omnes brevi supergressus sum, caussasque magnas suscepi, & felicissime egi; divitiasque ac decus ab ea arte collegi, quae mihi aeque ignota erat, ac

ac nautica, aut agricultura. Non laudandi mei gratia haec dico, Viri Magni, ſed Camillum docendi. Ingenium mihi quidem adfuit, quod inficiari ridiculum eſſet: & quae mihi deerat juris peritia, eam contemnere cito didici: facillimeque paſſum ſum me in cauſsis a diſcipulis meis erudiri, quos mihi Doctores ipſe libenter conſtitui. Id vero diſsimulanter faciebam, ut ne ipſi animadverterent, & ſaepe errare eos ſolitus eram dicere, nec quaeſtionem aſſecutos; quum nihilominus ab iis ſumerem quicquid ſcripturus eſſem, aut dicturus. Nomen interea meum in foro increbreſcere videbam, meque ita conſuli, ut ſummam in me, meiſque conſiliis ſpem, ac fiduciam haberi appareret. Tunc demum me collegi, & quid opus mihi facto eſſet mecum ipſe conſideravi. Itaque uno, alteroque expertae fidei, magnique conſilii amico adhibito, rem diligenter plures per dies haud modica contentione nos inter perpendimus: & ex illorum authoritate, certas quaſdam leges mihimet ipſe dixi, quas ſervare deberem perpetuo, ſi eum, in quo conſtiteram, gradum tenere, atque ulterius quoque progredi in foro vel-

 lem.

lem. Harum legum veluti summa quaedam fuit, ut me ad humanitatem, facilitatemque quantum possem, componerem; ut ne aliquem unquam a me verbo, aut facto abalienarem; ut lucri me, pecuniaeque osorem praedicarem; ut blande compellarem omnes; ut Judices praecipue omnibus opibus industriisque mihi devinciendos curarem. Nonnulla praeterea ejusdem generis tunc constituta, quae modo praetereo, quod hujus sermonis non sunt, nec necesse est ultro in publicum proferri. Hac ego institutione probe communitus ita me formavi, ut vel amicissimi non cognoscerent eúdem me esse, qui quondam fuissem. Quis me non amore prosecutus est, quis a me non amari credidit? Quisque mihi summus amicus esse arbitratus est, meque pro se omnia facturum. Nemo unquam a me nisi laudatus discessit, nemo mihi pecuniam attulit, quin ei persuasum esset invitissimum me eam accepisse: quum ego neminem unquam amaverim, neminem magnifecerim, pro nemine fecerim aut dixerim aliquid alia de causa, quam ut argentum auferrem. Senex modo sum, nec diu me mihi vivendum sentio;

tio; nullus jam meorum supereſt, & haeredem mihi non natura, aut lex, ſed voluntas ſcribet. Senectus & orbitas me prorſus mei juris effecerunt: itaque ſpe omni & timore vacuus, libere loquar, atque omnia proferam: nec falſo pudore impeditus quicquam ex iis, quae me huc perduxerunt, quaeque tibi, Camille, profutura eſſe intelligo, celabo. Principio libros me quamplurimos ad ſpeciem tantum habuiſſe confiteor, non ut iis immorerer: deinde nullam omnino, ut aliter, ac nutrix mea, loquerer, curam abhibuiſſe: a labore refugiſſe ſemper, ocioque quam maxime fuiſſe delectatum. Quid dicerem, quove pacto cauſſam tutarer, numquam meditatum magnopere: ſed pro his omnibus, laboriſque ac meditationis loco unum ſecutum fuiſſe, quod quale ſit exponam tibi. Omnium ego Judicum, cujuſcumque ordinis & dignitatis in Civitate eſſent, naturam, ingenium, mores diligentiſſime indagavi, qua familia quiſque ortus, quibus opibus, amicis, conſanguineis: quibus gaudere rebus ſolerent, quibus taedio affici: in iramne eſſent proni, an patientes, & placidi; amoribus ne operam da-

rent, an triftes essent & severi. Num pecunia quis effringi posset, vel undique clausus, & tectus, in Modestini virtute consisteret. Quid vos morer, viri eloquentissimi? Scire quid unusquisque comederet, quamdiu somno nocturno, aut pomeridiano indulgeret, qua valetudine uteretur, quos lectitaret libros, quicum ex servis consuesset familiarius loqui, qua deambulatione laetaretur, quas villas, quos sinus laudaret, quas aves denique, quos pisces, quæ poma pluris faceret, incredibili cura perscrutabar. Video ego vos in me modo oculos intentius conjecisse, quasi causam ex me tantae sedulitatis, tamque curiosae curae exquiratis. Mirum porro est, quid hoc, & quantum sit, quaeque ego facinora hoc uno armorum genere fecerim. Nec id mirum videretur, nisi perverse consuevissent homines, vias inusitatas indagare, tritas relinquere. Quod ego sequor, facillimum profecto est & vulgare: sed idem longe maximam habet efficacitatem. Unumquemque Judicem ea semper parte aggrediebar, & aggredior, unde imparatus ille, & apertus est. Exemplis perspicuam vobis rem faciam, ut hic puer intelligat.

Gna-

Gnatorum nimis amantem Patrem, de filiorum amore instituta crebro oratione demulceo: suorumque puerorum qua corpus, qua animum dilaudans, illos praeter caeteros extollo: saepe quum Pater adest, illi ne data quidem salute, recta ad puerum eo, eumque valde amatorie exosculor, cumque eo balbutiens colloquor: post ad Patrem me converto, & quandiu possum eadem de re produco sermonem. Alter picturam diligit, Poesim alter; hic laborem, ille ocium: ad omnes per illud introimus ostium, quod patere cognoscimus. At hic maxime curandum, ne imprudentia labamur, resque fiat palam: ideo in hominis animum ita cate obrepere oportet, ut antea habeamus arcem, quam animadvertere ille possit quid agatur. Multus essem, si cuncta vobis modo vellem singulatim narrare; nam omnem humanum captum haec vincit industria, ejusque tam late patent viae, ut nemo, at prorsus nemo, his artibus callide invasus, se tueri valeat. Bene habet istuc, dicet e vobis aliquis; sed quandonam a palpando ad caussam docendam descendis? Quanto possum serius, idque breviter semper & festinans. Quum tuus

est

est Judex, quum te diligit, in casses imprudens ultro incidit tuos, praecipue quum nil tale vereatur. Quid enim agitur? Itur ad Judicem, cum eo, veluti cum amico jucundis de rebus sermo instituitur: nihil rogas, nihil precaris, non te illi, non clientem commendas; de caussa verbum nullum, de adversario utique taces; ut autem is advenit, tunc tu quasi expergefactus pauca Judici de caussa familiariter dicis, rem cursim exponis, ratiunculas quascumque subnectis, & leviter omnia, quasi rerum tuarum securus, degustas. Assurgit inde adversarius (quem jam illud male urit, quod te carum, Judicique familiarem cernit) & non tecum, sed cum Judice ipso praeliatur. Scit hic Voconius, scit Vulpinus quid sit quod modo dico: pluries jam ille frustra in me vocem intendit, frustra hic modestiam ac fidem ostentavit suam. Dum pugna Judicem inter, & adversarium meum saevit, ego plerumque taceo; & exspecto (quod evenire necessario debet) ut Judex suam caussam faciat, adversarius Judicem irritet lacessendo, atque objiciendo. Tunc si res incerto adhuc Marte geritur, libellos profero, aliquid e jure,

re, & Jurisconsultorum placitis recito, atque ita novas veluti cohortes in praelium ago. Demum & clamo si opus est, atque exardesco, ne id tibi proprium credas, Voconi; veritatem quoque sancte obtestor; & mendaciunculis interea (finite me ridentem verum dicere) aspergo, quod est patrimonium tuum, Vulpine, e quo nos patere tantum sumere, quantum oportet. Ita denique me gero, ita me circumverto, ut aut victoria laeta consequatur, aut saltem non liquere Judex pronunciet, ampliusque de re quaerendum esse. Ita adversarios fatigo; iterumque, ac tertio, pluriesque etiam, si opus est, eodem pacto in iisdem negociis versari cogo: & quot possum cuniculis, quantoque astu valeo, rem tracto, temporumque intervallis scitissime semper utor; unde fit, ut vix aliquando eveniat me caussa cadere. Nec aliam rationem, quando res in consilio agitur, sequor, aliam quando in Judicum domibus: eaedem semper artes, eadem semper instituta; nec me facile ab arce mea quis detruserit. Antequam caussa, ut nostis, in Collegio agatur, moris est nostri, singulos Judices, qui interesse debent, domi con-

controversiam docere : atque ita nil sane interest, unum ne Judicem de re, qua de coram ipso instituta sit disceptatio, flectas, demulceas, circumvenias, an quinque pro caussa, quae in consilio sit agenda. Quamlibet majorem caussam ita soleo moderari, & versare, ut numquam de ea agi patiar, nisi omnes, vel saltem quot ad victoriam satis sunt, Judices expugnarim. Hinc fit, ut cum ignorent homines quid sub pallio, ut ajunt, actum sit, mirentur e meis caussis hanc quidem agi, illam proferri, de illa magnum silentium esse: & nihilominus interea, quaecumque deducatur in judicium, me semper victorem evadere. Haec fortasse pluribus verbis prosecutus sum. Sed ignoscite, viri acerrimi, amori meo erga hanc domum, quam periisse video perpetuum in modum. Sinite ergo quod ago agere, Camillumque, si possibile jam fuerit, in viam reducere ab anfractibus, & senticetis, in quibus, ni nobis auscultabit modo, acriter, dum vivet, esuriet. Opus enim aggressi sumus non magni modo laboris, sed quod exitum plane nullum habere videatur. Nam quis te, Camille, queat jam flectere, ut magnificas istas Graecas, Romanasque nu-

nugas, ut coelum, terramque, gentesque omnes, quas te modo possidere censes, abjicias, atque ad nostras ineptias, ut vocatis, te conferas? Necessarium nunc est tibi prorsus ac sollenne (ex illis meis discipulis haec habeo, qui eodem ac tu laborant morbo) ut tertio quoque verbo, Demosthenem, vel Tullium, seu, quod aeque seu magis etiam est odiosum, Papinianum, aut Callistratum nomines, Romanasque leges, Imperatorumque constitutiones inculces usque. Ipsis ego aliquando uti soleo; & quum pro aliquo scribo, argutos, sapientesque e discipulis meis sudare, & algere jubeo, non quî illis aut lucri tantillum inde obveniat aut decoris, sed ut ego mea exornem, flosculosque istiusmodi inseram gravioribus rebus, quibus orationes meas refercio. Hos ego vero discipulos unice odio habeo (saepius enim dico, quo Camillus qua in navi sit probe sciat) nec vero injuria; ita superbi incedunt, ita de rebus omnibus audacter pronunciant. Bellum domi meae ardet perpetuum, & implacabile; nec queo iras eruditorum istorum compescere, qui aeternum cum reliquis discipulis litigant, dum se scire omnia

ja-

jactant, indoctosque illos esse, rerumque cunctarum ignaros. Age Camille, dic modo mihi, si alicui ex aequalibus tuis aliquid contra sacram istam Philosophiam, quam tanti facitis, forte fortuna excideret, parceresne ei, & audisse te id dissimulares, an risu illico exceptum, tanquam bonarum rerum, ita enim vocitatis, ignarum, & plane ineptum palam traduceres? At quid ego aequalem dixi: Dic sodes, mihimet ipsi ignosceres, si memoria aliquando labarem, si paullulum (quod possibile est in tanta occupatione) in historiis errarem? novi ego ingenium vestrum, novi mores, novi superbiam. Quasi magno aliquo, ac precioso bono ditatus modo superbis stulte adolescens: at si rem probe perpenderes, si quo ab isto perductus es intelligeres, demissus, humilisque, ac taciturnus errorem tuum & ignorantiam deplorares. Mirari ego soleo, quum ex vobis aliquem audio totis sex octove annis literis istis vestris operam dedisse; nec enim valeo mente complecti quid tandiu tanto labore quaeratis. Certum vero est, vos omnes veram ignorare scientiam, & post diuturnam lucubrationem ad inopiam

piam

piam a Philosophia redigi, uti a meretricibus fieri prodigis, & improvidis adolescentibus solet. Nescitis miseri quid conducat homini, quid noceat; quod unum nosse deberetis, si sani essetis. Inspice tum hos, qui te cingunt, Modestine; viden' ut ipso vultu quanti sint prodant, quaeve sit in ipsis authoritas? Respice deinde te ipsum: pudeat necesse est te obscuritatis, & egestatis tuae. Erubuisti; nimis id quidem sero, sed nimis etiam jure meritoque. Aude, si potis es, aude, bone vir, cum aliquo ex istis te conferre; aude hic in tuismet aedibus cum aliquo eorum de jure colloqui; vox haerebit faucibus illico, totoque contremisces corpore; nec tecum jam Vulpinum, aut Voconium compono; Rapidium in medium adducam (sine me quaeso, Rapidi, bona venia, quaedam de te dicere, non quod te Praeceptorem meum longe majoris, quam me ipsum non faciam; sed quo te magis diligo, eo familiarius de te loquor, & nomine utor tuo) virum longe iis omni in laude minorem. Auderes igitur tu ea facinora cogitare, animoque tantum concipere, quae istum quotidie medio in foro facere audacter conspicimus?

mus? At tu qui talia damnas, nidum, quem vel aves habent omnes, quo te recipias, non habes: Iste vero qui facit, domum, fundum, gemmas, pecuniam comparavit; & adhuc est aetate media, multumque quo progrediatur, deinceps habet. Audisti ipsum paullo ante maleficia sua multa cum laude referentem, quae certe, secus ac tu, stulte, arbitraris, non modo non dedecus in Civitate nostra, nec supplicium habent, sed magno lucro auctant, suumque simul honestant authorem. Meministi quid se Voconius, quid Vulpinus facere dixerint; Audis diu jam quid ego sequar: optimas has quippe artes, & egregia studia nos qui novimus, appellamus; tu qui illa ignoras, crimina, & scelera vocas; attamen ista ipsa crimina, ut reipsa te redarguam, ea sunt, unde divitiae, unde nomen, unde authoritas nostra manant. Repertus es tu modo sordidus, pannosus, nulliusque nominis, atque imi vere subsellii vir, qui nobis author esses, ut artes nostras deseramus, sequamurque te; scilicet, ut pulices rotundos patiamur, quorum morsibus probe tu variatum collum, &
manus

manus oftendis, perque tabernas inopes, egentesque ambulemus, eruditionem inauspicato venditantes, supplicantesque potentioribus, nempe ut vitam per vile obsequium perduceremus, uti vos facitis. Dii te perdant, Modestine, qui hunc perdidisti. Scisne quam paullulum vos inter & nos intersit? Audi, jam dicam, remque in pauca conferam. Vos vili obsequio frustulum panis a potentioribus istis vix extunditis: Nos integras massas per authoritatem auferimus: verba vestra, vestrosque versus nauseantes isti, & oscitantes, quum quidem ipsis lubet, audiunt; Nos, ut loquamur, ut aliquid respondeamus, orant, obsecrant, muneribus, pecunia contendunt; vos denique istis servitis, nos imperamus. Non uxorem ducit quispiam, non nuptum sororem, gnatamve dat, non vendit, non emit, non mutuatur, non moritur, quin nostro indigeat consilio, authoritate, prudentia. Hac via perducendus erat Camillus, non ista, quae recta ad egestatem ducit. Nec tu etiam id cognoscebas, Eustachi, candido capite? Tu profecto primus Camillum impulisti, quem postea hic optimus hospes tuus

 pessum

pessum omnino dedit. Certe tu peccavisti largiter, qui hunc elegisti: hic impudentissimus fuit, ac pessimus, qui id efficiendum susceperit, quod ignorabat. Noti tibi nos jampridem eramus; cur ergo a nobis refugisti? Esto Rapidium improbabas, quod ab aliquibus nimis rapax, & improbus (in bonam id partem accipias, rogo te vir amicissime) habetur. A Voconio abhorrebas, tanquam (ut ejus inimici falso praedicant) ab horrido, & feroci, nimisque pecuniae avido; aequum id fortasse fuit, & ab istis ferendum. At cur Vulpinum non rogasti, ut Camillum institueret? Domus ipsa tanti viri eum erudiisset, vel silente domino, nec tam anxiam, tamque occupatam vitam egisset iste. Poterat quoque, Eustachi; tibi, filioque satis consuli, si me paternum amicum non tantopere despexisses, ut inopis istius magis fides apud te valeret, quam nomen, & authoritas nostra. En tibi nunc perversi judicii merces, en coecitatis tuae fructus. Quid modo tali filio facias? Obiit is tibi jam; & certe expediebat non nasci. Sed ne te ad desperationem videar adigere, accipe jam quid fidelis tibi, & certus ami-

cus

cus tanta de re tua consilii dat. Ego quidem ita, Eustachi, censeo: Libros omnes cujuscumque generis ab aedibus tuis statim amove. Modestinum sibi res suas habere, atque hinc illico facessere impera. Camillum alicui nostrûm emendandum, dolandum, exasciandum trade. Si sex intra menses (nec enim longiorem diem constitui placet) spem aliquam esse recuperandi adolescentis, e nobis ille, quem delegeris, dicet, tunc grates a te Djs immortalibus quammaximae agendae, quod filium tibi restituerit. Sin vero (ut ego arbitror fore) desperatas res nunciabit ille: ac Poeta, & Philosophus obstinate volet esse Camillus, suoque more Jurisconsultus, non hoc nostro: tunc vel eum in rus aliquod longinquum, & solum ablega, ut ibi agriculturae operam det; vel, si in urbe nihilominus eum retinendum censes, quod ego quidem improbo, amanuensem alicui nostrûm, vel ab epistolis illum diviti cuipiam destina, ut ita se & familiam sustentet, tibique utique non inutilis sit. Quam vero satius esset eum tibi vel rapacem, ut Rapidius esse dicitur, vivere, quam ut modo . . . . . Non sivit ulterius

 eum

eum progredi Rapidius: assurgens namque, sellamque a se magno impetu removens, quid ais tu, maxima inclamavit voce, Blandidiane, quid ais? Jamdudum ego te, istosque dicere mihi injuste patior: sed quando modum omnem excessit superbia vestra, & vocem mihi esse, & contumelias, quas in vos regeram ostendam. An me haec pati posse censes? atque adeo tu praecipue me, quem praeter caeteros diligere affirmas, mendacissime, injuriae existimasti opportunum, ut unum tantopere ultro laedendum, & traducendum cum ignominia susceperis? Risum aedepol & stomachum simul moves, quum te, & infantiam tuam aperte spectandam nobis, egregie Orator, proponis. Vix loqui, vix efformare verba potis es, vix quid dicas invenire, & audes nihilominus, bellua, te magnifice prae omnibus ostentare, & criminari simul nos, quibus mehercule fucum facere non potes. Artes tuas bellissimas, & arcana sapientiae ita protulisti, ut qui semper ignarus, minimique precii fueris, nunc in extrema senectute prorsus desipuisse viderere. Palpator, servili ingenio, levior quam pluma, omnium

nium

nium pessime, & nequissime. Tu me damnas, flagitium hominis, subdole, mendax, impurissime? Rapacitatem mihi objectas: at, Dii boni, quis te rapacior? qui sane omnium hominum quotquot sunt, & quotquot fuerunt, es rapacissimus. Nisi te fortasse ea in re Vulpinus tuus aequat; cui tu subblandiris, cui faves; & quem magnifacere te quammaxime mehercule decet: Similis similem, scilicet, asinum asinus, latronemque, latro diligis. Me quasi furem jamdiu omnes culpatis, modesti scilicet ipsi, & temperantes. Nec vobis in mentem venit cogitare, me quidem omnium, qui in hoc adestis convivio parcissimum, atque abstinentissimum esse. Quis enim vestrum est, qui principum virorum fortunas patrimonio non aequet suo? Majorum scilicet virtute, Deûmque benignitate partas habetis opes, lupi, accipitres, domorum, ac patrimoniorum voragines. Euge Blandidiane! Euge Vulpine! Aediculas nostras, & sane angustum fundum, viginti annorum labore parta carpitis: & ego regias vestras laudabo, argentique strues, integrosque agros, quae in testamento vestro erunt, quum in patris,

avique non fuerint. Ego ſcilicet fur, ego cruce dignus, ego infamis ; At cur? Ego dicam , quia tantulum furatus ſum ; artique dedecori fui ; nec ſatis pro modo, & opinione veſtra divitias furando paravi . Tu vero , Vulpine , quando obtutu iſto minaci me ad loquendum invitas, immo adigis , meminiſſe profecto debes quae ſimul aliquando factitavimus. Quae ut omittam , ſcis me noſſe ubi tu fidentem fraudaveris , ubi clienti infidelis fueris , ubi verbis conceptis ſciens, prudenſque libentiſſime pro pecunia pejeraveris, ubi in mendacio deprehenſus fueris . Urit hoc te; at patere, nam prior laceſſiſti veterem amicum , & ſocium, conſciumque rerum tuarum . Age vero, Blandidiane , complectere iſtum , complectere, dignus etenim eſt , quem ames, quem in oculis habeas ; ex eodem nam furfure eſtis ambo : iſtumque tu potes, te alterum vere dicere . Miſerum me ! noctes , dieſque vigilo , maximis conficior laboribus , libriſque hercule immorior , ut atri panis fruſtum uxori , liberiſque comparem meis , & me aſelli iſti otioſi , ac reſides calcibus impetere audent ! Nec de iſtis miror , nauci enim non

non sunt, sed sane lutum coeno commixtum, & sterquilinium merum: De te mihi, Voconi, prorsus novum accidit, & inopinum; qui me carum tibi, intimumque semper habuisti. Nec injuria; nam pluries jam ad operam meam confugisti, docteremque me tuum, ac magistrum in egenis rebus tuis appellasti. Et profecto tibi haud inutilis amicus fui: nihil mihi arrogo, verba tua profero, qui me modo tantopere contemnis, atque in me tot contumelias congeris. Impure, inhoneste, ingratissime, fori labes! admiratus es toties sapientiam meam, & in coelum tulisti laudibus, nunc accusas, & loqui prohibes, invide. An veritus es, ne ea in te proferrem, quae modo, nictes, nutesque, ac miniteris quantum libet ut taceam, omnino proferam? Audite igitur vos, ad vos nam adolescentes convertor; quandoquidem seniores isti & mori, & nequam sunt, ut qui maxime, Audite igitur praeclari hujus Jurisconsulti facinora . . . .
Hic finis Rapidio loquendi, & mensae simul obambulandi (nam ita quae retuli deblateraverat) fuit. Stupentibus ete-

nim caeteris, arrepto dicto citius e patris manibus scipione Voconius, in medium prosiluit; & prae ira, latratus quosdam inconditos, non vocem edens, in dicere parantem Rapidium fortissime per Deos impetum fecit: hominemque primo statim impulsu afflixit, & prostravit; ictus ingerens tanta celeritate, ut quot ille acceperit a commilitone suo, & conviva, nullo tibi modo, Pansute, referre possim. Deûm, hominumque fidem interea implorabat Rapidius (in quem Blandidianus, & Vulpinus quicquid e mensa poterant ejaculabantur) fractaque voce ejulans, gemensque uxorem suam miseram, & miseros filios dicebat; Patremque praecipue meum appellabat, & accusabat simul, quod se ad sicariorum, & latronum convivium invitasset. Hic vidisses, Xaveri, quod in vi capta urbe evenire Scriptores referunt. Nam Rapidii discipuli praeferoces illi quidem, & validi, in Blandidianum, & Vulpinum, quibus malo senum fato vicini erant, insurrexerunt; & quum capillamenta iis primum detersissent, pugnis acerrime incessebant, & e sellis repetitis ictibus proturbabant.

Vulpiniani contra, & Voconiani, ad pugnam & ipsi accedentes, in Rapidianos, a quibus casu mensa dividebantur, patinas, sellas, cyathos hostiliter conjiciebant, haudquaquam semper certo ictu; nam saepiuscule suos magistros imprudentes feriebant; qui quum jam Rapidianorum vim sustinere amplius non possent, vestibus laceratis, nudis capitibus, lacrimisque oppleti humi foede jacebant, quum illi magnis animis, eximiaque virtute calcibus senes infelicissimos proculcarent. Profligato interim in altero cornu hoste, Voconius haec inter occurrit, serum commilitonibus, sed ingens auxilium: relicto inter Patris manus Rapidio, cui caput probe imminuerat, & sanguine viri faciem, vestesque largiter foedarat. Tum ingenti mugitu, pugnae signum dans, eodem illo scipione in Rapidianos usus, illos in hostem conversos a tergo iterumque iterumque affabre dolavit; at non impune tulit; nam ex iis unus corpore, rabie, & viribus longe praestantissimus in Voconium celeriter obversus, ejus os passis ambabus manibus validissime percussit, & corpore in illum incumbens magno frago-

fragore in terram e sella, in quam Voconius pugnaturus ascenderat, dejecit. Conscenderant interea mensam Vulpiniani, Voconianique proterentes omnia, & calcantes, ut magistris ferrent suppetias: & quum in Rapidianos incurrissent, redintegrata in hoc cornu pugna est, ac recruduit inter adolescentes, qui rem ferociter, & vere militarem in morem gerebant. Ejulabat, maximosque gemitus parte alia edebat Voconius, cui e naso, & ore sanguis profluebat, male etenim impegerat cadens in mensae pedem. Aderant ei Blandidiani discipuli, qui extra pugnam usque ab initio abscesserant, ne scilicet cincinnos suos inter signa, ictusque, & arma ferrent. His tot, tantisque variis casibus, clamoribusque, & vulneribus exanimatus Pater, veritusque, ne res in caedem postremo verteretur, vicinos convocarat, rusticosque e rure, & servos, ut obstinatam, calentemque tunc maxime dirimeret pugnam. Sublevatisque primum Blandidiano, & Vulpino, conquisitisque eorum capillamentis, clam per horti maceriam obvolutis capitibus domum

dimi-

dimisit, paventes; ac misere identidem interrogantes, num Rapidianus quispiam suam animadvertisset fugam, ac fugientes insequeretur. Tun Voconii curam suscepit Pater pluribus adhibitis, eoque in culinam primum, repugnantibus acriter Rapidianis, magna contentione reducto, postea per posticum dimisit; linteolo per os medium constricto ad excipiendum sanguinem, deformitatemque oris celandam. Nec diuturna post Voconii discessum pugna fuit: dilapsi etenim sunt Blandidiani discipuli primum, post deinde cum Vulpinianis etiam Voconiani, ut vix Rapidiani superessent, qui plurima certe, & egregia illo die facinora ediderunt, viriliterque Praeceptoris casum ulti sunt: ad quem eos in cubiculum, ubi ille jacebat, adduxit postremo Pater, frementes adhuc, & minitantes, nec incruentos. Jacebat in lectulo Rapidius, atque ei Medicus adsidebat, qui forte fortuna sub pugnae tempus, domum, ut solitus erat, advenerat. Is contusum valide quidem Rapidium ajebat: sed nihil periculi esse: nec sanguinem, quo illum respersum videbamus,

curan-

curandum esse; leviter enim ei cutem alicubi esse distractam. Iccirco eum paullo post Pater satis resotum, domum cum discipulis, vicinus etenim nobis erat, comitatus est: sanctissime, quum rediit, adjurans, nil se deinceps cum eo hominum genere rei habiturum, qui quum tantam dignitatem, gravitatemque ostentarent, tam revera bonarum rerum omnium ignari, tamque foedis moribus essent.

F I N I S.

DIA-

DIALOGI FORENSES

DECEM.

DIALOGI FORENSES DECEM.

I.

Blandidiani, *&* *Palponii*.

Palp. SAlve Blandidiane. Salve: Quid taces? Satine recte? *Bland*. Haud male quidem, Palponi: sed aliud quippiam est, quod me sollicitum habet. Quid extimuisti? Parva sane res est, & prope contemnenda. *Palp*. Cur non extimescerem, quaeso, quum te tacitum, moestum, curaque plane confectum offenderim? At jam quicquid istuc seu magnae, seu parvae rei est, eloquere mihi. *Bland*. Dicam tibi. Cras mihi, ut nosti, denuo Dionysii causa est agenda, in qua Caesar, & Cajetanus adversus me dicent. *Palp*. Quod tibi bonum, faustum, fortunatumque sit: rursus eos percelles, atque prosternes. Nonne omnia parata jampridem habemus? Digessimus, diu jam est, quae duo Dionysii Procuratores scripserant, quaeque Modestinus, & Camillus selectiora, & acutiora, ut ipsi vocant, invenerunt. Nam quid modo te affli-

afflictas? *Blandid.* Audi reliqua, amabo te Palponi: tunc me jure angi dicas faxo. Pransus ego modo hic, in domestica porticu deambulabam, ut soleo, quum ecce tibi Carolus e Cajetani schola ad me venit, nescio quid suae rei mecum acturus. Qua cito transacta, Heus tu, magnifice renidens, inquam ego, Carole, probene meditatus in nos crastino die insurget Cajetanus? Ab arculis credo suis pigmenta omnia oratoria proferet, flosculisque nos obruet, ac orationis nitore praestringet, indoctos scilicet homines, taliumque rerum ignaros. Hic ille, non hercle vero, inquit, magistro meo valde modo allaborandum fuit, ut quid contra Dionysium diceret, inveniret; nam tribus verbis cras causam omnem expediet. Hui tribus verbis! reposui; Hercle tribus, immo nec suis, ait ille. Tunc instanti mihi, ut quaenam tandem verba ista essent, diceret, legem quandam ille protulit, eamque controversiam omnem affirmavit decidere. Dimisi comiter hominem, aliquidque, & nos forte inventuros, hilari quidem vultu discedenti dixi, quo Cajetani legem aliquo pacto retunderemus. Sed valde anxio, & sollicito

cito animo esse coepi, postquam oleum, & operam nos perdidisse intellexi. Nam & Modestinum, quum quid sentiret de proposita controversia jam inde a principio sciscitatus essem, respondisse memini, contra leges Dionysium petere: indeque vix, atque aegre ut aliquid pro illo scriberet, addito ei Camillo, adduci potuisse. Nonne ergo digna videtur res, quae me sollicitet? *Palp.* Porro digna: sed ut animum ideo despondeas, ut ea de re actum jam esse putes, id mehercule Blandidianum non decet. Pluries jam, & nescio an semper contra legum authoritatem tuae pervicerunt artes: cur non & modo eadem sperabimus? At, ita te Dj ament, quamnam legem dicebat Carolus? *Blandid.* Ne excideret hîc statim adscripsi; lex est: Si Praedius = de in rem contradictione: *Palp.* Vah! Quid contradictio ad nos! At unde ea est lex? e Pragmaticis nostris est, an e Regni Constitutionibus? *Bland.* Id vero nec Carolus dixit, nec ego de eo quaerendum censui, ne nos.... At si videtur, Modestinum advocemus, qui hanc rem nobis expediat. *Palp.* Quid tibi modo Modestino opus est? Unam vix legem nobis adver-

 sari

ſari audis, & ad illum continuo, quaſi ad ſacram anchoram. Sane nimis ſuperbiet, ſi ad ſe & modo iri videat: nihilque nobis in nobiſmetipſis opis eſſe. Viſne hoc in vulgus manare? Vis eum tibi ſocium palam adjungere? Cui poſtea & pecuniae, nedum honoris magna pars concedi debeat. Age, age, inſpiciamus nos, ecquid iſta tandem divina lex ferat: modo credo de Coelo illam decidiſſe. Videbimus an conjeſtore ſemper indigeamus, & veluti ad ſomnia fieri ſolet, obſcurorum interprete. *Bland.* Quando ita lubet, aggrediamur ad rem. En cape carthae fruſtulum hoc, ibi ſcripta lex eſt; legiſne ſcriptum hoc? *Palp.* Maxime. Sumamus ante omnia Regni Conſtitutiones, atque hinc inquiſitionem incipiamus. hui, quam pulverulentae! *De*.. *De*.. *De*.. *De*... *De*... Hîc plane non eſt; Ter jam titulos omnes quibus = *De* initium eſt percucurri, & nuſquam = *De in diem contradictione* = apparet. *Bland.* Pragmaticas adi, ibi ſpero nos, quod quaerimus, inventuros. *Palp.* Sine eas hîc e feneſtra prius excutiam, ne nobis ſpiritum pulvis intercludat. *De*... *De*... *De*... *De*.. ut pereat nebulo ille cum ſuis titulis!

De...

De ... *De* ... *De* ... Fruſtra jam hinc petimus ; quod alibi fortaſſe eſt, ſi modo uſpiam eſt . *Bland.* Pandectae , & Codex ſuperſunt , eos inſpiciamus : Si nec hos hunc ferre titulum inveniemus, in maximam malam crucem Carolum , Cajetanum , omneſque ſuperbos, & vanos ejus generis Juriſconſultos mittemus illico cum ſuis legibus & Pandectis , quos tanti faciunt . At quid haec ſibi vult nebula ! mane , mane quaeſo , ut reciprocare animam poſſim , quid agis ? jam faceſſam hinc quantum poteſt. *Palp.* Horum quippe vel pulvis eſt incommodus: mihi quidem & acrem injecit tuſſim , & oculos tenebris obduxit . Hos nimis imprudenter & temere, rabie percitus arripui . At jam accedas licet : linteo jam omnis hinc abactus pulvis ; accede ; ego rem intereageram . *De* ... *De* ... *De* ... *De* ... , ut te Dj omnes, Deaeque perdant, Carole: Codex eum titulum non habet . *Bland.* Vide ſis Pandectas . *Palp. De* ... *De* ... Quid hoc, obſecro, eſt? Ebrius quippe ad te acceſſit ille , & plane vigilans obdormierat Carolus , quum hanc tibi legem, & titulum retulit . *De* ... *De* ... at at, mane mane: Eccum tandem = DE IN DIEM

ADDICTIONE = numnam hic fuerit titulus? certe = *De in diem contradictione* = nullus est. *Bland.* Si legem in eo quamdam = SI PRAEDIUS = reperies, is omnino erit. *Palp.* *Si* .... *Si* .... *Si* .... Eccam ipsam, invenimus Blandidiane jam: Num Modestino indiguimus? Pluris jam nos facere debemus. Et sane pluris sumus. *Bland.* Merito superbis, Palponi, vir es. At recita legem; ut si quid ad nos videamus. *Palp.* En verba: *Si praedio in diem.* ! . *Bland.* *Manta* quaeso, = *Si praedius* = non = *Si praedio*: dicebat ille: vide ne erres. *Palp.* Erraverit ille potius, hîc certe = *Si praedio* = scriptum est. *Bland.* Sequere jam. *Palp.* *Si praedio in diem addicto, ante diem venditor mortuus sit: sive post diem haeres ei existat, sive omnino non existat, priori emtori praedium emtum erit* = *Bland.* Quidnam malum haec sibi vult lex? ante diem, sive post diem, haeres existat, sive non existat! Nos quidem ludos facit: non tibi videtur hoc? *Palp.* Videtur profecto. At reliqua audiamus = *Quia melior conditio allata, quae Domino placeat, intelligi non potest* = *Bland.* Sane tu bella intelligi non vis. *Palp.* = *Quum is, qui vendat*

non

existat : Quod si intra diem addictionis haeres existat , melior conditio ei afferri potest = Quid ais Praeceptor? *Blund.* Quid tu ais discipule ? mihi res prorsus videtur inenodabilis. *Palp.* At age , dic mihi,de die,an de nocte Laelius obiit, cujus de domo modo agitur ? *Blund.* Circa mediam noctem. *Palp.*Gaudeo istuc; nam jam a nobis stabit haec lex . *Blun.* Quid ita, quaeso ? *Palp.* Nam haec =*Si ante diem venditor mortuus sit* , inquit, *tunc priori emtori praedium emtum est* : Dionysius,cui tu ades, nonne prior sive emit, sive empturum se domum affirmavit?Certe ibi jam pridem habitat. Et rursus nonne Laelius, cujus erat domus, ante diem, ut tu ais, mortuus est ? Nisi si tibi media nox dies videtur . Quid ergo ? quid Cajetanus somniatur? Vicimus magister; eja jam vicimus . *Blund.* Probe hoc & acute satis;placet.At nos de domo agimus, non de praedio , quod lex diserte nominat. *Palp.* Hoc vero aliquo pacto explicabimus , vel enim . . . vel . . . *Blund.* Scine Palponi, quid mihi modo in mentem venit ? ut de lege mentio erit ab illis illata, statim assurgam , & prior illam recitabo; atque ubi =*praedium* scriptum est = *do-*

mum = dicam. Quisnam mihi non credat? Tu praeterea, nostrique omnes tunc maxime temporis acclamabitis, ut prae strepitu Cajetanus, Caesarque, suique exaudiri non possint. *Palp.* Optime, optime, atque ita sane faciemus, sed nescio quid lex de haerede dicit: excutiamus & hoc, audi amabo. *Bland.* Audio, dic jam. *Palp.* Hic scilicet de haerede loquitur; *Sive post diem haeres ei existat, sive omnino non existat* = *Bland.* Extra omnem controversiam hoc est; nam vix post mensem, quod bene memini, Vincentius avunculi Laelii haereditatem adiit, non modo non = *post diem* = ut lex jubet. *Palp.* Egregie, egregie, ut nihil supra! optime legis mentem es assecutus, ut admirer profecto & in hoc ingenium tuum. At quum scriptum hic sit = *sive omnino non existat* = quid tunc ea vult? *Bland.* Nonne intelligis jam Palponi, *diem unum* solemnem in hac lege esse, in quo debet defuncti venditoris haeres existere! eo quippe praeterito, jam non ultra haeres contra priorem emptorem potest agere. *Palp.* Numquam ego ita diserte, ita enucleate nec Camillum, nec Modestinum ipsum, quum domo huc meditati advenissent,

nissent, legem ullam exponere, atque explicare audivi, ut tu modo ex tempore exsecutus es. *Bland.* Refer jam si quid ultra de haerede lex habet. *Palp.* En tibi in postrema lege rursus haeredis mentio = *Quod si intra diem addictionis haeres existat, melior conditio ei adferri potest* = *Bland.* Nunc hercle vero mihi plaudo, nunc serio triumpho! viden'ut congruant omnia! repetit lex = *Si intra diem addictionis haeres existat* = ut videas id eam inculcare, quod paullo ante exposuimus, = *unum intra diem* = omnino debere haeredem existere. Sed Vincentius non modo non intra diem, sed pene post mensem haeres extitit; ergo? *Palp.* Ergo vicisti magister. Sine tibi me centies manum deosculari, magister, vere magister. Et sane perplexa, & obscura, ut quae maxime, lex est. *Bland.* Tenebricosa quidem, fili. Quid autem illud de meliore conditione hic scriptum est? *Palp.* Apertum. id quidem, & quod meo ipse marte assequar sine ope tua. Quum enim hic de meliore conditione loquatur lex, cui dubium, quin illud ea dicat, quod vulgo omnes, nempe meliorem esse con-

ditionem possidentis? *Bland.* Scite istuc, probo, & id pro nobis est; nam habitat in aedibus controversis Dionysius, & mercedem usque solvit, ut nil prorsus contra ejus possessionem dici queat. At tandem evasimus e scopulosa ista lege! tandem! At cujusnam Imperatoris est, vide, *Palp.* POMPONII lex est. *Bland.* Novum sane nomen, & inglorium! Hui pudet! Imperatoris Pomponii legem interpretati fumus. Mallem PAPINIANI IMPERATORIS, aut SCAEVOLAE; Sane gauderem. *Palp.* At quid hoc ad te? Hanc legem adversarius proferet, non tu. Magnificum certe tibi fuerit, ab alio allatam legem stans pede in uno optime interpretari: quam vero legem seligant, ipsi videant. *Bland.* Recte mones. At jam rhedam mihi jungi volo, jubesis: interea deambulatum huc in nostram porticum exeamus: nosque magnifice iis, qui nos manent, ostentemus.

II.

Vulpini, & *Callentii.*

Vulp. OCcurrimus paullo ante Albino, & pallere eum, atque aegre incedere conspeximus, Callenti, tussique ab alto graviter concuti, & vix magno labore excreare, ut facile intelligi possit, aud diu vitam illum esse producturum. Praeterea senex est jam, & nunquam prospera est usus valetudine. Itaque jam nunc serio agere, ac vigilare oportet, ejusque vestigare clientes, ne quis forte nobis diligentior tam copiosam haereditatem adeat. *Call.* Verum quidem est hoc. Nam & nos nudius tertius eum vix animam reciprocare posse vidimus, quum e foro pedibus, sequente rheda, ut mos est, se domum reciperet. Sapienter igitur mones; res jam sedulo est suscipienda, jam circumeundum, atque ambiendi clientes. Maxime vero pervidendum est, ne nos hoc agere Populus intelligat. Nolo enim me avarum, & rapacem credi, atque in amici, & collegae fatum vota suscipere, mei compendii ergo. *Call.* Veteres scilicet actores do-

cendi ſuas partes ſunt modo, Vulpine, neſcimus nempe quo id pacto fiat, quum tot jam per annos id agamus, atque ita mehercule diſſimulanter & cate, ut neſcio an aliquis ſit, cui hoc ſuboluerit adhuc, praeter Voconium. *Vulp.* At uſque eſt cavendum: ſemel enim deprehenſi . . . *Call.* Ah! ne verere quaeſo; immo hoc potius age. Mercatores hos externos in tua vicinia praedivites, Albini eſſe ſat ego ſcio: his jam admovenda eſt machina, nam largi ſunt, & ut noſtrarum rerum ignari, nullo negocio circumducuntur. *Vulp.* Hi enimvero jam prope in tranſennam inciderunt. Diu jam etenim eſt, quum rete in eos tetendi. Mihi tuto credi jampridem cenſent, felicemque me inſuper in cauſſis eſſe, doctumque, & diligentem, ac probitate ſingulari. Habent jam, noſtri ſunt. Illud vero curandum, quod longe pluris eſt. Corpora aliquot conſilio Albinus regit, haec praeter omnia trahere ad me velim. *Call.* Et e Principibus nonnulli etiam Albini ſunt: ſed res indagine, Vulpine, indiget: cras ego tibi exploratam hanc rem dabo. *Vulp.* Nec nos ceſſabimus, impigre rem geremus; ut nos antea Albini haeredes audiat Voconius, quam Albinum mortuum.

III.

III.

Vulpini, Callentii, Ambrosii.

Ambr. SAlvete plurimum, viri optimi. *Vulp.* & *Call.* Salve, & tu Ambrosi. *Ambr.* Quomodo vales Vulpine, rectene dormivisti hac nocte? Nam tertium jam huc hodie advenio, nec tui mihi conveniendi fuit potestas; valde te enim occupatum ajebant, nec perbelle te habere. *Vulp.* Nec valeo satis, nec mihi somnum amicum efficere queo. *Call.* Quando tibi ipse magnus es inimicus, ut somnus amicus sit frustra edepol postulas. Prope ad auroram cum libris vigilas, & nondum exorto sole sub primum galli cantum surgis, & valere velles? *Ambros.* Ah! Quid agis Vulpine. Nonne cogitas tot hominum salutem contineri tua? atque ex tui unius vitam quamplurimorum pendere? respice te jam, & serio cave. Tua enim cautio nostra omnium cautio est. *Vulp.* Quid caveam, amabo, quum negociis obruar, nec me quotidiana turba respirare jam sinat? At quid tu, Ambrosi? Dic cito, sodes; minime etenim nobis ocium est. *Ambros.* Oratum veneram, quod potes

tes meminisse, de pecunia illa scilicet. *Vulp.* At fieri nequit. *Ambros.* Cur nam istuc tandem obsecro? *Vulp.* Rem plane eloquar: tibi enim amicus sum, sed amicior veritati. Cauta creditori pecunia non esset; plus nimirum aliis jam debes, quam vendi aedes possent hoc tempore. *Ambros.* Ah! Quid ais Vulpine. Dimidio profecto plus valent, quam debeo: & rus praeterea obligandum praebui. *Vulp.* Scis me neminem fallere, Ambrosi; nec, si quenquam aliquando, clientes unquam fas esset fallere. Rus istud tuum propter maternarum dotium hypothecam quasi non esset, ne nomina. *Ambros.* Ut illud ego ne nominem? Quantacumque, obsecro, tanti fundi pars doti erit obnoxia? *Vulp.* Ita mihi quidem videtur, Ambrosi, ne frustra sis, & incassum excandescas. Male tibi credi puto; nec ego tui compendj causa illum, qui bona fide me rerum suarum omnium moderatorem & arbitrum constituit, decipiam. Dehiscat mihi prius tellus, quam hoc faciam facinus. Visne me adversus animi mei conscientiam respondere, ut improbi isti faciunt vulgo: Et .... *Ambros.* At quaeso te, Vulpine; rem melius perpende, vide...

de . . . *Vulp.*Quid videam, ſat vidi jam. At cras tecum, quamvis acta res eſt; modo ad bibliothecam propero: vale. *Ambroſ.* Cras redeam, ut jubes, vale. Quid tibi hoc negotii videtur Callenti? Nec domus mihi jam, nec fundus ſunt: abſtulit omnia, & e divite repente pauperem me effecit Vulpinus. Vah! Quid hoc rei eſt! diſrumpor miſer. *Call.*At tu nimius profecto, & plane importunus. Noſti hominem; nimis probus eſt, & valetudo modo eum effecit moroſiorem. Quid tibi vis dicam? non ita factum a te oportuit, ut factum eſt.*Ambroſ.*Hem! Praedixiſſes! At nihil mihi in te opis Callenti? Lapſam rem, modo velis, potes reſtituere; ſcio. *Call.* Quid poſſim, quid audeam cum tam forti, & propoſiti tenace viro? *Ambroſ.* Aliquid cogita, aggredere, gratum me ac memorem ſenties, ipſique Vulpino aud male cedet haec res. *Call.* Novi ego largitatem tuam; ſed difficile factu nimis eſt, quod poſtulas. *Ambroſ.*Age jam, centum illi, quinquaginta tibi aureos praeſentes dabo; obſecro te, reſecroque, Callenti, ne me deſeras. *Call.*Nimis me in arctum cogis, & prope vim affers. *Ambroſ.* Scis me nec obaeratum, nec decoctorem eſſe.

Deûm

Deûm bonitate, ac majorum virtute dives sum satis. *Call.* Novi hoc probe. *Ambros.* Pecunia modo praesenti, eaque aud permagna ad exsolvendam fidem meam, indigeo. Quid ais? Dabisne hoc perfectum mihi? *Call.* Quid dicam tibi aliud? Dabo: miseret me quippe tui; honestum semper, ac liberalem cognovi. *Ambros.* At ne quae in Vulpino sit mora. Nimis ego vereor ne... *Call.* Et hoc ego oneris in me suscipio: ego tibi eum malacissabo. Cras primo mane huc propera, at cum pecunia; audistine? abi modo. vale.

IV.

Nicolai, & Francisci.

QUo is, Nicolae, tamque propere? *Nic.* Sine me quo malus me vocat Genius ire. *Franc.* Non temere hoc quidem est. Age dic sodes, quidnam hoc malae rei est, quod te agitat? Jam te, aut ope, aut opera, aut consilio juvabo. *Nic.* Ah! ne retine quaeso, valde mehercule occupatum. Nec ope, nec opera, vel consilio tuo modo opus est mihi. Linque per Jovem. *Fr.* Hoc ut tu a me impetres? Fru-

Fruſtra tibi amicus fuero, & me inanem & inutilem prorſus appellare jure poteris, ſi modo te deſeram. Dic age, certum me, & tui amantiſſimum dicas faxo. *Nic.* Enimvero odio me enicas. At quando aliter a te nequeo avolare, accipe rem, ac dimitte. Praeſenti pecunia indigeo, ſi carcerem vitare volo: eam Laurentio illi mercatori, qui ad forum eſt, jamdiu debeo. Modo apud Judicem acta res eſt. Quid opus eſt verbis? Tercentum tantummodo praeſentibus aureis nummis res confici poteſt: quos expedire nulla ope poſſum, etiamſi omnia, quae habeo domi corradam, & vendam. Satine eſt tibi hoc, an me ultra retinendum cenſes? *Franc.* Malum pol iſtuc eſt: ſed cui mederi aliqua ope poſſimus. Ejus amicos adibimus, rogabimus ipſum: rem aliquam demum cogitando, conſulendo excudemus: quî aliquid aliquo pacto efficiamus; ne deſpera, neve animum deſponde jam. *Nic.* Nae tu hodie me ad furorem adiges, Franciſce. Quoties iſtaec me per triennium tentaſſe putas? Nec preces jam, nec amicos, nec Deos ipſos, ſi rogent, curet ille amplius; & merito quidem, argentum ſibi ſolvi vult, nec quid ultra ſperem eſt; At linquo

que jam me, sine abeam. *Franc.* Mane vero mane: & quando iste tuus tam durus est, tam inhumanus, certum tibi ego consilium dabo, ut eum, Judicemque eludere, & frustrari, vel aliud integrum triennium possis. Exporge jam frontem, ac moestitiam inde omnem ac severitudinem abstierge, & me audi. *Nic.* Exspecto quid dicas. *Franc.* Novi ego magnum quendam virum, & omnium quidem Jurisconsultissimum, qui me pluries istiusmodi creditorum molestiis liberavit; innumerosque etiam novi, quibus ipse angustissimis in rebus plane Deus fuit. Quem hominem Dj immortales! ad hunc propere causam deferemus; Quid? ut virum aspicies, te salvum illico credes: nam vultu admodum certo est, & te ultro bonum animum habere extemplo, ne audita quidem re, jubebit, causamque alacer suscipiet, & ... *Nic.* Quid tu mihi causam, & Jurisconsultum memoras? nulla hic causa est. Argentum ille bona fide credidit, debere me, ac soluturum certo die spopondi: jamdiu est quum dies cessit; quid ergo magnus iste vir tuus efficiat, etiamsi Solon, etiamsi Lycurgus alter fuerit? *Franc.* Ridere me cogis, Nicolae. Tunc quid ille

ille possit, suspiceris? Summum est profecto ingenium hominis, incredibilis doctrina, ac diuturna experientia. Ignoras quippe tu leges, earumque miram his in rebus providentiam. Ille rem tibi tribus verbis expediet. Judicem statim adibit, Deorum, hominumque fidem implorans, & nil debere te Laurentio, immo hunc tibi debere aliquid sancte affirmabit, clamabit, te potentia adversarii de tuo jure dejectum dicet, & rem dicto citius in portu collocabit. Age eamus. *Nic.* Eamus, at quid sperem nescio. *Franc.* At habesne decem saltem aureos, quibus hominem nobis primo statim congressu conciliemus? *Nic.* Habeo vel quindecim. *Fr.* Eamus ergo, eamus.

V.

Blandidiani, & Palponii.

Opportune mones Palponi; jamque res gerenda graviter nobis est, ne status nos dies imparatos offendat. Sed quot Judices in Aurelii causa habituri sumus? *Palp.* Sex, ut opinor, nisi quid novae rei ingruat. *Bland.* Ex his

duo jampridem nostri sunt, Demetrius quippe, & Labanus, nonne & hi sedebunt? *Palp.*Quammaxime. *Bland.*De reliquis jam cogitandum. Cujusnam moris tibi videtur Fabius? Is nam novus est, nec quicquam adhuc mihi rei cum illo. *Palp.*Superbus hercle est, nimisque iracundus. *Bland.* Nempe noster hic homo est, habeo virum: Cras aggrediar, atque ita tibi tres intra dies cicurem illum, & mansuetum reddam, ut non cognoscas eumdem esse. *Palp.* Mirum istuc: at quid incoeptabis, quaeso, magister: nec enim facile factu mihi videtur. *Bland.* Quod soleo, Palpo invadam, blanditiis obsideam, laudibus expugnabo. Quid ais? Ita illum magnificabo, caeterosque prae ipso contemnam, ut neminem aeque ac me amet ille, tantique faciat. *Palp.*Prorsus mirifice, atque ut Blandidianum decet. Sed quando illum causam docebis? *Bland.* Tunc sane, quum ut me amet efficiam. *Palp.* Aenigmata loqueris. Amabit jam ille primo congressu te, demus hoc: quid autem ad causam? *Bland.*Ut in meos incidet casses, ut me sibi certum, amicumque arbitrabitur, extemplo ego bonum jus fovebo,

ac

ac adversarios vel tacens pellam, ac fundam. *Palp.* At nihil in consilio dices, nec orationem scribes? *Bl.* Faciam utrumque, sed dicis causa, utque Aurelium pressius emungam: id vero non mea, sed Modestini curatio est. *Palp.* Quid ita? *Bland.* Nonne ei nudiustertius mandavi, ut quae sibi viderentur perscriberet? *Palp.* Memini: at ita contemptim, aliudque agens dixisti, ut verear, ne oblitus sit ille. *Bland.* Ut obliviscatur ille! Cras eum videbis, de more, transacta huc omnia afferre. Ea deinde, & quae Aurelius ipse ad nos primum scripta detulit, more nostro commiscebimus, ac conturbabimus; pauca quaedam huc illuc, tralatitiumque aliquod e nostris prooemiis addëtes; ut nemo quantumvis malus animadvertere possit quid actum sit. Atque ita & dicemus optime, & orationem edemus: Modestinum laudabimus, ut solemus, blandeque usque excipiemus: sed ab ipsa causa, a cliente, a judicio, atque ab omni ejus rei curatione omnino, ut consuevimus, removebimus. *Palp.* Sapientissime medius fidius. Nam & rem nullo labore expedies, & magistrum tetricum illum, & gravem malam in rem ablegabis, ne

 obtur-

obturbet; suaque te pro tuis ingerere, divulget. Sapientissime medius fidius, sapientissime! *Bland.* Istuc autem ita fiet. Alios Judices recenseamus. Theodori quaenam indoles est? Humanus mihi, & non malus videtur. *Palp.* Est quidem ut praedicas, at cum uxore dies, noctesque litigat, id mihi amanuensis ille suus retulit. *Bland.* Hinc ergo tragulam in illum conjiciemus: hâc ille sine dubio apertus est, atque immunitus. Principio osorem mulierum me praedicabo, multaque in eas maledicta ingeram; Te deinde Palponi, me authore, dissidium jam cum Julia tua parare dicam, ita perpetuo obgannit, ita semper turbas ciet, ita male te excruciat. Hîc mihi ille lubens calamitates narrabit suas; Teque uti socium ejusdem miseriae diliget statim; & amplexabitur. Res mihi postmodum in proclivi fuerit, & nobiscum jam sentiet Theodorus. At quid Camillus, & Eugenius, qui supersunt? Age narra mihi quae de istis habes. *Palp.* Hoc vero supervacaneum est, pace tua dixerim; Nam quum e sex Judicibus quatuor a nobis stabunt, quid solliciti de reliquis simus? Nimium quidem id esset: & plane, quod tu tantopere

pere ſoles prudentiſſime reprehendere, ultra id, quod neceſſe eſt, laborare. *Bland.* Id vero non ultra eſt, fili mi: ſi poſſem enim vel ſellas ipſas mihi conciliare, libentiſſime facerem. Nam ea maxime, ſive una potius vincendi certa via eſt, ſi Judices omnes, quique Judicum ſunt amici, ſervoſque etiam, & vicinos, ut ita dicam, efficias benevolos. En, ut id oblito tibi in memoriam reducam, en tibi Carolus, & Philippus, quorum in cauſſis meminiſſe porro debes quanta nos ſedulitate geſſerimus; quidve cum familiaribus, quid cum amanuenſibus, quid cum amicis eorum, qui illis intereſſe cognitionibus debebant, egerimus. Multo equidem illis argento, ac multo nobis labore ſtetit victoria; at vicimus, quum victuros illos ne nos ipſi quidem ſperare auderemus. Nos, qui ſane quid clam actum eſſet nobis conſciebamus, pauca quaedam in conſilio diximus, eaque haud valde per Jovem diligenter: ut valde ſtomacharentur qui aderant, nos tales cauſſas tam negligenter agere. Sed poſtea impenſe nos laudabant, manumque oſculabantur: noſque in coelum ferebant, quod tacentes, & plane dormitantes Franci-

ſcum, & Caeſarem fori, ut erudituli iſti dicere ſolent, columina, ſummoſque oratores cauſa dejeciſſemus; quum illi ſummo opere adnixi eſſent contra, totieſque vehementiſſime dixiſſent. Hae mihi fuerunt artes, eaedem erunt tibi: ita plurimae nobis victoriae ſunt partae, ita aeque multae & tibi parientur. Age ergo, age quod juſſi, dic jam hilariter de Eugenio, & Camillo ſi quid habes. *Palp.* Quam te tam cate ejuſmodi verba facientem audio lubens, praeceptor? Quae tibi ſapientia, quae ſedulitas, quod ingenium, Dj immortales! Plane Deus es. Edepol ſi nobis putida iſtorum jurisprudentia deeſt, ſi ventoſam iſtam eloquentiam, caeteraque ejus generis, ut par eſt, parvipendimus: at praeclare ſtamus animis, roboreque ingenii, ut viros fortes decet, acriter pugnamus. Sed jam ad rem. Eugenius probus, atque apprime doctus perhibetur vulgo, nec eum aliqua parte falli ajunt poſſe, ita cautus, & tectus eſt undique. Eum ego ſemper odio habui; contemnere enim nos videtur, & aculeatis dictis ſaepe laceſſit. *Bland.* At ejus filius, qui in forum jam ventitat, nonne... *Palp.* Is profecto Fabricii gnati tui per

quam

quam est familiaris: habeo quid dicas: ea quippe recta semita est, venatum inde incipiemus. *Bland.* Optime, Palponi: eja demum discipulum agnoscimus! superest Camillus. Hunc ego nihili facio: Nam is Poeta est, & Philosophus, & plerumque, dum maxime calet forum, caussasque defensitant vehementius Patroni, versiculos scribit, recensque scriptos haud raro vel Modestino nostro, vel alicui e suis asseclis ibidem recitat. Hunc vel per ipsum Modestinum aggrediemur; vel nos quasi aestro perciti, & attoniti, ac magnum aliquod, Poetarum ritu, sonantes, invademus. *Palp.* Habeo ego quosdam Camilli versus: hos memoriter homini recitabo, ita sponte noster erit: hoc enim pacto eum protinus dare praedicant manus. *Bland.* Eugeserio istuc, Palponi. Hoc jam est magistrum, non discipulum se se gerere.

VI.

Laelii, & Caroli

Lael. VIdistine paullo ante Petrum hunc Joannis filium affinem

 meum

meum in rheda cum Theodoro Principe Civitatis? Sane ego rabie differor, qui illi repente indignus visus sum, cui ipse vel salutem redderet. Nam & eum primus salutavi, & magnopere gavisus sum, ipsum eo jam dignitatis pervenisse, ut tali viro dexter sederet, & quasi pompa quaedam per frequentissima urbis loca in illius curru veheretur. *Carol.* Vidi equidem Laeli, & admiratus sum: Nam, quum rectus ipse, & valde severo, & occupato vultu sederet, ille alter precanti, & verenti similis totus in eum inclinatus, nescio quae ingerebat. Me vero Petrus aut non vidit, aut non vidisse simulavit: quod mirum non fuerit, quippe ei extraneus ego. De te vero quid dicam, aut cogitem non habeo, qui consobrinam ejus in matrimonio habes, ac illi semper affueris, ac omni eum ope juveris. *Lael.* Pol negliget ille me jam, nec pro affine habebit: Siquidem eum summates viri colunt, & observant. Nos scilicet Medici a tanto oratore contemnimur. *Car.* Aufer istuc jam. Quid te ille contemnat, quaeso? Nonne & senior tu illo es, & doctior: & si haec quoque aliquid sunt, ditior, & familia

hone-

honeſtiore ? *Lael.* Nihili iſta ſunt, o bone : nec enim uter doctior aut honeſtior modo inſpiciendum ; ſed cui rei demus operam. *Lael.* Ergo tu medicinae , ille , legibus addicti , cur alterum alter dedignetur , ac deſpiciat , plane neſcio. *Lael.* Hoſpes profecto mihi in noſtra Civitate videris , Carole ; qui ejus mores prorſus ignores . Nam cui obſecro ignotum eſt , cuicumque doctrinae , cuicumque , & quantaecumque virtuti , & quibuſcunque moribus nunquam tantum apud nos tribui , quantum Juriſprudentiae ? *Carol.* Scis me in hortulis meis pene ſemper deliteſcere , nec adire urbem niſi certis , ſtatiſque diebus officii ergo . Itaque rem ita eſſe , ut ratio ipſa monebat , putabam , utque mihi aequum rectumque videbatur . Caeterum cur ita , ut autumas fiat, planiſſime ignoro . *Lael.* Cauſsam e Petro affini meo exquire , qui certe quare tantopere ſuperbiat, non invenio : indoctus enim plane eſt , ut qui maxime , atque e forenſi diſciplina , Rapidiique praeceptis , quem ſecutus eſt, tantum hauſit , quantum vix ad imum ſubſellium ſatis eſt . Novi ego hominem: & dejerare paratus ſum eum (ut majo-

ra om-

ra omnia taceam) nec latine, nec hetrusce quicquam scire: infans plane est, & rerum omnium ignarus: ac si unum, alterumque e Pragmaticorum faece scriptorem percurrisse eum dicam, plus ei tribuam, quam veritas postulet: & nos aspernatur jam, & quisquilias meras putat. *Car.* Et talis quum sit, tam ferociter tamen? & quod miremur magis, tanto hic in honore est? *Lael.* Cur non tumeat, nosque nihili pendat, quum hic videat nec medico, nec musico, nec mercatori, nec philosopho, nec architecto, nec mathematico, nec, quod longe pluris est, honesto viro, nec alicui hominum generi eum haberi honorem, qui vel ignaro, vel inhonesto Jurisconsulto? *Car.* Quando ita se res habet, Laeli, geminos natos meos, quos aliis in artibus erudiri jusseram, primo quoque tempore Jurisprudentiam doceri imperabo. *Lael.* Quod tibi faustum, felix, fortunatumque sit, quamprimum impera.

VII.

VII.

Rapidii, & *Lupi*.

Rap. QUid ita malum nobis ſub ipſam jam veſperam advenis,& quaſi nil agendũ ſit tarde etiam nunc incedis. Nimis hercle diu te hodie exſpectavimus, Lupe, quum hîc te illico poſt meridiem affuturum nobis pollicitus ſis: atque id ego a te etiam atque etiam opere maximo petierim. *Lup*.Audi ſane; nec me.... *Rap*.Quid ego audiam ! Noveras quanta nos rerum urgeret moles, & quae expediri neceſſe eſſet paucis hiſce diebus negocia: & tam lente tamen! age jam, quid ſtas? pallium cito, ac pileum pone, operique manum admove. *Lup*. Jure quereris, Rapidi; at me ruſticus quidam properantem retinuit, qui ne avaro, atque illiberali locatori conducti fundi pactam mercedem ſolveret, me adiit flens, ac ob creditoris minas vehementer pavidus. Ova mihi miſer, pulloſque gallinaceos & pecuniae etiam aliquantulum apportavit. Hunc ut deſererem ego? rem ſuſcepi; dumque ei adſum, dum rem in vado ſiſto, coepit adveſpe-

vesperascere : nec a Cornelii domo, quo mihi Judice convento opus fuit, quantum approperaverim, citius huc potui pervenire. *Rap.* Jam te ulterius non culpo : Laudo immo sedulitatem, & humanitatem tuam: qui & illi misero opportune adversus domini avaritiam subveneris, & aliquid etiam tu feceris lucelli. Agnosco in celeritate etiam tua Rapidii discipulum : Euge, Euge! At non ista sibi modo tempus postulat. Nostra jam propere aggrediamur. Ubinam, Lupe, instrumentum illud est contra nautam illum Surrentinum, qui vitulinam solet adducere? *Lup.* Adest, eccum. *Rap.* Quid ei faciemus, Lupe? res inextricabilis videtur, nisi insigni aliquo commento eam reddimus explicatam. Sane disertis verbis sexcentos ab eo creditor stipulatus est, nullo nec pacto adjecto, nec conditione. Jam jam dies stipulationis cedet, & creditor lege aget.. *Lup.* Vel inter eos aliter post stipulationem convenisse, vel pecuniam, contra quam scriptum hic est, non interfuisse, vel aliud quippiam simile objiciendum censeo. Interea aliquid. . . . *Rap.* Vulgata istaec, nimioque usu trita; &

ta ; & quibus aegre jam a Judicibus creditur. Aliud excogitandum est, si nautam tueri volumus, nobisque ipsis, quod maxime curandum est, consulere. Num si aliud instrumentum producamus, quo satis sibi jam factum creditor solemni ritu affirmet, callide id tibi, & magnifice factum videatur? *Lup.* Optimum istuc quidem: sed haeret haec res; nam quo pacto solutam vere fuisse pecuniam, ut oportet, probabimus? *Rap.* Ohe! quid tam es timidus, satis fuerit si receptam a se praesentem pecuniam creditor stipulatione caverit debitori. Vel si tibi haec minus videntur tuta, quis vetat vel frumento, vel hordeo in stipulatione dicere, vel alia quapiam merce fuisse persolutum? *Lup.* Hoc hercle arridet magis, idque faciundum censeo. At undenam gentium ejusmodi instrumentum accersamus, quod nec factum unquam est, nec adeo fieri potuit? *Rap.* Nimis cito diffidis, fili; Disce ex me virtutem veram: si factum id nunquam est, excudemus nos; hic distractus fiet, si alibi contractum est. Sed ad hanc rem, quam paro, Falsirone propere accito est opus: age, Lupe, Sosiam mittito, qui illum

cito ad nos. Factum non factum, non factum factum efficiam, Lupe, tibi hac astutia. *Lup.* O magnum & versatile ingenium! O veram, & reconditam jurisprudentiam! en eo, ut tibi tanto hoc in stratagemate subserviam. *Rap.* Misistine jam? *Lup.* Mehercule. *Lup.* At dixistine ut cito? *Lup.* Factum. *Rap.* Bene habet. Jam pecuniam nauticam devorabimus; cras hominem probe emungemus. Nunc de mercatore illo: hoc diu jam me torquet. Decoquere is vult, ut nosti, Lupe: sed leges veretur, neve se in capitis periculum creditores adducant. Nunc salso sale, nunc vere acido aceto opus est nobis. Quid tu inciperes, quid opis huic homini afferres? *Lup.* Nunc enimvero serio diffido, Rapidi, nunc quid dicam, quid cogitem, plane non habeo. *Rap.* Excidit ergo tibi jam, quod in Veneto illo mercatore, tertius jam prope annus est, excogitavimus? *Lup.* Quid? non enim memini. *Rap.* Quum rationum tabulas ex integro ei conficiendas curavimus, eumque hoc pacto multorum late mercatorum, qui sub idem fere tempus per Italiam decoxerant, creditorem iis tabulis scripsimus:

mus:

mus ; ut quidem non dolo , ſuaq; fraude, ſed aliena in eam illum calamitatem incidiſſe judicatum fuerit ? Unde factum eſt , ut vix ſextula tunc creditores contenti fuerint . Meminiſtine an non? *Lup.* At at . Marcum illum fortaſſe dicis , qui inaures , armillaſque uxori tuae dono dedit , tibique aureos quincentum ? *Rap.* Illum ipſum . Quid ſi eosdem & modo conſuamus doctos dolos ? *Lup.* Sed nulli modo mercatores , quod quidem ego noverim , decoxerunt : baſis, praeceptor, deeſt , rei ſtabilimenta corruunt. *Rap.* At nos , ſi haec obſepta eſt , alia ingrediamur via . Nec qui patrimoniis eluerint jam foris quaerendi ſunt nobis; ſat multos apud nos decoctores habemus. *Lup.* At amicos hos oportet eſſe homines , ne nos prodant , & res fiat palam. *Rap.* Horū domi copia eſt, ne quaeramus foris; Albertum, inquam, Fabium , Marcellum , Clementem , alios quamplurimos , quibus nos quidem prora , & puppis ſumus . His ego facile , ut illud ſe debere ſtipulentur , quod perſoluturi ſint nunquam,perſuadebo.Eorum tantum nomine indigemus : nam & notiſſimi decoctores ſunt,& nobiles, ac ſumtuoſi ; nullo

nego-

negocio ut quivis credat hos mercatore nostro indiguisse, pecuniamque, & exoticas merces ab illo accepisse. Tabulas scite conficiemus, ut omnia perbelle congruant: conquerique eum jam nunc de suorum debitorum fide palam faciemus, ut scriptum quod sit, testium quoque authoritate suffulciamus. *Lup.* Mirifice pol istuc, & quod omnem mentis captum superet; sed vide quaeso, ne nimis, ultraque istorum hominum fidem iis creditum videatur, resque inde labet nobis, & patescat fraus. *Rap.* Haud insulse mones: itaque praevidenda res est, ne nobis importune negocium facessat aliquando. Graphica modo aliqua nobis fallacia opus est, quî rite hanc expellamus, atque explicemus rem; Quid si . . . non placet. Hoc fortasse erit callidius . . . Fiet ut . . . *Lup.* Haeres magister jam. Quid si mihi auscultes discipulo? *Rap.* Et lubens quidem. *Lup.* Si fures noctu ad eum venisse, magnamque abstulisse auri argentique copiam simulemus, atque inde fabulam hanc incipiamus, ecquid mali erit? *Rap.* Euge! consilium placet, at eo dolato parumper utemur, si videbitur. Unum quippe mu-

pe mutatum velim. *Lup*. Quid ? *Rap*. Nempe ut vel tu ipſe, qui excudiſti, verum id credas. Ligurem inſtitorem illum ſuum, quaſi clam domino, ut aufugiat facile data pecunia efficiemus; quod & creditum facilius fuerit, quam illud de furibus, & externum hominem, atque egentem.... *Lup*. Egregie vero egregie, ut nihil ſupra! *Rap*. Tunc demum noſter Deûm, hominumque fidem clamabit, omniaque illum ſua fugientem abripuiſſe flens, gemenſque affirmabit. Poſtea tabulas producemus, remque tribus expediemus verbis. Actum jam hoc porro eſt: paucos intra dies opiparae ſane, lautaeque vindemiae nobis erunt, Lupe. *Lup*. Dj nos ſervatos volunt, qui tanto dant ingenio pollere. At vide ſis hoc quod mi de Flaminio mandaſti: en tibi Dionyſii Judicis manum: quid tibi videtur? *Rap*. Ipſiſſima porro eſt: ſi hercle ipſe viveret Dionyſius ſuam omnino affirmaret. Hoc vero cras, quas in foro turbas! rem judicatam afferemus. Hoc vide, ut Scribae manum quoque mirifice prorſus imitatus ſis! Papae! Quid autem illud, quod tolli de Pauli teſtamento juſſi! *Lup*. Factum; illudque ad-

 ſcriptum

ſcriptum quod volueras. *Rap.* Laudo: O factum diligenter! Demetrio, Laurentio, Petro ſcripſiſtine dicas jam? *Lup.* Eccas ut imperaveras: & ſane ridiculum fuerit, quum debitores ſeſe repente e creditoribus a te effectos cras audient. *Rap.* Ridiculum plane: at me, qui vir ſiem, cognoſcent.

VIII.

Dionyſii, Laurentii, & Leonis.

Dion. SAlvus ſis Laurenti; unde is? *Laur.* Prope hinc a Fabio Judice. *Dion.* Eo nos properamus. At multine mortales apud ipſum ſunt? *Laur.* Plures pol quam opus eſſet. Si nemo ſit, unus eſt ibi Voconius, qui pro ſexcentis eſt. *Di.* Probe hoc quidem, laetor; nam hunc ipſum quaerito. Haud parva res veteris amici illic mihi eſt agenda; Centies jam condictus dies, at ſemper fruſtratus eſt Voconius; nunc teneo hominem, effugiet nuſquam. *Laurent.* At tu ſi ſaperes, alium tibi adverſarium quaereres, hunc nolles conventum. *Dion.* Nam cur, obſecro? *Laurent.*

Hunc

Hunc Leonem interroga: is tibi rem explanabit. *Leo*. Ego vero nec quid dicam, nec quid cogitem, nec quid audiam scio amplius, ita me elinguem, ita truncum, ita stupidum reddidit modo Voconius. *Dion.* Te ne ille! miror profecto: at quicquid hoc rei est narra sodes. *Leo.* Vereor ne tibi ominosum sit, amice, in nos hodie incidisse, qui pulsi, victi, fugatique ab illo paullo ante sumus. Itaque si me audies, in alium diem rem istam dilatam voles. Furit ille hodie, & plane tonat. *Dion.* Luditis vos hercle me hodie. *Laur.* Nec ludimus amicissimum hominem, nec jocandi modo nobis est ocium. Quid tibi vis dicam! Nulla sane aeque violenta unquam procella coelum miscuit, quam hic modo agit Voconius, qui nos ita modo magnis clamoribus obruit, ut nec causam dicere, nec adeo loqui datum sit. *Leo*. Humanam ego vocem nunquam tam valide non sonantem, sed tonantem audivi. *Dionys.* Novi hoc, & neminem in foro tam firmis lateribus, & majore pulmone esse jampridem scio. Ceterum indoctus apprime est, nec quid loquatur scit, linguaque utitur sane plebeja, & foeculen-

ta; oblatrare ſolet, non dicere cauſam, aut quicquam ad rem. *Laur.* Quid tu mihi doctrinam, quid cauſam, quid linguam praedicas! In apertiſſima re ita facile elapſus eſt, ita magnis clamoribus, ita turbato, inverſoque egit ordine, ut nec quid in controverſiam veniret intelligi potuerit, nec qua de re quaereretur. *Dion.* Non liquere adhuc ergo pronunciatum eſt, remque amplius quaerendam. *Laur.* Immo contra. Nos cauſsa prorſus cecidimus, ille de nobis, immo adeo de juſtitia magnificum, & ſane baſilicum egit triumphum. Judicem probum illum quidem, & ſatis doctum, ſed imbecillum, parvique animi, ut noſti, plane obſtupefecit. Tercentum adhuc tonat ingenti ore ſcriptores, qui ſuam tuentur cauſsam, noſtramque proſternunt; quum tibi vere, ac pro amicitia affirmare poſſim, omnia illum excudiſſe, integroſque authorum ſuppoſuiſſe audacter locos, nec unquam nos meliore cauſa, ac firmioribus fundamentis Judicem adiiſſe. *Dion.* Pro more iſtud. Sed ſcriptorum locos falſos eſſe dictum oportuit: nam id quis non illico crederet, quum pluries jam in magnis ille judiciis fuerit men-

dacii

dacii convictus. *Leo.* Quid tu nos censes mutos, aut tardos? Clamavimus & nos valide, Judicisque fidem imploravimus, libri, oravimus, ut ex ejus bibliotheca proferrentur; at quid? Scine quid proficiebamus? Quasi quis, furente Austro in litore, cum valde strepentibus pelagi undis voce contenderet. Frustra semper fuimus. Itaque odio victi tandem discessimus, ne ramices pro cumulo rumperemus. Caussam in consilio agendam denuo curabimus, eamque soli, ac sine adversario antea per domos Judices docebimus. At jam valeas, Dionysi; alia nobis agenda. *Dion.* Abite jam, & valete: Ego quidem quo intenderam non eo jam. Nolo turbine hoc modo circumagi: cras rem alio pacto expediendam curabo.

IX.

Antonii, & Camilli.

AUdistine Camille, quod Mariae huic in vicinia accidit, cujus nuptias superiore anno tanto sumtu fieri meminisse debes? quippe ibi tunc mecum af-

fuisti. *Cam.* Memini id quidem : at quid isti modo evenerit, nescio. *Ant.* Indotata repente effecta est, quum magna dote nuptum iverit : unde eam vir odio habere coepit, & quotidie maledictis incessit, nec amplius una cubat, licet ea sit ex ipso jam praegnans. *Cam.* Mirum profecto narras. Nam & amare eam ex animo videbatur, & sane liberalis aderat forma, ut id fieri facile crederes. Numnam ergo chasmate fundus dotalis periit, vel flumen alio transtulit, vel alio quopiam majore casu est absumtus? *Ant.* At nihil horum, o bone, sed inopino, & insuperabili quodam fato. Nam nescio quo pacto ex improviso effectum est, ut nihil ei frater ex paterno testamento deberet. *Cam.* Derides pol me Antoni. An hoc fieri aliquo modo poterat, ut ex paterno patrimonio nil gnatae deberetur, quum filius tantis opibus abundaret? Sane inauditum hoc, & incredibile. *Ant.* Nec derideo, nec rem incompertam profero. Porro egomet heri medio in foro, quum plurimi adessent Patroni, Voconium audivi hoc nescio cui diserte ingenti voce narrantem : quum sua factum opera impense gloriaretur, quod Clau-

dius

dius iste Mariae vir, uxorem quidem haberet praesentem, dotem vero speratam, & pactam nec modo, nec umquam. Plaudebant qui aderant, hominemque admirabantur. *Cam.* Gloriosus quippe, ac ventosus est Voconius; & probabile est ea illum sui magnificandi gratia effutiisse; nec enim id mihi videtur fieri posse. *Ant.* Factum frustra infectum efficere cupis Camille. Res hercle ita se habet, idque Medicus etiam nobis Claudii dixit, atque omnia turbari perpetuis clamoribus in ejus aedibus propter eam rem. *Cum.* At quomodo id factum nihil ne nosti, Antoni? *Ant.* Nescio: nisi quod ibidem in foro leviter inaudivi, nescio quod pervetus atavi, credo, aut abavi testamentum a Vocónio repertum, ac prolatum, unde ille sororis actionem omnino interemerit, & paullulum quid a fratre ei dari debere dotis nomine contenderit. *Cam.* At tunc nos audiebamus Patris testamento dotem filiae constitutam. *Ant.* Patris autem voluntatem nihili prorsus faciendam idem Voconius praedicabat, qui & ingens aes alienum vivus contraxerat, & nil ipse paraverat; indeque effici, ut nec dotem legare posset,

ſet, nec adeo teſtamentum condere. Rationes, legeſque ipſe addebat, recte ne, an perperam, ignoro. *Cum.* Leges iſtas & rationes apageſis a me; cui quidem ſatius fuerit in latrones, quam in Voconium, ejuſque fatales porro inextricabileſque laqueos incidere.

X.

Vulpini, & Lucii.

Vulp. EHus tu Luci Luci, jamne ades? *Luc.* Jam nimium diu adſum hîc, here, ante oſtium, ut quum expergiſcereris praeſto adeſſem. *Vulp.* Optime atque ex more hoc. At quid ais? Dies ne jam eſt? *Luc.* Dies! Immo meridies jam: ut aegre conſultorum turba diutius in bibliotheca retineri poſſit. *Vulp.* Anne ii, quaeſo, norunt dormire me? Vah? Stulte? Libris invigilare me dictum oportuit. *Luc.* Factum iſtud: & te integram inſuper vigilaſſe noctem diximus, quo Theodoro probe meditatus, ac paratus adeſſes, cujus cum Marcello res centum amplius millium paucos intra dies apud Judicem erit agenda. *Vulp.* Merito qui-

dem

dem amo te, mi Luciole: ita lepide, ita amanter, ita ſapienter uſque mihi operam praeſtas. At oh! oh! oh! ſomnus me etiamnunc graviter urget; quam vellem, vel ſolidum menſem obdormire. *Luc.* Quam rem agis, obſecro te, here? Plus jam decem horas dormiſti, & ſomniculoſus es adhuc? Surge jam age, ſurge: non decet oraculum Civitatis tamdiu quieſcere. *Vulp.* Recte mones. Cedo jam veſtimenta. *Luc.* En tibi parata omnia. *Vulp.* At ſcine quid te modo velim, Luciole? *Luc.* Ni dixeris, neſcio. *Vulp.* Age te propere modo ad bibliothecam: ter, quatuorque inde, ut tibi, quique in manus temere venient, libros cape, quaſi eos ego... *Luc.* Teneo; quaſi iis tibi conſultis opus eſſet. *Vulp.* Euge! *Luc.* Jam eo. *Vulp.* Scitus hic, & plane callidus eſt, meiſque moribus, ac rationibus ſane quam opportunus. Caeterum ego mihimet plaudo, & neminem in foro adhuc aeque, ac ego ſum, nec fortunatum, nec catum ſimul & prudentem fuiſſe arbitror, cui tot ſimul bona deorum benignitate, ac induſtria mea obvenerunt. Pauper a paupere prognatus patre, diu inops, egensque,

repen-

repente dives, orator, nobilis, ac magnus Jurisconsultus mea unius ope effectus sum. Alios quamplurimos vigilare, misere laborare video, anxieque sese gerere, ut vel oratiunculam concinnent, vel legem quampiam interpretentur. Ego vero ingenio fretus meo, ac probe sutis sutelis, summus orator, gravissimusque Jurisconsultus, dictum factum emersi, nullo quidem labore. *Luc.* En tibi libros; vide quam crassos omnes, & corpulentos! at quidnam tecum ipse solus? Sanus ne es? *Vulp.* Admirabar egomet modo fortunas meas, mihique plaudebam. *Luc.* Et merito id quidem: Nemo enim ex magnis istis Oratoribus majore in admiratione est, nec cuiquam magis creditur, quam tibi. At quid agis, surgesne hodie, an non? nonne tibi dixi ab innumeris exspectari te? & modo quum me libros ad te ferentem conspexerunt, quasi passerum, aut columbarum pulli omnes ab ore pendebant meo, quidve ageres, & quando demum exires, solicite rogitabant. Ego nescire me quid facturus esses, aut quid omnino facere posses, dicere; nisi quod te vehementer occupatum viderem. *Vulp.*

Opti-

Optime quidem, & prudenter. I ergo jam rursus ad illos, meisque verbis abeant jam nuncia, ocium mihi modo non esse: post meridiem, si lubeat, redeant, me tunc ipsis operam daturum: Id mihi quidem vehementer molestum esse, sed invitum id facere: adde & tu si quae vis, quaeq; in rem videbuntur; Patriciis praesertim, ne se contemni suspicentur. *Luc.* At non bellissime hoc a te fieri arbitror: tribus post horis dimitti homines, here! aegre id patientur, & satis modo id frequenter a te fit, pene tertio quoque die. *Vulp.* Non istaec tua curatio est. Scio ego quam rem agam. Age jam abi, quod imperatum est quam blandissimis potes verbis exsequere.

FINIS.

HABET.	LEGE.
Pag.5.v.7.inexricabiles	inextricabiles.
P.44.v.3.Demoſtenis	Demoſthenis.
P.64.v.19.naxa	naſſa.
P.64.v.13. Adoleſcenti	Adoleſcentis.
P.82.v.15.quum illi	quum illic.
P.88.v.17. praeptis	praeceptis.
P.91.v.ult.quaſi muros	quaſi mutos.
P.94.v 10.ſi graviter	ſi gnaviter.
P.100.v.17.arcam	arcana.
P.105.v.4. Phrigioni	Phrygioni.
P.112.v.16.inberbem	imberbem.
P.118.v.ult. nec diu me mihi	nec diu mihi.
P.127.v.6.tum hos	dum hos.
P.131.v.13.reſtituerit	reſtituerint.
P.135.v.7.docteremque	doctoremque.
P.139.v.4.Tun Voconij	Tunc Voconij.
P.145. v.19. REM CONTRADICTIONE	DIEM CONTRADICTIONE
P.160. v.ult. Tunc quid ille	Tune quid ille.
P.161.v.21.graviter	gnaviter.
P.176.v.18.expellamus	expediamus.